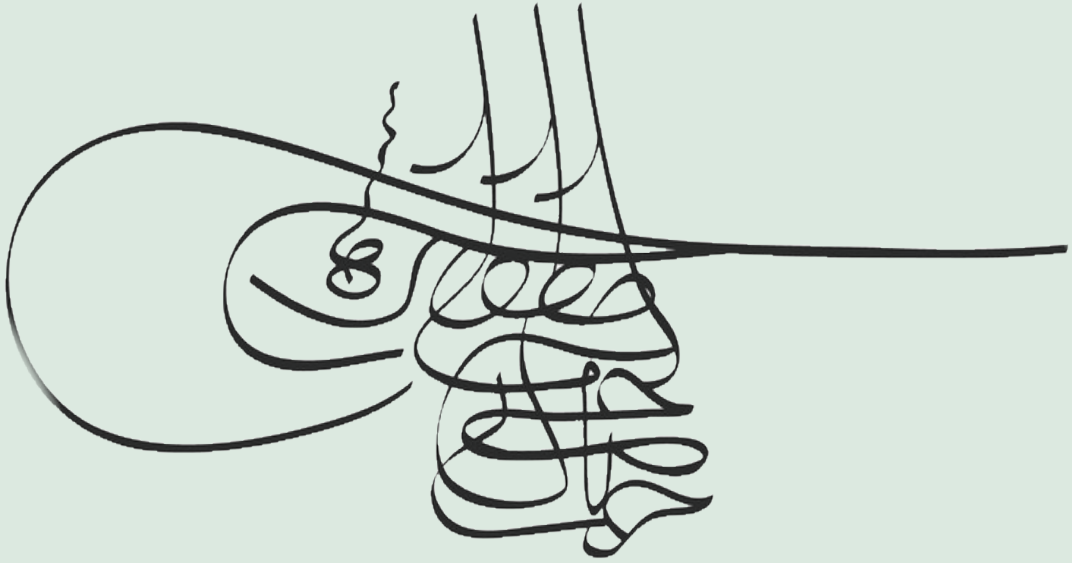

İBRAHİM SABRİ

İKİNCİ CEM (Piyes)

Doç. Dr. Filiz KALYON
Dr. Abuzer KALYON

Ekmeleddin İHSANOĞLU
Takdimiyle

İBRAHİM SABRİ

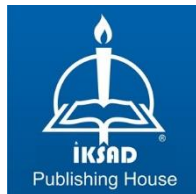
İKİNCİ CEM (Piyes)

Orijinal Metin & Latin Harflerine Aktarım

Doç. Dr. Filiz KALYON

Dr. Abuzer KALYON

DOI: <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10397668>

Copyright © 2023 by iksad publishing house

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or transmitted in any form or by any means, including photocopying, recording or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher,

except in the case of

brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses permitted by copyright law. Institution of Economic Development and Social Researches Publications®

(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)

TÜRKİYE TR: +90 342 606 06 75

USA: +1 631 685 0 853

E mail: iksadyayinevi@gmail.com

www.iksadyayinevi.com

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.

Iksad Publications – 2023©

ISBN: 978-625-367-496-0

Cover Design: İbrahim KAYA

December / 2023

Ankara / Türkiye

Size = 14,8 x 21 cm

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	1
İBRAHİM SABRİ VE İKİNCİ CEM PİYESİ / EKMELEDDİN İHSANOĞLU	2
ÖN SÖZ.....	4
SÜRGÜNLERE MAHKÛM ŞAİR: İBRAHİM SABRİ.....	6
Hayatı	6
Sürgündeki Şairin Kaleminden Sürgün, Tarih ve Direniş Muhtevalı Manzum Tiyatro İkinci Cem	10
Mukaddime	10
Piyesin Konusu.....	12
Piyes hakkında kısa notlar.....	15
KAYNAKÇA	25
Orijinal (Arap Harfli) Metin ve Latin Harflerine Aktarılmış Şekil.....	26

İBRAHİM SABRİ VE İKİNCİ CEM PİYESİ

İbrahim Sabri'nin şiirlerinin yer aldığı *Mısır Daneleri* isimli eserindeki şiirlerden seçmeleri ve biyografisini ihtiva eden “Sürgünde Unutulan Şair” isimli kitabımızı üç yıl önce okuyucunun dikkatine sunmuştuk. Bugün ise onun iki perdeden müteşekkil *İkinci Cem* piyesini sunuyoruz. Burada İbrahim Sabri, Cem Sultan'ın trajik sürgün hayatını ve acıklı serüvenini ele alırken kendisinin ve ailesinin yıllar süren sıkıntılarını dile getirmekteydi.

İbrahim Sabri, bu piyesi 1934 Mart ayında kaleme almıştı. 1932'de yaşamakta oldukları Gümölcine'den çıkmak zorunda kalmışlar ve Kahire'ye gidip orada yaşamaya başlamışlardır.

Biyografisinde de daha önce anlatıldığı üzere İbrahim Sabri, bir Ermeni kunduracı yanında kundura tamircisi olarak ailenin ekmek parasını kazanmaya mecbur kalan kendisini piyesin girişinde yer alan,

Kahire'de bu eseri te'lif ederken, evde ayakkabı yamadığım günler oldu. Göğsüme taktığım önlük, (Kâve)'nin bayrağı gibi, hayat-ı sebâtında, isyan havasıyla dalgalanırken, hatır ve gönülün kâ'bına varamadığı hak ve hakikat kâ'besine teveccüh ettim. Osmanlılığa mensup mâyemden aldığım hissiyat ile devam eylediğim hayat-ı edebiyenin, hayat-ı hakikiyyede sermâyem olamamasının, böyle devirlerde, böyle bizâaların revaçsızlığından ileri geldiğini bilerek, örs ve çekice sarılmıştım. Vaktiyle, bidâyet-i meşrûtiyette, Ahmed Rıza Bey için, “Paris'te vatan uğrunda kundura boyacılığı yaptım...” diye, İstanbul'da İttihatçılar, propaganda yapar, ve bu sanîadan mûmâileyhe şeref istiâre etmek isterlermiş... Sahte fedâkârların yanısıra, bari biraz da hakikleri bulunsun...

ifadeleriyle anlatmaktadır.

İbrahim Sabri, piyesin konusunu ve kahramanını nasıl seçtiğini şöyle anlatır:

Şair olmadığım hâlde, ne bizim eâzım-ı şuarâ gibi sustum, ne de şairsem, Garb şuarası gibi, böyle bir târihi facia mevzûunu, geçmiş milletlerden, ve mesela: Yunan ve Roma'dan aldım. Bedbaht devlet ve milletimin mazisinin büyüklüğü, ve hâlinin küçüklüğü, beni, öyle bir san'at-ı tezâd ile yetiştirdi ki, ben, vakâyiin bu medd ü cezri arasında cismi na-bûd olacaklardan iken, ismi ma'bûd olanların vazifesini gördüm. Vatan mefhumunda, yalnız taş ve toprak idrak etmediğim, ve bilakis vatani, daha ziyâde asıl birbirimizi temin eden hüviyyet-i ma'neviyyeyi taşıdıkça: Milletim, diyebildiğim milleti ve o millet, târih-i beşerde müstesnâ olarak, kendi vücûda getiren reis-i âilesiyle birlikte tasavvur eylediğim için piyeste asıl bu imtizâcı göstermek, en tabi'î bir mevzû-ı vatanperverâne oldu. Benim çocukluğumdan beri, zihnimde, âdeta memleket olmasa Osmanlı hânedânı, o hânedân olmasa, memleket hacm-i aslîlerinin nüsfinâ iner gibi bir tesir yapıyordu. Milletime ait muhabbetimde, Osmanlı Hânedânı'nın tahtı kurulu idi. Nasıl ki bu eser-i hâmesi, tarihimin cevâhir-i mefâhiriyle menkûş olan o taht etrafında, hissiyât-ı ta'zimin en yüksek derecesini, müselsel ve müstedil olarak tesbit eder.

İbrahim Sabri, *İkinci Cem* piyesinin ideolojik arka planını çok açık şekilde şöyle ifade eder:

Vaktiyle, İstanbul Dârulfünûnu'nda talebe iken, Avrupa'nın kalleşçe nüfûz ve tesiri altında, Devlet-i Osmaniyye'nin zevâlini hazırlayan Mütareke Devri'ne ve Anadolu'da

henüz devleti ilkâ ettikleri Birinci Harb-i Umûmî'ye ait hesaplarını verememiş mes'ûl zâbitânın suçlarını örtbas etme kabîlinden, yaptıkları siyasî inkılâba, pederim Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi'nin mevki'i itibâriyle, yakından şâhid oldum. Evvelce aldığım İslâm ve Türk terbiyeme ait kanaatlerime, dînî denilecek derecede, derin bir Avrupa husûmeti munzam oldu. "Kinim dinimdir." diyen Süleyman Nazif Bey'in, cinas olarak güzel düştüğü hâlde, ma'nâca bir semere ifade etmeyen sözünün aksi ve daha makbulü bir hâlde, dinim kinim oldu.

Şimdiye kadar edebiyat tarihçilerinin dikkatinden kaçan bu eseri geniş okuyucu kitlesine sunan Filiz ve Abuzer Kalyon çiftine teşekkür borçluyuz. *Mısır'da Türkler ve Kültürel Mirasları* adlı çalışmamızın gündeme getirdiği bilinmeyen birçok şair ve edibi monografiler ile tanıtarak neşriyat yapmaları ve yukarıda bahsedilen *Mısır Daneleri*'nden seçmeleri kitaplaştırmalarından dolayı aynı takdire layıktır.

Ekmeleddin İHSANOĞLU
İstanbul 2023

ÖN SÖZ

Mısır coğrafi, tarihi ve turistik değerleriyle tüm dünyada prestijli bir konuma sahiptir. Firavun medeniyet ve mirası bile başlıbaşına Mısır'ın tanınması ve merak edilmesi için yeterli olmaktadır. Takriben 5.000 senelik devlet geleneğine sahip olan Mısır, Avrupa, ABD, Rusya, Kanada ve Çin gibi ülkelere Firavun devri eserleriyle özellikle Giza Piramitleri ve Luxor ve Aswan şehirlerinde bulunan kral mezarları gibi kültürel ve turistik varlıklarıyla hitap etmektedir. Mısır aynı zamanda merkezi Kahire'de bulunan El-Ezher Üniversitesiyle de (başka şehirlerde de fakülte ve birimleri var) Malezya, Endonezya, Türkiye, Pakistan gibi İslam ülkeleri başta olmak üzere tüm dünya Müsülmanlığına hitap etmektedir.

El-Ezher Üniversitesi, Arapçanın resmi veya anadil olmadığı devletlerin öğrencilerinin İslami eğitim almaları için oldukça cazip bir konumdadır. Kahire'de el-Ezher Üniversitesinde görev yaptığımız yıllarda Kanadalı, Çinli, Hintli, Avrupalı, Orta Asyalı ve Afrikalı pek çok öğrenciye rastlamıştık. Arap ülkelerinden de el-Ezher'e dini eğitimin yanı sıra sosyal bilimler, mühendislik ve tıp eğitimi almaya gelen öğrencilerin sayısı da azımsanamayacak bir ölçekteydi.

Türkiye'den de İslami değerlerin yasaklandığı veya kısıtlandığı devirlerde el-Ezher Üniversitesine öğrenci akışının fazla olduğu dikkat çekicidir. Türkiye'nin en baskıcı devirlerinden birisi olan 28 Şubat sürecinde de başörtüleri sebebiyle üniversite dışına itilen kızlara el-Ezher yönetiminin eğitimde kolaylık sağlaması takdire şâyândır. Türkiye'deki aynı devir yöneticilerinin İmam-Hatip Lisesi mezunlarına üniversiteye giriş sınavlarında katsayı uygulamak yöntemiyle bu caimayı üniversite dışında tutma çabaları karşısında el-Ezher Üniversitesi yönetimi aldığı kararla Türkiye'deki mağdur öğrencilere kapılarını açmıştı.

Millî şairimiz Mehmed Akif Ersoy da Türkiye'den dışlandığı devirde gönüllü sürgün hayatını Mısır'da geçirmişti. Bu çalışmada ele aldığımız *Tarihin Hükümlerinden İkinci Cem* isimli tiyatro eserinin müellifi İbrahim Sabri Bey de sürgün hayatının son durağını 1932-1983 seneleri arasında (Beyrut, Bingazi vb fasılalar hariç) Mısır'da geçirmiştir. Babası son Şeyhülislamlardan Mustafa Sabri Efendi 150'likler listesinde olmasından dolayı vefatına kadar (1932-1954) sürgün hayatını Mısır'da geçirmiştir.

Mısır, sadece Türkiye'den gidenlere değil; dünyanın pek çok memleketinden gelenlere de ev sahipliği yapmıştır. Elbette Mısır'ın "Ümm-i Dünya" yani dünyanın anası olarak vasıflandırılmasından dolayı zor durumda olan insanları bağrına basması şaşkıncı bir durum değildir. Arap dünyasının siyasi lideri olan Mısır'la kültürel, ekonomik ve ortak değerlerimizi gün yüzüne çıkarmamız iki ülke kültürel ve siyasi ilişkilerinin gelişmesinde fevkalade

ehemmiyete sahiptir. Mısır'da Türkçe yazan önemli şairler vardır. Ayrıca Mısır Millî Kütüphanesi Darü'l-Kütubi'l-Kavmiyye'de takriben 5.000'in üzerinde Türkçe yazma eser bulunmaktadır. Mısır'da Osmanlı'dan günümüze gelen pek çok kültürel değerimiz mevcuttur. Bu değerlerin önemli kısmı, tarihî, mimarî ve kültür-edebiyat eserlerinden müteşekkildir.

Mısır'da yaşayıp Türkçe eserler veren şahsiyetlerden birisi de İbrahim Sabri Bey'dir. Gurbet ve sürgün senelerinde kaleme aldığı eseri, *Mısır Daneleri*'nin şiirler kısmını 2021 yılında üç yazarlı olarak (Ekmeleddin İhsanoğlu, Filiz – Abuzer Kalyon) *Sürgünde Unutulan Türk Şairi İbrahim Sabri Mısır Daneleri'nden Seçmeler* ismiyle neşretmiştik. *Mısır Daneleri* içinde olup da neşretmediğimiz, *Tarihin Hükümlerinden İkinci Cem* isimli 73 sayfalık piyesi de bu çalışma ile neşre hazırladık. Çalışmada eserin Arap harfli Osmanlıca orijinalinden Latinize edilen metin ve orijinal metin birlikte yer almaktadır. Çalışmanın giriş kısmında İbrahim Sabri Bey'in hayatı hakkında Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu'nun hazırladığı biyografiden hareketle kısa bilgiler verdik. Piyesi konu, dil, ölçü ve ihtiva ettiği edebi sanatlardan sembolik örnekler vb. hususiyetlerle değerlendirmeye çalıştık. İbrahim Sabri'nin din, dil ve tarih hususundaki hassasiyet ve taviz vermezliğinin bu eserine de yansıdığını müşahade ettik.

İbrahim Sabri ve ailesi ekonomik olarak Mısır'da başlarda çok sıkıntı çekmişlerdir. Daha sonra Mısır makamlarının sağladığı kolaylık ve destekle rahatladıkları söylenebilir. Memleketimizde İbrahim Sabri gibi sürgün hayatı yaşamaya mahkûm edilen pek çok değerimiz var maalesef. İslamî kesimin XX. yüzyıldaki önde gelen şahsiyetlerinden Bedüzzaman Said-i Nursi ve Mehmed Akif Ersoy başta olmak üzere pek çok din ve edebiyat âlimi kovuşturma ve sürgünlere ya da hapisanelere maruz bırakılmıştır. Sosyalist kesimde de Zekeriya-Sabiha Sertel, Nazım Hikmet ve daha niceleri... Sabahattin Ali ise kovuşturma, hapis vb. durumlardan dolayı hayatta kalmak için Türkiye'den kaçmaya çalışırken Edirne'de çok erken denebilecek bir yaşta katledilmiş; maalesef ölümü üzerindeki sisler onca yıla rağmen kaldırılamamıştır...

Mısır'da gelişen Osmanlı kültür ve edebiyatıyla alakalı neşriyatımız devam etmektedir. Bu sahadaki çalışmalarımızda Ekmeleddin İhsanoğlu tarafından neşredilen *Mısır'da Türkler ve Kültürel Mirasları* isimli eserden çok istifade ettiğimizi ifade etmek isteriz. Ekmeleddin hocamızın eserinde tanıtımını yaptığı şairelerin divanlarına ulaşarak neşrettik. İbrahim Sabri Bey'in bu eserine ulaşmamızı da Ekmeleddin İhsanoğlu'na borçluyuz. Bu vesile ile kendilerine tekrar destek ve katkıları için tüm samimiyetimizle teşekkür ediyoruz.

Filiz KALYON - Abuzer KALYON

Ankara - 2023

SÜRGÜNLERE MAHKÛM ŞAİR: İBRAHİM SABRİ

Hayatı¹

İbrahim Sabri Bey, keder, sıkıntı, acılar ve sürgünlerle kuşatılmış hayat hikâyesine oldukça hacimli şiirlerinin ve iki manzum tiyatronun ihtiva edildiği *Mısır Dâneleri* isimli eserini sığdırmıştır. Saltanatın Şeyhülislamı olan babasının durumundan dolayı başlarda itibarı; memleketin değişen konjonktürel durumundan dolayı da dışlanmışlığı, sürgünü, zor şartlarda geçen hayat mücadelesini vb. durumları ömür boyu yaşamıştır. Bütün bu menfi şartlara rağmen kendisini geliştiren ve aleyhine olan tüm menfiliklere karşı ayakta kalan İbrahim Sabri, kalemi ve dik duruşuyla da inandığı değerlerden asla taviz vermeyen bir şahsiyet hususiyeti taşımaktadır. Kahire senelerinde İbrahim Sabri Bey, Türkiye’den sürgün, eğitim vb. sebeplerle Mısır’a giden pek çok değerle karşılaşmış ve tanışma ve birarada olma fırsatı bulmuştur. Zaman zaman biraraya geldiği şahsiyetlerden birisi de Mehmed Akif Ersoy’dur. İbrahim Sabri, Mehmed Akif’in *Gölgeler*’ini² Arapçaya tercüme etmiştir.

Hayatı hakkında, Ekmeleddin İhsanoğlu’nun yazdıklarından hareketle kısaca bilgi vermeye çalışacağız.

5 Nisan 1898’de İstanbul’da dünyaya gelen İbrahim Sabri’nin asıl ismi, Rüştü’dür. Tahsil hayatına Fatih semti civarındaki Bârika-i Füyûzât ve Hâdika-i Meşveret mekteplerinde başlamıştır. Daha sonra iki sene de Konya’daki Islah-ı Medâris Medresesi’nde okur. Babası Mustafa Sabri’nin Tokat mebusu olarak konuşma ve tavırlarına İttihatçuların sert şekilde cephe almasından dolayı 1913’te babasıyla birlikte Romanya’ya gider ve bir sene tahsiline burada devam eder. Mütareke sonrası İstanbul’a gelip Darü’l-Fünûn Hukuk Fakültesi’ne kaydolur. Sürgüne çıkıncaya kadar tahsiline devam eder. 1920 senesinde İstanbul’da Naşide Hanım’la evlenir.

Babasıyla birlikte 150’likler listesine alındıkları için yurt dışına çıkarlar. Önce İskenderiye daha sonra Kahire’ye intikal ederler. Mısır’da Türkiye rejimi taraftarlarının tenkit ve hakaretlerine uğramalarından dolayı Şerif Hüseyin’in daveti üzerine Hicaz’a geçerler. Beş ay kaldıkları Hicaz’dan önce Kahire’ye sonrasında Beyrut’a geçerler. Bir süre sonraki durakları Romanya olur. Ardından Gümülcine’ye

¹ Burada hayatı hakkında kısaca bilgi vermekle yetinilecektir. Hayatı, eserleri ve şiirleri hakkında teferruatlı bilgiler için bkz. İhsanoğlu Ekmeleddin, Kalyon Abuzer, Kalyon Filiz, Sürgünde Unutulan Türk Şairi İbrahim Sabri, *Mısır Dâneleri’nden Seçmeler*, Kabalcı Yay. İst.

² Eserin Arapçaya tercümesi hakkında bkz. M. A. Yekta Saraç, “Mehmet Akif’in *Gölgeler*’inin Arapçaya Tercümesi ve İbrahim Sabri Efendi,” *İlmî Araştırmalar Dergisi*, 5 (1997): 247-258.

geçerler. Burada İbrahim Sabri Bey, Mekâtib-i İslamiye'nin bir sene müdürlüğünü yapar. Sonrasında İskeçe'ye geçtiklerinde İnas Mektebi'nin müdürlüğünü ve başmuallimliğini yapar. Babasının çıkardığı Yarın gazetesinde görevler alarak yazı ve şiirlerini neşreder.

Türk Hükümeti'nin Yunan Hükümeti üzerine yaptığı baskılar neticesinde 1932 senesinde Yunanistan'dan çıkmak mecburiyetinde kalırlar. Son durakları Mısır olur. İbrahim Sabri, 1942 senesinden itibaren de İskenderiye Üniversitesi'nde Türk dili ve edebiyatı dersleri vermeye başlar. 1960'ta Mısır Radyosu'nun Türkiye'ye yönelik Türkçe yayın programında Arap edebiyatı mevzusunda konuşmalar hazırlamıştır.

1961 senesinden itibaren de Ayn-Şems Üniversitesi Türk dili ve edebiyatı Bölümü kurucu başkanı Prof. Mehmet İhsan Efendi'nin vefatı üzerine haftalık Kahire ziyaretleriyle bölümde Türk dili ve edebiyatı dersleri vermiştir (1961-1964). Libya Bingazi Üniversitesi'nde de 1964-1970 seneleri arasında profesör ünvanına Türkçe ve Farsça hocalığı yapmıştır. 150'liklerin affa uğramasıyla da uzun süre Türkiye'ye dönmemiştir. 1976'da İstanbul'u ziyaret ederek dost ve akrabalarıyla görüşmüştür. 1983'de tedavi için kızı Dr. Şeyma Hanım'la beraber bulunduğu Londra'da 28 Temmuz 1983'te Hakk'ın rahmetine kavuşur ve orada Woking Mezarlığının Müslümanlara ait olan kısmına defnedilir.³

İbrahim Sabri, Mısır Daneleri eserinin şiirler kısmında hürriyet, millî-manevi değerler konusundaki hassasiyetini âdeta mısralarında haykırmıştır. Mevzubahis bu değerlere, Osmanlı saltanat mensubu şahsiyetlere özellikle de Fatih Sultan Mehmed'in türbesinin ziyaretçilere kapatılması karşısında pekçok düşünürün sustuğu bir devrede kendisi susmamış, şiirleri ve tiyatro eseri aracılığıyla itirazda bulunmuştur. Susup sistemin teslimiyet moduna giren şairlerin bir kısmını da şiirleri yoluyla hicvetmiştir.

Susunluğunu bozmayan, rejimin yeni tasavvurlarını kabullenen hatta şiirleri ve yazılarıyla alkış tutan eyyamcı şahsiyetler her devrede olduğu gibi mevzubahis zaman zarfında da ekonomik olarak oldukça rahat yaşamışlardır. Rejimin özellikle İslami değerlerden pekçoğunu yasaklaması karşısında alkış tutanlar, çeşitli makam ve mevkilerle rahat ettirilirken rejim yanlıları kendilerinden görmedikleri, rejime ters düşen şahsiyetleri de kim olurlarsa olsunlar dışlama ve ötekileştirme yoluna giderek ağır sataşmalarda bulunmuşlardır. Örnek vermek

³ İhsanoğlu Ekmeleddin, Kalyon Abuzer, Kalyon Filiz, Sürgünde Unutulan Türk Şairi İbrahim Sabri, Mısır Daneleri'nden Seçmeler, Kabalıcı Yay. İstanbul, 2021, s. 17-20

gerekirse bu şekilde dışlanıp satışıların başında Mehmed Akif Ersoy, Bediüzzaman Said-i Nursi, Nazım Hikmet, Sabahattin Ali, Zekeriya – Sabiha Sertel gibi şahsiyetler gelmektedir. Bu şahsiyetlerin yanı sıra, İstiklâl Harbi'nin muvaffakiyetle neticelenmesinde fevkalade emekleri olan Kâzım karabekir Paşa da rejimin gazabına uğrayanlardandır.⁴

Mehmed Akif, maruz kaldığı ilkel ve dışlayıcı muamele karşısında asla boyun eğmeyen karakterinden dolayı Mısır'a gönüllü sürgün hayatına çıkmıştır. İbrahim Sabri de babası son Şeyhülislamlardan Mustafa Sabri Efendi'nin 150'likler listesinde yer almasından dolayı sürgün hayatına devam etmiştir. Mehmed Akif'le Sabri ailesinin yolu sürgünlerinin Mısır durağında kesişir. Onbir sene Kahire'de ikamet eden Mehmed Akif Ersoy, vefatına kısa bir süre kala İstanbul'a gelmiş ve rahmet-i Rahman'a kavuşmuştur. Sabri ailesi fertlerinden de Şeyhülislam Hazretleri Kahire'de; İbrahim Sabri Bey de tedavi için gittiği Londra'da hayata veda etmiştir. İbrahim Sabri Bey, babasının siyasi ve Şeyhülislamlık kimliğinden dolayı sürgünlükle âdeta özdeşleşmiştir. Balkanlar, Lübnan, Romanya, Suudi Arabistan ve sonunda Mısır onun ve ailesinin sürgünlükteki son mekânı olmuştur. Normal hayat şartlarında bile bir ailenin, bir insanın memleketi dışında zorlanacağı bir hayat tarzını Sabri ailesi sürgünlüğün ağır yükünü omuzlayarak hayata tutunmaya çalışmışlardır. Osmanlı'dan Cumhuriyete geçiş devresinde Osmanlı Saltanat mensupları da son padişah başta olmak üzere atalarının kazandırdığı topraklardan uzaklaştırılmak; daha doğrusu kovulmak zorunda kalmışlardır. Bu kovulma hadisesi, rejim yanlısı şairler tarafından alkışlanarak şiirlere de yansıtılmıştır.

Sabri ailesinin sürgün hayatında çektikleri ızdıraplar kelimelerle anlatılamayacak özelliktedir. Üç yazarlı olarak neşrettiğimiz *İbrahim Sabri, Mısır Daneleri'nden Seçmeler* isimli kitapta İbrahim Sabri'nin biyografisini kaleme alan Ekmeleddin İhsanoğlu, İbrahim Sabri ve ailesinin içinde bulunduğu durumu özetlemektedir. İlgili bölümü (İbrahim Sabri'nin, Mısırlı bir dostuna anlattıklarına şahit olan Ali Ulvi Kurucu'dan naklen) olduğu gibi buraya alıyoruz.

Aziz üstad, siz ne diyorsunuz! Bakınız, elimdeki şu derin yara izini görüyor musunuz? Biz ailecek Kahire'ye ilk geldiğimiz günlerde, evimizde ekmek yoktu. Peder, bir çuval kuru fasulye almıştı. Onu çaydanlıkta kaynatarak pişirir ve yerdik. Kahvaltımız da öğlen ve akşam yemeklerimiz de haşlanmış kuru fasulye idi.

Bu mahallede komşumuz olan bir Ermeni vatandaşın yardımı ile ayakkabı tamirciliğini

⁴ Bilindiği gibi; Kâzım Karabekir'in "İstiklal Harbimizin Esasları" isimli kitabı 1933 senesinde baskı aşamasındayken güvenlik güçleri tarafından matbaaya baskın yapılarak kitap yakılıyor. Paşa'nın güvenli bir yerde muhafaza ettiği bir nüsha 1951'de yayımlanmıştır. Karabekir Paşa'nın matbaada iken yakılan bu kitabı ile alakalı pek çok araştırmacı neşriyatlarda bulunmuştur, bunlardan birisi için bkz. Uğur Mumcu, Kazım Karabekir Anlatıyor, Tekin Yay. 1995 İst.

*öğrenip, üç beş kuruş için onun yanında çıraklığa başladım. Derken bir pençeyi takmış, köseleyi keserken, bıçak kaçtı, kemiğe kadar elim kesildi... Sonra, şimdi devlethanesinde bulunduğumuz üstad Mahmud Şakir Bey'in tavassutu ile bir iş bulabildim. Daha neler neler!*⁵

Şeyhülislam ailesinin çektiği dram dolu hayata rağmen aile fertleri tüm menfiliklere karşı direnerek hayatlarını idame ettirmeyi başarmışlardır. Mustafa Sabri Efendi'nin Kahire'de ilmi meşguliyetinden dolayı İslamî sahaya kazandırdığı eserlerin sayısı az değildir. İbrahim Sabri de yukarıda da vurguladığımız gibi; aldığı akademik görevlerle Mısır'da Türkolojinin gelişmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Mısır'da Türk dili ve edebiyatının akademik camiada değerlendirilmesinde Mehmed Akif'in önemli hizmetleri olmuştur. Ayrıca Kahire'nin modern üniversitelerinden olan Ayn Şems Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Yozgatlı Müderris İhsan Efendi tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü kurulmuştur. Bölümün kurucu profesörü olan Mehmed İhsan Abdülaziz, vefatına kadar bölüm başkanlığı yapmıştır. Bölümde geçmişten günümüze kadar Türkoloji sahasında pek çok akademisyen yetişmiştir. Prof. Dr. Magide Mahloun, Prof. Dr. Safsafi Ahmed el-Katurî, Prof. Dr. Muhammed Haridi mevzubahis bu bölümde yetişmişlerdir. İhsan Efendi'nin vefatından sonra bir süre de İbrahim Sabri Bey'in hocalık yaptığı bölüm, Mısır'daki pek çok üniversitede müstakil veya Şark Dilleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalında açılan Türkoloji ünitelerine kuruluş ve işleyişleri dâhil olmak üzere akademik destek vermiştir. Mevzubahis bölüm, günümüzde de Mısır'da Türkoloji alanına destek olmaya devam etmektedir.

---

⁵ İhsanoğlu, age. s. 21

Sürgündeki Şairin Kaleminden Sürgün, Tarih ve Direniş Muhtevalı Manzum Tiyatro İkinci Cem

İbrahim Sabri'nin iki manzum tiyatrosundan biri olan II. Cem, iki perdelik bir oyundur. Tamamı 73 sayfadan ibarettir. Eser, iki buçuk sahifeden müteşekkil mukaddime ile başlamaktadır.

*Mukaddime*⁶

İkinci Cem'in temsil ettiği edebiyat vakalı, ideallerin şiir konusuna dönüşecek derecede, heyecana sevk edeceğini göstermektedir. Mensubu olduğum siyasi tarzım gereğince Türkiye'de hak ve hakikat esaslarını kuracak bir inkılâb, benim gâyemdir. Bu manzum piyes, o bilinen maksattan doğmuştur.

İkinci Cem, elden çıkan vatana dâhil olarak, bir ihtilâl komitesine kumanda ediyor ki, gurbet ve sürgün seneleri içinde, her dakika memleketin yiğitlik sinesi ve kuvvetinden fıskırmasını, tarihin şahitlerine dayanan ümitlerle beklediğimiz böyle bir hareket, her geçen günün kesintiye uğrayan olayları arasında gerçekleştirilme durumundan uzak kala kala, gönüllerde bir emel, zihinlerde bir rüya oldu. Birinci kısım, hareket tarzını ve diyalog dili ile sanki, bir hakiki hadiseden alıntılanarak, ümitle beklenen ihtilale, hiç olmazsa, şiir tarzında bir gerçekleşme ve şekillenme verdi. Her sabahın ümidi ve her akşamın ümitsizliği, bitmez ve tükenmez bekleyiş senelerinin hayaliyle gerçekleri tasfiye eden tecrübe imbiğinden süzülerek, katre katre ruhuma damlayan yaşlar halinde, birer mısra oldular.

Şair olmadığım halde, ne bizdeki büyük şairler gibi sustum, ne de şairsem, batılı şairler gibi, böyle bir târihi facia konusunu, geçmiş milletlerden, ve mesela: Yunan ve Roma'dan aldım. Talihsiz devlet ve milletimin geçmişinin büyüklüğü, ve şimdiki vaziyetinin küçüklüğü, beni, öyle bir aykırı-karşıt sanat ile yetiştirdi ki, ben olayların bu gel-gitleri arasında cismi silinip yok olacaklardan iken, ismi kalıcı olanların vazifesini gördüm. Vatani kavram olarak, yalnız taş ve toprak idrak etmemekteyim. Özellikle vatani, daha ziyâde asıl birbirimizi güvendiren manevi değerler hüviyetini taşıdıkça: Milletim, diyebildiğim milleti ve o millet, insanlık tarihinde ayrı tutularak, kendi benliğiyle var olan aile reisiyle birlikte düşündüğüm için piyeste asıl bu birlikteliği, ittifakı göstermek, en doğal bir vatanseverlik konusu oldu. Benim çocukluğumdan beri, zihnimde, âdeta memleket olmasa Osmanlı hânedânı, o hânedân olmasa, memleket asıl ölçüğünün, konumunun yarısına iner gibi bir tesir yapıyordu. Milletime ait muhabbetimde, Osmanlı Hânedânı'nın tahtı kurulu idi. Nasıl ki kalemimin bu eseri, tarihimin gururlandıran hazinesi olarak kulaklara küpe yapan o taht etrafında, yüce duyguların en yüksek derecesini,

⁶ Mukaddime doku ve özelliğini değiştirmeyecek şekilde tarafımızdan kısmen sadeleştirilmiştir.

birbirini neticeye ulaştırmanın ispatı olarak tesbit eder.

Lâkin, bugün genel parçaları, ancak törenlere has bir hürmete layık görülebilecek derecede asıl ve Müslüman Türklerin iftihar konumlarından silinen bahsedilen aileye, ikinci kısımdaki eleştirileri, sevgi ve bağlılığımıza zıt bulurlarsa, buna ait kusurları da kendi nefislerinde arasınlar. Onlar, kendilerini tâc ve tahtlarıyla beraber olarak, alakadar etmesi lazım gelen memleket meselesinde, hiçbir şekilde varlık sebebi gösteremedikten başka, her tarafta atalarına ve kendilerine hakaret eden Ankara hükümetinin kurucularını itibarlı hale getiren, o hükümetin İslâm'ı ve millî bütün terbiye ve geleneği tasfiye, yoketme kültürüyle, hareket etme düşüncelerini harekete geçirerek iki arada kalanları ve birincilere hasım olanları şaşırtmışlardır.

Kahire'de bu eseri yazarken, evde ayakkabı yamadığım günler oldu. Göğsüme taktığım önlük, (Kâve)'nin bayrağı gibi, kararlı duruşumda, isyan havasıyla dalgalanırken, hatır ve gönülün dercesine varamadığı hak ve hakikat kâ'besine teveccüh ettim. Osmanlığa mensup yaratılışından aldığım duygularla devam eylediğim edebiyat hayatının, hakiki hayatta sermâyem olamamasının, böyle devirlerde, böyle birikimlerin değersizliğinden ileri geldiğini bilerek, örs ve çekice sarılmışım. Vaktiyle, meşrutiyetin başlarında, Ahmed Rıza Bey için, "Paris'te vatan uğrunda kundura boyacılığı yaptı..." diye, İstanbul'da İttihatçılar, propaganda yapar, ve bu düzmecelerle bahsi geçene şeref yüklemek isterlermiş... Sahte fedâkârların yanısıra, bari biraz da hakikileri bulunsun...

Vaktiyle, İstanbul Dârülfünûnu'nda talebe iken, Avrupa'nın kalleşce nüfuz ve tesiri altında, Devlet-i Osmaniyye'nin yokoluşunu hazırlayan mütareke devrine ve Anadolu'da henüz devleti sürükledikleri Birinci Dünya Savaşına ait hesaplarını verememiş yetkili komutanların suçlarını örtbas etme tarzından, yaptıkları siyasî inkılâba, pederim Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi'nin makamından dolayı, yakından şâhid oldum. Evvelce aldığım İslâm ve Türk terbiyeme ait kanaatlerime, dînî denilecek derecede, derin bir Avrupa karşıtlığı eklenmiş oldu. "Kinim dinimdir" diyen Süleyman Nazif Bey'in, cinas olarak güzel düştüğü halde, anlam bakımından bir verim ifade etmeyen sözünün tersini ve daha geçerli bir ifadesiyle "dinim kinim" oldu. Ancak Türkiye'nin ve Türklüğün yozlaşma ve çöküşüne ait düşüncelerimi, bütün üzüntü ve ümitsizliklere rağmen, yakın bir gelecekte, gerçekleşmesi kaçınılmaz görülen hakiki inkılâbın, gerekli ve tabi'î fikirlerinden olarak (Hüdâvendigâr) lisanıyla ifâde edişimde dini duygularım kadar, şimdiki durumların anlaşılmasını inceleme ve araştırmalarım dönüşen fikirlerim tesirli olmuştur...

Piyesin konusu

Birinci perdenin ilk sahnesinde muallime ile annesi arasında bir diyalog söz konusudur. Diyalogda, genç öğretmen, kendilerine yapılan büyük haksızlıklardan bahsetmektedir. Babasının haksız yere idam edilmesini ve kendilerinin masum olduklarını ifade etmektedir. Hükümetin, babasını idam ettirmekle yetinmeyip kendilerini de sürgüne göndererek yeni bir ceza verdiğini vurgulamaktadır. Annesi de kızına, sürülmenin sürünmekten de beter olduğunu belirtmektedir. Annesi her şeye rağmen kaygılıdır. Askerlerin kendilerini kontrole geleceğini kızının da dilini tutması gerektiğini sıkı sıkıya tembihlemektedir.

Birinci perde birinci sahne, tamamen tarihi bir olayı işlemektedir. Birinci perdede, yaşlı ve hasta bir kadın öğretmen olan kızıyla sürgüne gönderildikleri bir köy evinde derme çatma eşya arasında hayatta kalma mücadelesi vermektedirler. Kadının kocası, savunmakta olduğu fikirleri sebebiyle idam edilmiştir. Bu sebepten dolayı da ana kız sürekli asker kontrolü ve baskısı altındadırlar. Sonu gelmeyen bu baskı ve kontrollerden de bıkmış durumdadırlar. Yine kendilerine baskı için gelen jandarma çavuşuyla aralarında hoş olmayan bir diyalog gerçekleşir.

İkinci sahnede ise, olaylar bir Osmanlı şehzadesi etrafında gelişmektedir. Piyeste manzum şekilde konuşturulan Osmanlı şehzadesi tarihî vaziyet ve vak'alarla alakalı olarak bazı tenkitlerde bulunmaktadır. Daha sonra sahneye Murad dahil olur. Murad da girişteki konuşmasıyla memleket dahilinde sergilenen baskı ve zorbalıklara itiraz etmektedir; konuşmasıyla, jest ve mimikleriyle şehzadeyi harekete geçirme çağrısı yapmaktadır. Murad, yapılanlar karşısında şehzade öncülüğünde bir direniş gerçekleştirilmesi gerektiği hususunda ısrarlarını sürdürmektedir. Şehzade ise halkın direnişi hususunda şüphe içindedir. Kısaca, piyesin bu kısmında Osmanlı tarih ve hilafet şuurunun ön plana çıkarıldığı konuşmalarla olaylar devam eder.

İkinci perdenin, birinci sahnesinde piyesin kahramanları Murad Hüdâvendigâr ile şehzadedir. Sahne, şehzâdenin, İtalya'da Cem Sultan'ın vefatından kısa bir süre önce ona rastlamasıyla başlar. Şehzâde yarı uykulu bir şekilde yatakta Murad'a seslenmektedir. Bir önceki perdede yaşadıklarının tesiriyle heyecanla "isyan, ordu ve yapılmakta olan ihtilâl"i sorar. Bir süre önce yaşadıklarının gerçek mi oyun mu olduğunun farkında olmadığını anlatarak yaşadıklarının gerçek mi yoksa rüyadan mı ibaret olduğunu sorgulamaya başlamasıyla piyesin tarihî seyri başlar. Murad Hüdâvendigâr kendisine mahsus kıyafetiyle sahneye dahil olur ve heybetli bir şekilde konuşmaya başlar. Şehzade, gördükleri karşısında büsbütün hayretler içinde kalmıştır. Seslerin ne olduğunu sorunca Murad Hüdâvendigâr, şehzadeye duyduğu sesin sahibinin kendisi

olduğunu söyler ve konuşmasına devam eder. Şehzâdenin de arada katılmasıyla saltanatın çok gerilerine doğru tarihi sohbet başlar.

Geçmişin muhteşem güç ve birikiminden bahisle diyalog devam eder. Özellikle saltanatın kazandığı zaferlere vurgu yapılır. Diyalogun daha sonraki kısımlarında ise Osmanlı hanedanının hakaretlerle saraydan çıkarılmaları ve vatanı terk etmek zorunda bırakılmaları şehzâdenin dilinden aktarılır.

Şehzâde bütün bu anlattıklarından sonra, Hüdâvendigâr'a dönerek artık adaletli bir şekilde hüküm vermesini istemektedir. Şehzâde ansızın ortalığın karardığının farkına varır.

İkinci sahne, İtalya'nın Napoli şehrindeki bir kale tasvirinin asılı olduğu duvar önündeki konuşmalarla başlar. Şehzâde önceki sahnenin son kısmında karanlıklar içinde kaybolan Hüdâvendigâr'ı ararken düşüp bayılır.

Bir müddet sonra ortalığın aydınlanmasıyla birlikte sahneye Sultan Cem ve beraberindekilerin girdikleri görülür. Cem'in konuşmaya başlamasıyla kendine gelen şehzâde, bir kenara ilişerek konuşmayı dinlemeye başlar. Cem Sultan, gurbet macerasını anlatmaktadır. Oldukça uzun bir konuşma yapan Cem Sultan, sonunda konuşamaz bir vaziyete bürünmüştür. Sinan Bey, Cem Sultan'ın artık öldüğünü haber verir ve:

Öldü Cem, Sultan!.. Sevinsin, gülsün artık padişah!

diye haykırır.

Ardından Ayas Bey'in

Vah sultanım!.. Makarrın cennet olsun, vah vah

feryadı iştilir.

Sultan Cem artık vefat etmiştir. Sinan ve Ayas Beyler ağlayarak naaşın üstüne kapanırlar. Şehzade, onları çekip Cem'e sarılmak ister. Bu esnada sahneye, Fransa Bey'i ile Celâl girerler. Fransa Bey'ini gören şehzâde ürkerek ona bakar. Fransa Bey'i şehzadeyi tanımadığı için şaşkınlıkla geri çekilir. Aynı zamanda şehzadeyi göstererek

Katil bu olmasın, yakalayın onu!

diyerek hayretle bağırır.

Beklemediği bu çıkış karşısında çok şaşırarak şehzade elini göğsüne vurarak

-Hâşâ!.. İkinci kurbânı garbın: İkinci Cem!..

diye bağırır ve perde iner.

Piyas bu şekilde son bulmaktadır.

Piyes hakkında kısa notlar

Dekor: Birinci Perde

- İlk sahne: Devlet baskısına uğramış ailenin köye sürgünlerinde yaşadıkları ev tasviri (dağınık ve basit eşya bulunan oda)
- İkinci sahne: Ağaçlık bir yeri tesvîr eden bir perdeden ibârettir ve birinci sahnenin sona ermesiyle beraber perde inerek önceki sahneyi değiştirir.

İkinci Perde

- Birinci sahne: Şehzâdenin gurbetteki yatak odasıdır. Dekor olarak, üstü kâğıt ve gazetelerle dolu bir yazı masası, bir de küçük kitaplık görülür. Duvarda Sultan Murad'ın, Fatih'in, Yavuz'un ve Cem Sultan'ın tabloları asılıdır.
- İkinci Sahne: Bir şehir civarı manzarasını gösterir. Birinci sahnenin bitiminde inip önceki sahneyi kapatır.

Zaman

Birinci perdenin ilk sahnesi yeni rejimin ilk devresini işlemektedir. Sonraki perdelerde tarihin gerilerine doğru hareket mevzubahistir.

Şahıs Kadrosu (tüm sahnelerde):

- Vâlîde (Hasta kadın, kocası muhalif olduğu için idam edilmiştir),
- Muallime (Hasta kadının öğretmen kızı)
- Jandarma çavuşu
- Şehzâde,
- Murad,
- Mücahid,
- Esir,
- Esir kumandan,
- Mücahidlerin reisi,
- Padişah,
- Murad Hüdavendigâr,
- Sultan Cem,
- Sinan,
- Ayas Bey,
- Bir esir kıtasıyla teslim olan kumandan

Sahne dekoru:

- Ağaçlık bir muntıkayı tasvir eden perde.

Dil

Piyeste kullanılan dil, Osmanlı Türkçesi hususiyetlerini ihtiva etmektedir.

Eserde tarihî şahsiyetlerden, mekânlardan ve İslâmî unsurlardan bahsedilmektedir.

-Sizinle işte bugün, ey mücâhîdin-i vatan!

Cihâdı, mü'mine âmir kitâbımız: Kur'an!...

Hudâ, mu'îniniz olsun, resûl rehberiniz! [69]

Zaman zaman sade ve anlaşılır dil kullanılmıştır:

Biz, anlı ve şanlı bir sülâle

Hâlinde, baş eğdirip hilâle,

Kaç kıtada, hükmeden enâmı,

Kurduk, o bülend-şan makâmı. [87]

Savaş sahnesi âdetâ gözler önünde canlandırılmaktadır

-Sağ cenahtan yürü, sen, cepheyi tazyîka koyul.

Düşmanın ta'biye-i ceşşini, bilmekte usûl:

Bir esir elde edip, hâlini keşf eylemedir. [71]

Her kumandan bunu yapsın... Bunu ta'mim ettir!

Ben de, merkezde tahaşşüd eden a'dâyı, firâr

Etmesinler diye, dikkat ile ta'kibe karâr

Verdim... İ'lân et, açılsın ateş, a'dâya hemen!... [72]

Anadolu'daki fakirlik ve çaresizlik işlenmektedir

-Şaşırdı millet, efendim... Kusura bakmayınız.

Yazık, zavallı ahâliyi, nâra yakmayınız.

Bizimkiler, yazıyorlardı, memleketden ki:

Bütün civârın ahalisi aç, susuz... Beriki

Vilâyetinki, bizimkiyle eşmiş, ölsek de

Hükûmet, etmiyor insâf... Kıtdır ekmek de.

Zavallı memleket, açdır... Huda mu'in olsun... [74]

Osmanlının hüküm sürdüğü geniş topraklardan bahsedilmektedir

*Bu memleket, benim ecdâdımın değil mi? Yeri
Sıkınca, kabza-i destimde, coşsa kan nehri,
Romen, Macar, Rus, Avusturya, Sırp, Yunan ve Acem
Bilâdi, mevcelerinden akıp tutar mâtem.
Bu memleketde benim ceddimin mekâbiri var! [75]*

Halkın temsilcisi muallime; iktidarın temsilcisi olarak da jandarma tasavvur edilmektedir

*Korkudan kendini asmış... Ne ilahi imdâd!
Ve ne berkâne adâletle, tecelli-i kısâs!...
Kurtulan ben değilim yalnız, umumi bir halâs.
Milletin boynuna geçmiş idi, zencir gibi,
Râha te'sis-i esâret ile, sehpânın ipi.
Seyfiniz, kırdı o zinciri de, sehpâları da, [76]*

Devrin askerî sistemine eleştiri var

*Kadın, erkek kilit olmuş görerek öz yurdu,
Yürüsün -haddi mi var- sahte millî ordu!.. 77]*

Tarihî şahsiyetlerin, devrin siyasetine dahil edilmesi

*Henüz sabah oluyor, gördüğüm vakâyi', eğer
Bir inkılâbı mübeşşirse, padişah olacağım
Demek: Yakında... Büyük bir şeref ve şân alacağım.
Bu yerde, hep yakzâtımla haşır olan âmâl,
Olur mu, rü'yet-i mülhemde, hiç hayâl muhâl?..
Hayır, hayır... Bana biat edildi kat'iyen... [81]*

Kadın-erkek cemiyetin birlikte direnişe koyulması

*Takibe geçip, mücâdelata.
Nefsimdeki tecrübemle, bizzat
Ben vâkıfım, işte: Sizce isbât
Lâzımsa, kimin karîniyiz biz?..
Kimdir o, fikirleriyle nâfiz,
Her yerde, civârımızda, evde,
Erkek, kadın... Ârız-ı irâde, [84]*

Saltanattan özür mahiyetinde padişaha yakarış

*Padişâhım! Sen etme, biz ettik,
Dön, bu hatt rüçü'suz mühlik
Yol, bir ikbâle, şana gitse bile.
Hangi iklim eder likâsiyle, [90]*

Geriye dönüşlerle saltanatın padişahına eleştiri

*Çağırдыңın o Murâd, sence başka elbette,
Evet, fakat, olamaz iltibasa şâyeste
Müdâhalem, o Murad, çünkü rûh-ı ceddindi,
Zemîne şimdi; Hüdavendigâr olup indi...
Bütün hayâl ile geçsin mi, devre-i fetret?...
Biraz da almalı, rü'yadan, azm için ibret.
Yatakta, uykuda olmuş mu padişah; biri,
Esir Bayezid'in böyle, şehzadeleri?...
Makam-ı eb için, ya verdiler hep cân,
Ya kaldılarsa, bekâ buldu: Devlet-i Osmân!... [82]*

Murad-ı Hüdâvendigâr'ın şehzade ile diyalogundan da Osmanlı Devletine sahip çıkılmaması eleştirilmektedir. Bir günde bu şekilde yıkılıp sonlandırılan devlet yapısının bin yılda yapılamayacağını vurgulamaktadır.

*Bir günde yıkıldı taht-ı Osman,
Bin yılda yapılmaz: Öyle bünyân.
Yâdında mı çıktığın o günler,
İstanbul'u terk edip beraber,
Kaç yüz senelik mefâhiriyle?..
Düşman bile, ağlıyor o hâle.
Baş eğri, sarayların önünden,
Mahzûl sürüldünüz umûmen... [101]*

Yine tüm milletimize ve saltanata yaptığı eleştiriye İstanbul'un fethi esnasında Bizans İmparatoruna bahisle yapmaktadır:

Ölmeden imparator, çıkmadı İstanbul'dan,⁷
Matem, âfâk-ı mesihîyeti, tehzîz etti. [105]

Osmanlı'nın kuruluşunun işlenmesi

Dedem, ey kahramanlar kahramânı!
Düşünsen cedd-i ekber: Kayıhânı,
Nasıl Selçuk'a gelmiş, mülteci bir
Küçük göç halkı, olmuşlar cihangir,
Senin Kâbende, kaç dâhiye menşe'?
Bütün târih hecimizde, melce':
Mukaddesdir, mübârekdir... Medine,
Ne Fatihler, yetiştirmişti dîne!..
Dedem!.. Vâki' semâlardan hübüdü,
Senin Cevalân'da, yoktur hiç hudûdun,
Olur mekşûf: Müstakbel dehâna,
Aceb, gelmez mi neslinden cihâna,
Süleyman satvetinde bir rehâ-kâr?
Meğer târih, devr etmez mi tekrâr?.. [93]

Osmanlı zaferlerinin işlenmesi

Şahâne irâdedir müdebbir.
Âfâkı, ketîbesiyle sardı,
İran'ı yenince Mısır'a vardı,
Harb etti ve ezdi her sipahi,
Her yerde, bu harb padişâhı...
Birkaç yıl içinde, dehre saldı,
Bir nâm ki, arşa çıktı yâdı.
Harb etti: Hazînelerde ordu,
Çöllerde zafer nitâkı kurdu.
Zulmetde, kılıç parıltısından:

---

⁷ Bizans İmparatoru XI. Konstantin, Türk askerlerinin İstanbul'a girmeleri üzerine onlar arasına dalmak suretiyle çarpışarak hayatını kaybetmiştir. Bu husus, Avrupalı tarihçilerin yanı sıra romanlarda da işlenmiştir. Bkz. Stefan Zweig, *Bizans'ın Düşüşü Sultan Mehmed Han'ın İstanbul'u Fethi*, Kanon Kit. 2021.

Gündüz oluyor sanırdı insan. [95]

Osmanlı hanedanının vatani terk etmek zorunda bırakılışı

*Oğlunun, şânına şâyeste vakar ve hissle,
Sûikasd etmesin, a'sârı saran iclâle...
Şimdi, hizmetçiyi koğmak bile, bir anda kolay
Olmuyorken, koca bir hanedan a'zası, alay
Ve hakaretle, saraydan çıkarılsın, nisvân
Ve çocuklar, dökülüp yollara, olsun da ziyân,
Yâd elin ruhu şemâtetli muhîtinde, bizi,
Acaba maskara olduk mu -diye- müstehzi, [103]*

Tarihin tekerrürünün işlenmesi

Meğer târih, devr etmez mi tekrâr?.. [93]

Şairin kendisini eleştirmesi

*-Girdinse, o yerde harbe gerçek,
Çıktın ne için dönüp vatandan?
Hiç terk-i diyâr eder mi insân?...
Ecdâdını eyle yâd, adamsan:
Düşmüş mü deden Selim, Osman, [87]*

Memlekette yaşananlardan herkesin payı olduğu

*Ve bütün mâye-i hâkindeki kandan, ordu
Verecek altı asırlık, o muazzez yurdu,
Hepimiz, kahpe kadınlar gibi verdik, hakan!..
Ölmeden imparator, çıkmadı İstanbul'dan,
Matem, âfâk-ı mesihîyyeti, tehzîz etti. [105]*

Devletin çiftliğe “benzetilmesi”

*Denilir gerçi: Hükümdâr-ı siyasi...bizler,
Fakat, en az, o zamandan beri, devletle birer
Çiftlik eşyası gibi, devr olunurken mahcûz,
Kalmışız: Bir çetenin emrine meslûb-ı nüfûz. [107]*

Cem Sultan'ın ölüm şeklinin işlenmesi

*Ölüm, beklenmeyen bir anda geldi:
Zehirlendin, olup kurbanı zulmün,
Vuruldu, katilden kurtulduğun gün... [111]*

Cem Sultan'ın Latinceyi bilmesi ve Papayla diyalogu

*Değilmiş onların zu'munca, mahbûs
Bir Asyâ'î adam, vâkıf lisâna.
Nihayet, ben bakarken vâlihâne,
Fuzûlî i'tizâr etti Latince,
Papa, güftârı fehmin fark edince.
Fakat, hiç afvederler miydi reddi? [111]*

Cem Sultan'ın suikasta uğramasından bahsedilmesi

*Eğer bir sûikasda uğradımsa,
Umar mı menfaat hâlâ Fransa?
Vücûdumdan kalır bir kanlı toprak, [113]*

Cem Sultan'ın dilinden abi-kardeş hakkındaki fikir

*-Eğer taklîd edip Cem, Bayezid'i,
Birader katl için, sa'y eyleseydi,
Bu yâdellerden istimdâd edip de,
Olur teşvîke bir gün hem rubu'da
Mukâbil intikamın neşvesiyle,
Verirdi mülkü, derhal ihtilâle.
Nihâyet, katilim ellerle ben de,
Edersem kasd, nâ-kes Bâyezid'e, [114]*

*-Cem'in, vaki'se bir yüzden kusûru,
Hudâ... havfiyle.. vâki'dir... sudûru
Bütün niyetlerim, hep hakk... içindi,
Hudâ... afv... etsin artık... Bâyezîd'i... [115]*

Çok az da olsa argo ifadelerle rastlanmaktadır.

Jandarma:

-Senin muallimelik hâ?.. Ne yağlı bir papara?!...

...

Devam et, ağzını parmakla yırtayım... Avanak!... [50]

-Sus behey kahpe... Biraz kendine gel, havlama, sus! [52]

Eserde zaman zaman deyimler ve ata sözü benzeri ifadeler kullanılmıştır

İstedim ben, bu zulmü durdurmak,

Çünkü, mülhem bir aşk var serde,

Dağladım kalbi hep, figân ettim:

Duydu ceddîm sâdâmı makberde.

Geldi efsânedir diyor, hatta

Gâlib olsam: Gazâ-yı Hayberde!... [88]

Gayrden etme istimdâd bil ki:

Muvaffaklar, hemen her işte tekdir

Müşecca' bekleyen zâten ödlektir. [94]

Halk deyişlerinin kullanılması

İstedim ben, bu zulmü durdurmak,

Çünkü, mülhem bir aşk var serde,

Dağladım kalbi hep, figân ettim:

Duydu ceddîm sadamı makberde.

Geldi efsânedir diyor, hatta

Gâlib olsam: Gazâ-yı Hayberde!... [88]

Ölçü

Manzum piyes, aruz ölçüsüyle kaleme alınmış olup aruzun değişik kalıpları başarılı şekilde uygulanmıştır.

Bazı örnekler:

me fâ' î lün / me fâ' î lün / fe' û lün

Ufuklardan gelen milyonca feryâd,

Temenni eyliyor müsta'cil imdâd.

me fâ' î lün / me fâ' î lün / me fâ' î lün / fe' û lün

-Senin kanındaki zerrâtdan kanım: Kosova!..

Murad hafîdiyim, Osman soyundanım Kosova!.. [98]

Vatan -hâşâ- kefen ber-dûş-ı mâtem,

Durup karşımda, nutk etseydi, bilmem [77]

mef' û lü / me fâ' î lün / fe' û lün

Kim derdi ki, memleket bu hâle

Gelsin, ve bilâdı istihâle [57]

mef' û lü / fâ' î lâ tü / me fâ' î lün / fâ' i lün

Ey tacı, hâinane yıkılmış bir ülkenin

Bedbaht hânedanının en hisli, en metîn [66]

mef' û lü / fâ' î lâ tün / mef' û lü / fâ' î lâ tün

Taşlar, henüz sorarsam: Âmâdedir cevâba.

Sensin dedem, muhâtab; cisminle işte hâlâ, [97]

Edebi sanatlar için örnekler

Eserde, İbrahim Sabri edebi sanatları da kullanma yoluna gitmiştir. Bu sanatlardan bazılarını örnekleyebiliriz:

Teşbih

Bu sesler, hep figan eyler zulümden,

Birer âvâzedir, söyler: Ölümden, [55]

Birer nehir gibi akmış, şu 'unu devletin,

O çağlayandan işitmem, başında milletimin [58]

Dünyada hiir olan bütün akvâm-ı zî-vakâr,

Zulmün bu zehir ta 'mını, vaktiyle tattılar. [59]

zulmü zehre benzetmesinden dolayı teşbih sanatı yapılmış.

Rü'yada, cidâle ibtidâmı...

Yalnız kuru bir heves değildir,

Zihnimde o gördüğün mezâhir.

Onlar, benim en büyük düşüncem. (soyuttan somuta geçişkenlik)

Onlarla tutar siyâh mâtem, (teşhis ve teşbih)

Onlarla kucaklarım: Ümidi,

Onlar, bana aşkı, azmi verdi. [83]

Telmih

Mecnûn gibi, bilmiyor: Ne yapsa...

Aklından ziyânı var, hulâsa!... [55]

Geldi efsânedir diyor, hatta

Gâlib olsam: Gazâ-yı Hayberde!... [88]

Tenasüp

İdâm, nefy, hacz... Kolay mı,

Bir anda bu zulmün iktihâmı? [55]

Tezat

Alçak, yıkıl artık, bu fesâdın,

Sendin başı, lakin sona kaldın... [55]

Teşbih, teşhis

Besbelli, zulümle hep didişmiş.

Besbelli, şu göz ki: Bir pınarmış,

Vaktiyle gümüş sular aktarmış,

Bir katre, sirişki olsa şimdi,

Ağlardı da, kim bilir ne derdi? [56]

Kinaye

Addolunmuş mukaddesâtı, hemen

Mevte mahkûm olur tahattur eden.

A'zam-ı cürm şimdi: Mâzidir!

Onu, kim mahvederse: Gâzidir!.. [90]

Burada “Gazi” ünvanının verilmiş sebebi olarak mazinin yok edilmesi gösterilmektedir.

KAYNAKÇA

- Düzdağ, M. Ertuğrul (2007). Üstad Ali Ulvi Kurucu: Hatıralar, 1-2-4 İstanbul: Kaynak Yay.
- İbrahim Sabri Bey, Mısır Dâneleri, Osmanlı Harfli Metin (Üzerinde tarih bilgisi bulunmamaktadır)
- İhsanoğlu, E. (2006). Mısır'da Türkler ve Kültürel Mirasları, İstanbul: IRCICA Yay.
- İhsanoğlu E., Kalyon A., Kalyon F., (2021). Sürgünde Unutulan Türk Şairi İbrahim Sabri, Mısır Dâneleri'nden Seçmeler, İstanbul: Kabalcı Yay.
- İhsanoğlu, Ekmeleddin (2018). Kaybolan Dünyadan Nurlu Bir Sima: Yozgatlı İhsan Efendi, İstanbul: Doğan Kitap Yay.
- İnal, İ. M. K. (2013) Son Asır Türk Şairleri, Ankara: AKM Yay. C. V
- Kalyon, Abuzer (2017). Mehmet Akif Ersoy'dan Seçmeler, Ankara: Akçağ Yay.
- Mumcu, Uğur (1995). Kazım Karabekir Anlatıyor, İstanbul: Tekin Yay.
- Parlatır, İ. (2017). Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Ankara: Yargı Yay.
- Saraç, M. A. Y (1997). Mehmet Âkif'in Gölgelelerinin Arapça'ya Tercümesi ve İbrahim Sabri Efendi, Divan İlmî Araştırmalar Dergisi, S. 5, s. 247-258
- Zweig, Stefan (2021). Bizans'ın Düşüşü Sultan Mehmed Han'ın İstanbul'u Fethi, İstanbul: Kanon Kit.
- https://tr.wikipedia.org/wiki/Demirci_Kave_Efsanesi (erişim: 24/05/2023).

Orijinal (Arap Harfli) Metin ve Latin Harflerine Aktarılmış Şekil

۴۱

تاریخك حكملرنندن :

ایکنجی جم

ایکی پرده لک تمثیلیه

TARİHİN HÜKÜMLERİNDEN İKİNCİ CEM [42]
İKİ PERDELİK TEMSİLİYE

مقدمه

ایکنجی جملک تمثیل ایتدیکی بو واقعه ادبیه و مفکیره نك و شعر موضوعی اولایق درجه ده ، حرارت و هیجان کسب ایدمه بیلجهکنی کوسته ریر . مسلک سیاست اعتباریله ، تورکیاده حق و حقیقت اساسلرینی توراجق بر انقلاب و بینم غایه مدر . بو منظوم بییهس ، او مجزوم مقصددن دوغمشدر .

ایکنجی جم و وطن مغصوبه داخل اولاری ، بر کتیبه اغتلاله قومانداییدییور که ، غربت و منفا سنه لری ایچنده ، هر دقیقه مملکتک سیننه شهامت و صلابتندن فیشقیرماسنی ، شواهد تاریخه مستند امیدلرله بکله دیکمز بویله بر حرکت ، هر کچن کونک عقامت شئوننی آراسنده ، تحققسز قاله قاله ، کوکلدرده بر امل ، ذهنلرده بر رویا اولدی . برنجی قسم طرز جریانی و لسان مکالمهسی ایله ، صان که ، بر حقیقی حادثه دن اقتباس ایدیلرک ، اختلال ماملوله ، هیچ اولمازسه ، شعر حالنه بر تحققی و تمثیل قوامی ویردی . هر صیاحک امیددی ، و هر آقشامک نومیدیسینی ، بیتمز و توکنمز انتظار سنه لری نك خیال ایله حقیقتی تصفییه ایدن تجربه ایمیغندن سوزولرک ، قطره قطره روحه داملایان باشلر حالنده ، بور مصراع اولدیلر .

شاعر اولسادیغم حالده ، نه بزم اعظم شعرا کبی صوصدم ، نه ده شاعرسم ، غرب شعراسی کبی ، بویله بر تاریخی فاجعه موضوعنی ، کچمش ملتلردن ، و مثلاً : یونان و رومادن آلدیم . بدبخت دولت و ملتکم ماضینک بویوککلکی ، و حالنک کوچوککلکی ، بنی ، اویله بر صنعت تضاد ایله یتیشدیوردی که ، سن ، وقایعک بو مد و جزری آراسنده جسی نابود اولاجقلردن ایکن ، اسمی معبود ~~اولانلرک~~ اولانلرک وظیفه سنی کوردیم . وطن مفهومنده ، یالکز طاش و طوبراق ادراک ایتمه دیکم ، و بالعمک وطنی ، بها زیاده ، اصل ~~بر بریمز بکزه مه مزی تا مین ایدن هویت معنویه یی ، طاشیدقجه : ملتیم ،~~ دییه بیلدیکم ملتی ، و او ملتی ، تاریخ بشرده ، مستقنا اولاری ، کندی وجوده کتیرن رئیس عائله سیله بزلکده ، تصور ایتدیکم ایچین ، پیه سده اصل بو امتزاجی کوسترهک ، اک طبیعی بر موضوع وطنپوروانه اولدی . بینم چوچوقلغمدن بری ، ذهننده ، عادتاً ، مملکت اولماسه ، عثمانلی ^{هانزلی} ، او خاندان اولماسه ، مملکت ، حجم اصلیلرینک نصفنه اینه کبی ، بر تأثیر یا پییوردی . ملتیمه عائد محبتده ، عثمانلی ~~خاننداننک تختی قورولو ایدی . ناصل که ، بو اثر حماسی و تاریخمک جواهر مفاخریله منقوش اولان~~ او تخت اطرافنده ، حسیات تعظیمک اک یوکسک درجه سنی ، مسلسل و مستدل اولاری تثبیت ایدر .

MUKADDİME [42] ⁸⁻⁹

İkinci Cem'in temsil ettiği vakıa-i edebiyye, mefkûrenin şiir mevzûu olacak derecede, harâret ve heyecan kesb edebileceğini gösterir. Meslek-i siyasim itibariyle Türkiye'de hak ve hakikat esaslarını kuracak bir inkılâb, benim gâyemdir. Bu manzum piyes, o meczûm maksattan doğmuştur.

İkinci Cem, vatan-ı mağsûba dâhil olarak, bir ketibe-i ihtilâle kumanda ediyor ki, gurbet ve menfâ seneleri içinde, her dakika memleketin sîne-i şehâmet ve salâbetinden fişkırmasını, şevâhid-i târihe müstenid ümitlerle beklediğimiz böyle bir hareket, her geçen günün akâmet-i şuûnu arasında tahakkuksuz kala kala, gönüllerde bir emel, zihinlerde bir rüya oldu. Birinci kısım, tarz-ı cereyânı ve lisân-ı mükâlemesi ile sanki, bir hakiki hadiseden iktibâs edilerek, ihtilâl-i me'mûle, hiç olmazsa, şiir halinde bir tahakkuk ve temessül kıvamı verdi. Her sabahın ümîdi ve her akşamın nevmîdisi, bitmez ve tükenmez intizâr senelerinin hayaliyle hakîkati tasfiye eden tecrübe imbiğinden süzülerek, katre katre ruhuma damlayan yaşlar halinde, birer mısra oldular.

Şair olmadığım halde, ne bizim eâzım-ı şuarâ gibi sustum, ne de şairsem, garb şuarası gibi, böyle bir târihi facia mevzûunu, geçmiş milletlerden, ve mesela: Yunan ve Roma'dan aldım. Bedbaht devlet ve milletimin mazisinin büyüklüğü, ve halinin küçüklüğü, beni, öyle bir san'at-ı tezâd ile yetiştirdi ki, ben, vakâyiin bu med ve cezri arasında cismi na-bûd olacıklardan iken, ismi ma'bûd olanların vazifesini gördüm. Vatan mefhumunda, yalnız taş ve toprak idrak etmediğim, ve bilakis vatanı, daha ziyâde asıl birbirimizi temin eden hüviyyet-i ma'neviyyeyi taşıdıkça: Milletim, diyebildiğim milleti ve o millet, târih-i beşerde müstesnâ olarak, kendi vücûda getiren reis-i âilesiyle birlikte tasavvur eylediğim için piyeste asıl bu imtizâcı göstermek, en tabi'î bir mevzû-ı vatanperverâne oldu. Benim çocukluğumdan beri, zihnimde, âdeta memleket olmasa Osmanlı hânedânı, o hânedân olmasa, memleket hacm-i aslîlerinin nısfına iner gibi bir tesir yapıyordu. Milletime ait muhabbetimde, Osmanlı Hânedânı'nın tahtı kurulu idi. Nasıl ki bu eser-i hâmesi, tarihimin cevâhir-i mefâhiriyle menkûş olan o taht etrafında, hissiyât-ı ta'zimin en yüksek derecesini, müselsel ve müstedil olarak tesbit eder.

⁸ Eserin, Arap harfli nüshasına İbrahim Sabri Bey tarafından konulan noktalama işaretleri mecbur kalınmadıkça değiştirilmeyip Latin harflerine çevrilen metinde de olduğu gibi muhafaza edildi.

⁹ Köşeli parantezli rakamlar, eserin Arap harfli nüshasındaki sayfa numaralarını göstermektedir.

[43] Lâkin, bugün ekser âzâsı, ancak merâsime mahsûs bir hürmete layık görülebilecek derecede asıl ve Müslüman Türklerin kalb-i iftihârından silinen âile-i müşârünileyha, ikinci kısımdaki intikadı, muhabbetlerime zıt bulurlarsa, buna ait taksiri de, kendi nefislerinde arasınlar. Onlar, kendilerini tâc ve tahtlarıyla beraber olarak, alakadar etmesi lazım gelen memleket meselesinde, hiçbir vechile eser-i mevcudiyet gösteremedikten başka, her tarafta cedlerine ve kendilerine hakaret eden Ankara hükümetinin müessis mürevviclerini tervâcen, o hükümetin İslâm'ı ve millî bütün terbiye ve anâneye mezad harsiyle, efkâr ve muâşeretiyile harekete koyularak iki arada kalanları ve birincilere hasım olanları şaşkırtmışlardır.

Kahire'de bu eseri te'lif ederken, evde ayakkabı yamadığım günler oldu. Göğsüme taktığım önlük, (Kâve)'nin bayrağı gibi, hayat-ı sebâtımda, isyan havasıyla dalgalanırken, hatır ve gönülün kâ'bına varamadığı hak ve hakikat kâ'besine teveccüh ettim. Osmanlılığa mensup mâyemden aldığım hissiyat ile devam eylediğim hayat-ı edebiyyenin, hayat-ı hakikiyyede sermâyem olamamasının, böyle devirlerde, böyle bizâaların revaçsızlığından ileri geldiğini bilerek, örs ve çekice sarılmıştım. Vaktiyle, bidâyet-i meşrûtiyetde, Ahmed Rıza Bey için, "Paris'te vatan uğrunda kundura boyacılığı yaptım..." diye, İstanbul'da İttihatçılar, propaganda yapar, ve bu sanîadan mââmâileyhe şeref istiâre etmek isterlermiş... Sahte fedâkârların yanısıra, bari biraz da hakikleri bulunsun...

Vaktiyle, İstanbul Dârulfünûnu'nda talebe iken, Avrupa'nın kalleşce nüfûz ve tesiri altında, Devlet-i Osmaniyye'nin zevâlini hazırlayan mütareke devrine ve Anadolu'da henüz devleti ilkâ ettikleri Birinci Harb-i Umûmî'ye ait hesaplarını verememiş mes'ûl zâbitânın suçlarını örtbas etme kabîlinden, yaptıkları siyasî inkılâba, pederim Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi'nin mevki'i itibâriyle, yakından şâhid oldum. Evvelce aldığım İslâm ve Türk terbiyeme ait kanaatlerime, dînî denilecek derecede, derin bir Avrupa husûmeti munzam oldu. "Kinim dinimdir" diyen Süleyman Nazif Bey'in, cinas olarak güzel düştüğü halde, ma'nâca bir semere ifade etmeyen sözünün aksi ve daha makbulü bir hâlde, dinim kinim oldu.

آنچق ، تورکیا نك و تورکگگك تردی و انحطاطنه ناند تفکراتمی ، برتون
یاسلره رغنا ، بر آتی قریبده ، وقوعی ضروری کورولن حقیقی انقلابک ، نرور
و طبیعی فکرلرندن اولارق (خداوندکار) لغنیله ، اناده ایدیشمده ، حسیات
دینیهم قدار ، دقائق احوالی ، تدقیق و تتیماتنه راجع افکارم
عامل اولمشدر. ..

۱۹۳۴

قاهره - نیلیوپولیس ۸ بارت ۱۹۳۴

[44] Ancak Türkiye'nin ve Türklüğün tereddî ve inhitâtına ait tefekkürâtımı, bütün yeislere rağmen, bir âtî-i karîbde, vukûu zarûrî görülen hakîki inkılâbın, zarûrî ve tabi'î fikirlerinden olarak (Hüdâvendigâr) lisanıyla ifâde edişimde hissiyât-ı dîniyyem kadar, dekâik-ı ahvâli tetkik ve tetebbuâtıma râci' efkârım âmil olmuştur...

Kahire, Hilyopolis 8 Mart 1934

برنجی پودە

- برنجی پودە ۋە بر عثماني شہزادە سنك غربتدە كوردىكى رۇيايى تەمىنلەيدى.
- ايكي صحنەدن عبارتدۇر .
- ايلك صحنە : آنادولونىڭ اوزاقى بىر ولايتى تەبىئەت كويلىرىدىن بىرىدۇر ، جريان ايدىن بىر ظلم لوجە سىدىر . شہزادەنىڭ رۇياسىنىڭ وراسىنىڭ قالاراق ، حەقىقىتى تەسۋىر ايدۇر ،
- ۋە قانداق وختىم بىر زاماندا ، امدادە يەتتىدىكى كوستەرىر . بو صحنەدىن ، ايكنجى يە انتقال ايدىن مەلئە ، شہزادەنىڭ كوردىكى رۇيا اشخاىنىڭ اولارق ، ماضىسى ، يالكنز قارلرچە بىلەن ، بىر حەقىقتە ، نىكرى رۇيا يە متجلى ، ايكي صحنەنىڭ دە مشرك قەبرمانىدۇر .
- برنجى صحنەنىڭ تەمىنلەيتىدىكى وقەدە اشخاى : بىر ولايت اشرافىدىن اولان زوجى ، مخالفتىدىن دولايى اعدام ايدىلىدىكىن سوكرى ، مەلئە مەسكەندەكى قىزىلە بىر بىر ، ولايتك كويلىرىدىن بىرىنە ، نىفى ايدىلىمىش خستە بىر قاندىن ، ۋە حكومت يارداقچىسى بىر ۋاندارما چاروشىدىن عبارتدۇر .
- صحنەدە دەقور : بو تون ماملكى ، ضبط ۋە حىز ايدىلىمىش اولان بو عائلەنىڭ ، كويىدەكى مئفا اولرىنىڭ داخلىنى كىستەرن بىر قاچ پۇمۇدە اشياىن تەشكىل ايدۇر .
- ايكنجى صحنە يى تەشكىل ايدىن رۇيادە : شہزادە ، اوزون مدت غربتدە قالدقدىن سوكرى ، ۋەلىندە داخلى اختلال امارەلىرى كورەوك ، مەيىتىلە آنادولى يە عودتە قرار وىرەملىر ، خدوئك بىر كوشە سىدىن كىرەملىر ، ۋە اھالى يى تەما ما آيا فلاندىرەملىرىر .
- اشخاى : اولاشہزادە ، سوكرى ، رفىق حركتى (مراد) ، دەما سوكرى مجاھدىلر . . . . ۋە برنجى صحنەدەكى مەلئە ، بىر اسىر ، قەلئە سىلە بىرلەندە ، تەسلىم اولان بىر قوماندان ۋە سائىرە . . .
- بو صحنەدە دەقور : آغاچلىق بىر يىرى تەسۋىر ايدىن بىر پودەدىن عبارتدۇر ،
- برنجى صحنەنىڭ ختامىلە بىر بىر اىنەرك ، اولكى صحنە يى دە كىشىدىر .

[45] **Birinci Perde:**

Birinci perde, bir Osmanlı şehzadesinin gurbette gördüğü rüyayı temsil eder. İki sahneden ibarettir.

İlk sahne:

Anadolu'nun uzak bir vilayetine tabi köylerden birinde cereyan eden bir zulüm levhasıdır. Şehzadenin rüyasının verasında kalarak, hakikati tasavvur eder ve ne kadar vahim bir zamanda imdâda yetiştiğini gösterir. Bu sahneden ikinciye intikal eden muallime, şehzadenin gördüğü rüya eşhasından olarak, mazisi yalnız kari'lerce (okuyucular) bilinen, biri hakikate, diğeri rüyaya mütecellî, iki safhanın da müşterek kahramanıdır.

Birinci sahnenin temsil ettiği vak'ada eşhas: Bir vilayet eşrafından olan. zevci, muhalefetinden dolayı idam edildikten sonra, muallime mesleğindeki kızıyla beraber, vilayetin köylerinden birine, nefy edilmiş hasta bir kadından, ve hükümet yardakçısı bir jandarma çavuşundan ibarettir.

Sahne dekor: Bütün mâmel ki, zapt ve haciz edilmiş olan bu ailenin, köydeki menfâ evlerinin dâhilini gösteren birkaç pejmürde eşyadan teşekkül eder.

İkinci sahneyi teşkîl eden rüyâda: Şehzâde, uzun müddet gurbette kaldıktan sonra, vatanda dâhili ihtilal emâreleri görerek, maiyyetiyle Anadolu'ya avdete karar vermişler, hududun bir köşesinden girmişler ve ahâliyi tamamen ayaklandırmışlardır.

Eşhas: Evvelâ şehzâde, sonra refik hareketi (Murat), daha sonra mücahitler... ve birinci sahnedeki muallime bir esir, kitasiyla birlikte, teslîm olan bir kumandan vesâire...

Bu sahnede dekor: Ağaçlık bir yeri tasvîr eden bir perdeden ibârettir ki birinci sahnenin hitâmıyla beraber inerek evvelki sahneyi değiştirir.

[46] **Birinci Sahne:**

(Perde açıldığı zaman, hasta validesi, yatakta yatan muallime, validesine yakın bir yerde oturmuş, birlikte hasbihal vaziyetindedirler.)

Muallime:

-Hata: Zulümdeki maksat, aranmamak anne!
Ölür peder de, çocuk varsa, der mi hiç: Bana ne?
Vilayetin bizi, nefy etmeden, nedir kasdı,
Deyip düşünseniz, anlarsınız: Niçin kastı,
Kavurdu, bizleri vâli... Biziz: bugün mazlûm
Muhallefâtı, dar ağacında, can veren ma'sûm
Bir insanın, ki übüvvet hukûku namıyla
Mematı çoşturuyor kalbimizde: Kin, nâle,
Bu giryelerde, hükûmet, görür büyük mahzûr,
Babam, silinse de enzârdan bu gün, meşhûr
Mücadellâtına ait vakâyi'in, ibret
Alır da hâtırasından, duyar elem, millet.
Bilir hükûmet, esasen ki, intikam yarın
Olur gönüllerinin aşkı, öksüz evlâdın.
Bilir ki, hür kalarak ma'şer-i umûmide,
Bükük boyunla, hemen iştikâya âmâde
Olan vücudumuzun, heykelindeki şi'ri
Okutsa, zulme kıyâm ettirir bütün şehri.
Vatandaşın nazarından, bunun için mağdûr,

۴۷

موقتاً غاجيريلمقله ، ظلم ، ستر اولونور .
 ولايتك ، بزي تبعيد و نغيدن قصدي ؛
 بو در ، زواللى آنام ، ايسته ..

والده :

چوقاق آغير باصدي ،

فقط ، قيزم !. بو سورولمك : سورونمەدن بدتر .
 نه آلتده قالدی ، نه اوستده .. صاقين ، كليرسه اكر ،
 كوزل قونوش ، او چاوش .. بللى ايتمه كينلريكي ،
 حقيقتاً سوييورسهك ، شو خسته مادريكي .
 اولور كه ، بويلهجه انصاف ايدر ، بر آز خائن !

معلمه :

زواللى ، كنديسي بالذات ، سان كه ، بر دافن !
 نه يئنالر ، نه صاتيشلر .. نه دورمان تعقيب ..
 نه تورلو انساني ، هر شیده ايله مك تعذيب !

والده :

ألنده زورنالى واردر ، قيزم ، خفيه لرك ..
 بر افترا ، يتر : آلقجه اتهامك ايچين .
 بنم ، شريره يا واشدن معاملم ، يا وروم ،
 اونك اساننى ، زهرندن ايله يور محروم .
 حكومتيله بو ژاندارما ، هپ غيا بمزه
 ايدنجه ، هر نوع اجرايى ، صورمان امضا ،
 يا قالمسه ، ايله سه اسناد : باشقا تهمتلر ؟
 بلا سوال ، حكومت ، آمارده سيره كيدەر ،
 دمين ، غرور ايله ، توصيفه همت ايله ديكك :
 قياملر يا باجق ملتك سنك ... خائن ،
 دييوب ده ، دأب حكومتله ، سان كه ، متحداً ،
 اولور او خلق ، امين اول ، أك او كجه لعنت ايدن ..

[47] Muvakkaten kaçırılmakla, zulüm setrolunur.

Vilayetin, bizi teb'îd ve nefyden kasdı:

Budur, zavallı anam, işte...

Vâlîde:

-Çok ağır basdı,

Fakat, kızım!... Bu sürülmek; sürünmeden beter.

Ne altta kaldı, ne üstte... Sakın, gelirse eğer,

Güzel konuş, o çavuş... Belli etme kinlerini,

Hakikaten seviyorsan şu hasta mâderini.

Olur ki, böylece insaf eder, biraz hâin!

Muallime:

Zavallı, kendisi bizzat, sanki dâin!

Ne yağmalar, ne sataşmalar... Ne durmadan tâkip...

Ne türlü insanı, her şeyde eylemek ta'zîb!...

Valide:

Elinde jurnali vardır, kızım, hafıyyelerin...

Bir iftira, yeter: Alçakça ittihâmın için.

Benim, şerîre yavaştan muamelem, yavrum,

Onun lisânını, zehrinden eyliyor mahrûm.

Hükûmetiyle bu jandarma, hep gıyâbımıza

Edince, her nev' icrâyı, sormadan imzâ,

Ya kalksa, eylese isnâd: Başka töhmetler,

Bila-suâl, hükümet, asar da seyre gider.

Demin, gurûr ile tavsîfe himmet eylediğin:

Kıyâmlar yapacak milletin senin... Hâin,

Deyip de de'b-i hükûmetle, sanki, müttehiden,

Olur o halk, emin ol, en önce la'net eden...

۴۸

(بو ائناده اوک قابیسی ، صیق صیق شدتله چالینیر .)

معلمه :

- کیم او ، کیم او ؟
(دینارین تیز بر سر :)

- آچیکز و بن ۰۰ کیم ، ایسته : واندرما !

والده :

- قیزم ، کیت آچ ۰۰

معلمه : - آچارم ، لکن ، آنته یالوارما !

شو ، مرحمت نهدر ، عمرنده دویماش حریفه .

سن آغلادقجه ، او کلمکده عادتا کیفه ۰۰

اندن بو ظلمه ، او آلت اولوپده جبر ایدیور ؟

اگر هنوز بونی حسرایتمه دکسه ، یاق ، نه دیور :

اونک دیلنده کی مسناجه ، اسکیر یا نمش ۰۰

بو کون بو کویده حکومت بو زوریا مستانمش !

باقیلسه ، حق وار : اسناده حکمی کندیسنه ۰۰

دیو آینه سنده کورورکن ، زواللی دیوانه ،

او پارلاق اونیشورما یله ، صیصقا کوکده سننی .

مهاجر اولمادن اول ، او ، بلکه بر جانی ،

بر اشقیا ایدی دون ۰۰ تورکیا ویردی : رتبه اوکا .

حکومتک دولو امرنده ، بویله قانونه ،

اطاعت ایسته یین : ارباب جرم ! ..

والده :

- منته آز :

بو ظلملر ، بو جنایتلر ۰۰ ایسته بیلدیور ، یاز ،

با پاک آصیلدی ، کیمک قلبی اهتزاز ایتدی ؟ ۰۰

ولایتک شو مقسی کوینده ، هم شیمدی ،

[48] (Bu esnada evin kapısı sık sık şiddetle çalınır.)

Muallime:

- kim o, kim o?

(Dışarıdan tiz bir ses.)

Açınız, ben... Kim, işte: Jandarma!

Vâlîde:

-Kızım, git aç...

Muallime:

-Açarım, lakin, anne yalvarma!

Şu, merhamet nedir, ömründe duymamış herife.

Sen ağladıkça, o gelmekte âdeta keyfe...

Neden bu zulme, o âlet olup da cebr ediyor?

Eğer henüz bunu hissetmedikse, bak ne diyor:

Onun dilindeki ma'nâca, eskiler yanmış...

Bu gün bu köyde hükûmet, bu zorba Mestanmış!

Bakılsa hakkı var: İsnâda hükmü kendisine...

Dev aynasında görürken, zavallı divâne,

O Parlacık üniformayla, sıska gövdesini

Muhacir olmadan evvel, o, belki bir cânî,

Bir eşkiya idi dün... Türkiye verdi; rütbe ona.

Hükûmetin dolu emrinde, böyle kanuna,

İtaat isteyen: Erbâb-ı cürm!...

Vâlîde:

-Millete az:

Bu zulümler, bu cinâyetler... İşte bıldır¹⁰, yaz,

Baban asıldı, Kimin kalbi ihtizâz etti?...

Vilâyetin şu mukassî köyünde, hem şimdi,

---

¹⁰ Amm-i lehçede (halk konuşmasında) geçen sene

۴۸

زواللى عالمە مۇزىن ۋە ئىنوز ياتاق ۋە يورغان
ئە ۋارسە سىز ايدەرك ۋە اىك صوڭ انتقامى آلان
شقى يە بىر صوران اولماز ۋە طوتۇپ ^{بۇدە} آسە بىلە ..

(قاپى ۋە سۈرە كلى و شدتلى خۇبە لىرلە چالينىر .)

والده :

- آمان كىت آچ قىزم ۋە آچ .. هم دارىلما دن سۈرلە :
باقوب دە حالە اممانلە ۋە مرحمت ايتىمىن ۋە
باغىر ماسىن ۋە بنى حالە ترك ايدوب كىتسىن ..

ۋاندارما :

(لۇ دىشارىدن تەپۈرلە باغىرارق)

آچىك بە ھى ! .. قىزارم ۋە يوقسە ۋە تكمە لىر قاپىسى !

(معلمە ۋە قاپىسى آچار ۋە ايجرى يە تەغىف)

(ياپىلى ۋە تىغىكلى بىر ۋاندارما چاۋوشى)

(كىرەر . معلمە نىك سىس سۇزجە سۈيىلە دىكى)

(سۈزلەر ۋە قولاق آصما يارق ۋە سرت بىر طورلە)

(ايلرىلە دىكى ۋە والده نىك اوستنە آتلىدىغى)

(كۈرۈلۈر ..)

والده :

- بو كۈن دە روھى كل آل ! .. حاضرا دم طاپىسى !

قوجام آصىلدى ۋە اوم ۋە تارمار اولوب ياندى ۋە

ولايتك ايجى ۋە انسان قانىلە چالقا ندى .

سورولدىكم بو ھواسز كويك ايجندە ۋە بىتى ۋە

روامى ۋە وىركى بقا يلىسى امرىنە مېنى ۋە

اوك ايجندە كى اشيا دن ايلە مك محروم ؟ ..

[49] Zavallı âlemizden, henüz yatak, yorgan
Ne varsa haczederek, en son intikamı alan
Şakiye bir soran olmaz, tutup da assa bile...

(Kapı sürekli ve şiddetli darbelerle çalınır.)

Valide:

-Aman git aç kızım, aç... Hem darılmadan söyle:
Bakıp da hâlime im'anla, merhamet etsin,
Bağırmasın, beni halimle terk edip gitsin...

Jandarma:

(Dışarıdan tehevürle bağırarak)

Açın be hey!... kırarım, yoksa, tekmeler kapıyı!...

(Muallime, kapıyı açar, içeriye zayıf yapılı, tüfekli bir jandarma çavuşu girer. Muallimenin sessizce söylediği sözlere kulak asmayarak, sert bir tavırla ilerlediği, validenin üstüne atıldığı görülür...)

Valide:

Bu gün de rûhumu gel al!... Hazırladım tapıyı...
Kocam asıldı, evim, târumâr olup yandı,
Vilâyetin içi insan kanıyla çalkandı,
Sürüldüğüm bu havasız köyün içinde, beni
Revâ mı, vergi bakâyâsı emrine mebnî
Evin içindeki eşyadan eylemek mahrûm?...

(واندارما ، عدتله قاديغك اوستنه دوشرو يورويهرك)
(باغيرير :)

– لاقيدوى ديكلمه مەم ، آلدن كلينك چابوق ديبورم !
صاييك (پاپه ل) لرى بر بو ! . خيانت ايله مەيه ،
حاضرده واردى يا ، يوزلرجه صاقلئى سرمايه ...

معلمه :

– يازيق ، يازيق ! . سكا توديع مصلحت ايدنه .
نه در زورك آ چاوش ، هم بو ويركيدن سكا نه ؟
بنم ، معلمه لكدن قالان معاشرلم
مقابلنده ، تقاضا ايتسه كز ، بيتر صانيرم :
كورولتو .. سزجه اكر غايه اولسه ، ساده پارا ! ..

واندارما :

– سنك معلمه لك ما ؟ . نه ياغلى بر پارا ؟ ! .
بن ، اويله دولمايه كلنم ، نقد بارايله ايشم .
بنم ، معلبى بييركن ، قيريلدى چونكه ديشم ..
قاريشما ، سن ، بكا توديع مصلحت ايدنه .
اكر باباك كبى اولمقسه مقصدك ، كهنه
دوشونجه لرله : حكومت ، فلان عاييقلايارق ،
دوام ايت ، آغزيكى پارماقله بييرتايم .. آواناق ! .
سنك نه حديثه ، قانونه اعتراض ايتمك ؟ .
راپور يا پارسم ، امين اول ، چكرسك ايكله يهرك ..

معلمه :

– آصيلمق بىكله دكدن صوكرا انسان ،
نه دن قورقسون : آغيز بييرتيلماسدن ؟
قباحت : دورديغك حتى چاوش ، ياز !

[50] (*Jandarma, şiddetle kadının üstüne doğru yürüyerek bağırır:*)

-Lakırdı dinlemem, alın gelin çabuk diyorum!...

Sayın (papel)leri bir bir! Hıyânet eylemeye,

Hazırda vardı ya, yüzlerce saklı sermaye...

Muallime:

-Yazık yazık!... Sana tevdî-i maslahat edene.

Nedir zorun a çavuş, hem bu vergiden sana ne?

Benim, muallimelikten kalan maaşlarım

Mukâbilinde, takas etseniz, biter sanırım:

Gürültü... Sizce eğer gâye olsa, sade para!...

Jandarma:

-Senin muallimelik hâ?.. Ne yağlı bir papara?!...

Ben, öyle dolmaya gelmem, nakit parayla işim.

Benim, muhallebi yerken, kırıldı çünkü dişim.,.

Karışma, sen, bana tevdî'-i maslahat edene

Eğer baban gibi olmaksın maksadın, köhne

Düşüncelerle Hükûmet, filan sayıklayarak,

Devam et, ağzını parmakla yırtayım... Avanak!...

Senin ne haddine, kanuna itiraz etmek?

Rapor yaparsam, emin ol, çekersin inleyerek...

Muallime:

-Asılmak bekledikten sonra insan,

Neden korksun: Ağız yırtılmasından?

Kabahat, durduğun; hatta çavuş, yaz!

النكدن هر نه كلسكده يسه ، ابراز
 ايدوب ، يوكسول : بتم سهپانه باص ده !
 هيچ آرقاك يوقمى ، مجلسدن سيواسده ؟
 بويوك بر سور قصد عا مللرئندن
 فلان مجوم .. ديبوب زورنال ايدرسهك ،
 يتو : فيض و تعالليكه بو خدمت •
 وطنبشورلكك شرطى : جنائت
 اولان بر مملكت و سندن مناسب
 آدم بولماز ، دنى اوصافه صاحب •
 بابام ، فكرآ فدا اولمش بر ائسان ،
 بو خلقك لايعد قربا نلرئندن •
 اونك قلوبنده ، ايمانيدى ذكرى ،
 او ، ايمانيله تجديد ايتدى : فكرى •
 مخالفلر ، بو ملكك اك مجدد
 رچالليكن ، تجدد ، اولدى ملحد
 بر استبداد ايچين ، ملعون وسيله •
 نهايت ، مرتبعلك تهمتيله ،
 پريشان ايتدى احرار بلادى ،
 بو يوزدن مملكت ، قانله بوياندى •
 تجدد : ارتداد ايتمك ، مفاخر
 و ماضى يه ، عدو اولمش دكلدر •
 بابام ، تاريخه مربوطيتئندن ،
 اكر ميغوضكز اولديسه فكرآ ،
 ديمك : دشمنسكز ، دشمن قادار ، سز :
 بوتون ماضى دينهن تاريخه ، حصسز ••
 نه وجدانسز آداملر مشكز !•• كيت ،

[51] Elinden her ne gelmekteyse, ibrâz
Edip, yüksel: Benim seh-pâma bas da!
Hiç arkan yok mu, meclisten Sivas'ta?
Büyük bir sûikasd amillerinden
Filan mücrim... Deyip jurnal edersen,
Yeter: Feyz ve teâline bu hizmet.
Vatanperverliğin şartı: Cinâyet
Olan bir memleket, senden münasip
Adam bulamaz, denî evsâfa sahip.
Babam fikren fedâ olmuş bir insan,
Bu halkın lâ-ye'ud kurbanlarından.
Onun kalbinde, imandı zikri,
O, imanyla tecdîd etti, fikri.
Muhâlifler, bu mülkün en müceddid
Ricâliyken, teceddüd, oldu mülhid
Bir istibdâd için, mel'un vesîle.
Nihâyet, mürteçilik töhmetiyle,
Perişan etti ahrâr-ı biladı,
Bu yüzden memleket, kanla boyandı.
Teceddüd: İrtidâd etmek, mefâhir
Ve maziye, adüvv olmak değildir.
Babam, tarihe merbûtiyetinden,
Eğer mebgûzunuz olduysa fikren,
Demek: Düşmansınız, düşman kadar, siz:
Bütün mazi denen tarihe, hissiz...
Ne vicdansız adamlarmışsınız!... Git,

نەلەر يازدكسە ، ايت بونلرلە تاكىد !!

ۋاندارما :

- صوص بە ھى قحبە .. بىر آز كندىكە كل ھا ولانا ، صون !
بو قادار ھرزە ىترە ، چوق بىلە .. آرتق مخصوص
بىر راپور يازمالى ىم ، موكزە تا دىبىك اىچىن .
دىدىكىم چىقتىمى ، ھا ق ، يوزباشى بك ؟ . گور ! خانن
پىلانك قويروغى ئولمەز ، ارنى ، لازم آىرى
أزەرك ، محوہ چالشمق ..

معلمە :

- بونى سندن غىورى
بىر آدام فرىز اىدە مەم ، بىن ، يا پاچق دنىيادە .
سن و ھىپا لىك آنجق ، اىپ آتار فرىيادە ..
بىر زمان مسلمانز .. شىمدى دە توركز دىبەرك ،
اك بويوك رتبەلى ما موروہ قادار ، ھىر مسلك
و ھىنا عتدە ، طفىلى ىتىشوب ، استىلا
اىدە كلدىككز او ، توركك بو قادار بىل حاللا ،
كندى اولادىنە ، خاص اولمايان اوز يوردندە ،
مستان آغا ، آت ، باپا كك چىقتلىكىدەر قورشون دە ..
بىر دە اسلامى بىكئمز سكر : آچمش مەھجر ،
مسلمان قاردەشى ، ىرلشدىرەرك ھىپ ىر ،
قان دو كۆپ آلدىنى اقطارىنە ، مكرم توركك .
ھا نكى قان رابطە سندن دوغو وىرمش ، شو بوتون
توركە تشرىك اىدىلن مەشر اجناس ، چا ووش ؟ ..
كلدىكك اوز وطنك آچدىمى ، بو كون آغوش
بىر نىش توركە نكل ، بلكە دە بالذات : سكا
بىر آزانصاف و حيا ، قىيمى اىچىن شىمدى بكا .

[52] Neler yazdınsa, et bunlarla te'kîd!...

Jandarma:

-Sus behey kahpe... Biraz kendine gel, havlama, sus!

Bu kadar herze yeter, çok bile... Artık mahsus

Bir rapor yazmalıyım merkeze, te'dîbin için.

Dediğim çıktı mı, bak, yüzbaşı bey? Gör!... Hâin

Yılanın kuyruğu ölmez; onu, lâzım ayrı

Ezerek, mahva çalışmak...

Muallime:

-Bunu senden gayri

Bir adam farzedemem ben, yapacak dünyada.

Sen ve hempâların ancak, ip atar feryâda...

Bir zaman "Müslümanız..." Şimdi de "Türküz" diyerek,

En büyük rütbeli memura kadar, her meslek

Ve sanâatde, tufeyli yetişip, istilâ

Edegeldiğiniz o, Türkün bu kadar yıl hâlâ,

Kendi evlâdına has olmayan öz yurdunda,

Mestan Ağa, at, babayın çiftliğidir kurşun da...

Bir de İslâm'ı beğenmezsiniz: Açmış mehcer,

Müslüman kardeşi, yerleştirerek hep yer yer,

Kan döküp aldığı aktârına, mükerrem Türk'ün.

Hangi kan râbitasından doğuvermiş, şu bütün

Türk'e teşrîk edilen ma'şer-i ecnâs, çavuş?...

Geldiğin öz vatanın açtı mı, bir gün âğûş

Bir nefer Türk'e değil, belki de bizzat: Sana

Biraz insaf ve hayâ, kıymak için şimdi bana

ئانئارما :

— ئولئانئانئ بويوك اركانئە ۋ وارمقئە سوزك ۋ
بوانئانئە نە بويوكئە ۋ بىر آزانئانئە دوشون !!

معلمە :

- بىر ۋ ائانئانئ دكل ۋ صئاقئئر •
- هم شهانئانئ ايئىبن ليا قئئر •
- لايئد ار شهيئدى وار وئانئە ۋ
- بىر دە جنس لايئئدن آلسين •
- ايشئە؛ جلائە بىر حاضر قربان ۋ
- قوش ۋ خبر وىر شمعن ۋ بو كون مستان !!
- كوستىروب غايە نك نجا بئنى ۋ
- مسلكم ۋ حقه عاشق ايتئدى بئنى •
- آمىلئىر كن ۋ سوينج دويوب كولهجكم (۱)
- چونئە ار ككجە ۋ جان وىروب ئولهجكم •
- عسكىرى جىبەلرئە ۋ تورك قاديئنى ۋ
- ناصل آلدىسە ۋ قهرمان آديئنى ۋ
- مدنى حربلرئە ۋ هم نامى ۋ
- حئك اولسون : پرىئالهامى ..
- آصيلان حر قاديئن ۋ نسل وىرەرك ۋ
- اويك آرسلان بىر آنئەدن ۋ ار كك
- دوغاجق قوم ۋ اسير اولماياجق •
- توركە مادر قاديئن : او در آنجى ••
- يوقسە ۋ بىر ديكتاتور حكومتئە ۋ
- زويئنئك التماسى نيتئە ۋ
- بىع ناموس ايدن دنئلرئە ۋ

(۱) كولهجكم ۋ ايكنجى مصراعئەكى ئولهجكم ۋ تلفظ ايدىلئىكى
كئى اوقوناجق ..

[53] **Jandarma:**

-Devletin en büyük erkânına, varmakta sözün,
Bu emanet, ne büyüktür, biraz iz'anla düşün!...

Muallime

-Bu, ihanet değil, sadâkatdır;
Hem şehâdet için liyâkatdır.
La-ye'ud er şehidi var vatanın,
Bir de cins-i lâtifden alsın.
İşte: Cellâda bir hazır kurban,
Koş, haber ver hemen, bugün Mestan!...
Gösterip gayenin necâbetini,
Mesleğim, Hakk'a âşık etti beni.
Asılırken, sevinç duyup güleceğim¹¹
Çünkü erkekçe, can verip öleceğim.
Askeri cephelerde, Türk kadını,
Nasıl aldıysa, kahraman adını,
Medeni harplerde, hem nâmı,
Hakk'ın olsun: Perî-i ilhâmı...
Asılan hür kadın, nesil vererek,
Öyle arslan bir anneden, erkek
Doğacak kavim, esir olmayacak.
Türk'e mâder kadın: Odur ancak...
Yoksa, bir diktatör hükûmetine,
Zevcinin iltiması niyetine,
Bey'-i nâmus eden denîlerle,

---

¹¹ “güleceğim” ve ikinci mısradaki “öleceğim” telaffuz edildiği gibi okunacak

۵۶

زنجیرستان قوجا قلوئنده نله ،
 نمنی عربیان بدنلریله ، فدیح
 بر ره فحشی ، ایله یوب تشجیح ،
 دانرایدن قخبه لر دکلدن لر ..
 هایردن کیفت ، ایسته بویله زورنال زور !
 جنسریا کم ، فرنکه زوجہ اولوب ،
 قالدیجه هم بو حالدن منجوب ،
 کورمهدن ، نسل مختلطده یارین ،
 قلیبی ، چارپارکن ^{اویله} ~~اویله~~ ، اعدانک ،
 ایندوم بن ، آصیلما بی ترییح ..
 شامد اولسون ، بو عهده هم : تاریخ ! ..

(هیجانس ، صوک حدی بولوب کئنددن کچمش اولان معلمه ، صاچلرینی داغیتوب ،
 کوکمئی آچارق ، طاقیندیغی وضع ماتمی ایله ، واندارما یه دوغرو ایلریله یه رک :)

چیقوب کیت ، هایدی ایته : جلادی تسلیح !
 أوت ، ایتمکده یم : بن ، ظلمی تقبیح ..
 بوتون بر ملتک تمثالی یم بن :
 شو عصیانم ایچین ، محکوم اولورکن ..
 انقلردن کلن میلیونجه فریاد ،
 تمنی ایله یور مستعجل امداد ،
 اجابت ایله یورکن حقه ، اعدام
 ایندیلمکدن ، چاوش ، بن ~~قورقو دویمام~~ قورقو دویمام ،
 وئنداشهم ، وظیفهم : ذلمه قارشی ،
 چالوب عصیان و استخلاف مارشی ،
 تساندر اهالی اردوسيله ..

(بو ائشاده ، دریندن دریندن بویوک بر غلبه لنگ هایقیردیغی سسلر ، اشیدیلیر کبی
 اولور . واندارما ، دیناری یه قولاق قاربارتیر ..)

[54] Zen-perestân kucaklarında hele,
Nısfı uryan bedenleriyle, fecî'
Bir reh fuhşu, eyleyip teşcî'
Dans eden kahpeler değildirler...
Haydi git, işte böyle jurnal ver!...
Cins-i pâkim, frenkle zevce olup,
Kalacaksam bu hâlden mahcûb,
Görmeden nesl-i muhtelitda yarın,
Kalbi çarparken öyle, a'dânın,
Ederim ben asılmayı tercih...
Şahid olsun, bu ahde hem: Tarih!...

(Heyecânı, son haddi bulup kendinden geçmiş olan muallime, saçlarını dağıtıp göğsünü açarak takındığı vaz'-ı mâtemi ile jandarmaya doğru ilerleyerek:)

Çıkıp git, haydi et; celladı teslih!...
Evet, etmekteyim ben, zulmü takbîh...
Bütün bir milletin timsaliyim ben:
Şu isyânım için, mahkûm olurken...
Ufuklardan gelen milyonca feryâd,
Temenni eyliyor müsta'cil imdâd.
İcâbet eyliyorken Hakk'a, idâm
Edilmekten, çavuş, ben korku duymam.
Vatandaşsam, vazifem: Zulme karşı,
Çalıp isyan ve istihlâs marşı,
Tesânüddür ahali ordusuyla...

(Bu esnada, derinden derinden büyük bir kalabalığın haykırdığı sesler işitilir gibi olur. Jandarma dışarıya kulak kabartır...)

معلمه (دوام ايدەرك :)

- چيقوب آزجق ، چاوشور ، انراڧى نىكلە !!
 بو سسلرە ھې ننان ايلەر ظالمدن ،
 بىرر آوازدر ، سويلەر : شولومدن ،
 چكىنمك بىلمەين عصيانە عاند ،
 قيام اعلان ايدن مىلئى نئافد .

(واندارما ، قوشوب مەلەيى داوتار ، اللرىن آرقاستە چۈرەرك ، كوتورمك ايتتەر .
 ياتاقده ياتان خستە والده سى ، يىرنن ئىرلايارق :)

- اللھى سورسەك ، ايتتە اوغلىوم ،
 يىد بختى كوتورمە !! چونكە معصوم ،
 مجنون كىبى ، بىلمەيور : نە يابسه ..
 عقلندە زىانى وار ، خلاصه !!
 بىردن با باسندن ، آيىرى دوشمك ،
 بىچارەيە كلدى : پك آغىور پك .
 اعدام ، نئى ، حىز .. قولايى ،
 بىر آندە بىر ظالمك اقتحامى ؟

- بىر پارچا دوشون ، چاوشور كە ، اير ، كىچ ،
 ظالم دە جزا كورور .. وراز كىچ !!
 محو اولمش اولان بىر عادلەيلە ،
 اويتانماز ، اذا ايدوب دە بويلە ..

(واندارما ، معلمىي والده سنك اللندن قورتارمى ايچين ، قاديئى ، شدتلە ايتوب
 بىرە دوشورەرك :)

- مجنونمى ؟ ياواش كل .. بو مى مجنون ؟
 مجنونسە ، بىر آز ساچما قونوشسون .
 آلچاق ، يىقىل آرتق ، بو فسادك ،
 سىندك باشى ، لىكن صوكە قالدك ..
 بىندە آلچىنك اولسون ، اونوتما ..
 بىر كرە آغىلسين دە بو يوصا !!

[55] **Muallime:** (*devam ederek*)

-Çıkıp azıcık, çavuş, etrafı dinle!...

Bu esler, hep figan eyler zulümden,

Birer âvâzedir, söyler: Ölümden,

Çekinmek bilmeyen isyâna ait,

Kıyam i'lan eden millî neşâid.

(Jandarma, koşup muallimeyi tutar; ellerini arkasına çevirerek götürmek ister. Yatakta yatan hasta validesi yerinden fırlayarak.)

-Allah'ı seversen, etme oğlum,

Bedbahtı götürme! Çünkü ma'sûm,

Mecnûn gibi, bilmiyor: Ne yapsa...

Aklından ziyânı var, hulâsa!...

Birden babasından ayrı düşmek,

Bîçâreye geldi: Pek ağır pek.

İdâm, nefy, hacz... Kolay mı,

Bir anda bu zulmün iktihâmı?

Bir parça düşün, çavuş ki, er geç!...

Mahvolmuş olan bir âileyle,

Oynanmaz, ezâ edip de böyle...

Oynanmaz, ezâ edip de böyle...

(Jandarma, muallimeyi validesinin elinden kurtarmak için, kadını şiddetle itip yere düşürerek:)

-Mecnun mu? Yavaş gel... Bu mu mecnun?

Mecnunsa, biraz saçma konuşsun.

Alçak, yıkıl artık, bu fesâdın,

Sendin başı, lakin sona kaldın...

Benden alacağın olsun, unutma...

Bir kerre asılsın da bu yosma!...

۵۶

مخاسه :

(سوئ، اولونوركن ۽ اللرىنى ژاندارمان قورتا رايق سايه دونرو قالدیر)

- يا ربي ۽ يتيشين انقماك !

بو اشناده صحنه نك محل حادثه يه عائد قسمنى ستر ايدن بو برده ايندر • بو برده :
 آغاچلىقلى بو قير منظره سنى مصوردر -
 شيمدى صحنه : آنا دولى ولايتلرندن بو بردر ••

ايكنجى صحنه

اطرافى ،

صحنه يه • محزون بو طورله تدقيق ايده رك ۽ بو عثمانلى شهزاده سى داخل اولور •
 غايت آغير تلفظ لرله كندى كندينه سويله نير : ( )

- چوق شكر ! • حاضر لاق قيا مك

• اسيا بنى •• هر طرف خبردار

• هر برده هجوم ايچين آدام واهز ••

• بد بخت وئان ۽ نه چوق دگر شمش ••

• بسيللى ۽ ظالمه هپ ديديشمش •

• بسيللى ۽ شر كوز كه : بو بيكارمش ۽

• وقتيله كوموش صولر آقارمش ۽

• بو قطره سركى اولسه شيمدى ۽

• غلاردى ده ۽ كيم بيلير نه ديردى ؟

• ايتمكده لسان حالى ۽ لکن

• اعلان ۽ ندر اضرابى خاكك ••

• هر شیده ۽ فلاكت ايشته محسوس :

• تحصيله ۽ مظالميله مأنوس ...

• هر فاجعه عرض ايدن بو برده •

[56] **Muallime:**

(Sevk olunurken, ellerini jandarmadan kurtararak semaya doğru kaldırır)

-Ya Rabbi, yetişsin intikamın!...

(Bu esnada sahenin mahall-i hadiseye aid kısmını setr eden bir perde iner. Bu perde, ağaçlıklı bir kır manzarasını musavverdir. Şimdi sahne: Anadolu vilayetlerinden bir yerdir...)

İKİNCİ SAHNE

(Sahneye, etrafı mahzun bir tavırla tetkik ederek, bir Osmanlı şehzadesi dâhil olur. Gayet ağır telaffuzlarla kendi kendine söylenir.)

Çok şükür!... Hazırladık kıyâmın
Esbâbını... Her taraf haberdâr.
Her yerde hüçûm için adam var...
Bedbaht vatan, ne çok değişmiş...
Besbelli, zulümle hep didişmiş.
Besbelli, şu göz ki: Bir pınarmış,
Vaktiyle gümüş sular aktarmış,
Bir katre, sirişki olsa şimdi,
Ağlardı da, kim bilir ne derdi?
Etmekte lisân-ı hâli, lâkin
İ'lân nedir ızdırâbı hâkin...
Her şeyde, felâket her işte mahsûs:
Kahtıyla, mezâlimiyle me'nûs
Bir fâcia arz eden bu yerde

انك بىلىپ نە وار ايلردە •
 اللە بىلىپ ، بو كون شقاوت ،
 قاچ يردە خىفرايىور جنايت •
 قاچ يردە ، و كىم بىلىپ نە آلچاق
 جاسوسلارك آلپلە ، قاچ حق
 تمثالى وطنداشك حياتى ،
 سونمكده ، كناه اولوب ثباتى ،
 ممنوع حقون آدمئده •
 مقبول سلوتلردن روح مردە ،
 بد بخت وطنده فكر سوندى ،
 افراد ، بوتون جمادە دوندى •
 كافىسى جمادە دوندى ~~۱۹۸۶~~ ديزسەم ؟
 كىم دىردى كە ، جرم اولور ، آغىر هم
 تورك مىلكىتىندە دىن اسلام ،
 ايمانە ، اينەر جزاى اعدام ؟
 كىم دىردى كە ، مىلكت بوخالە
 كلسىن ، و بلادى استحاله
 ايتسىن : بو يابانجى شېره بو كون ؟
 منفا شو وطن و سان كە سوركون :
 ملتدە ديار غربىتنده !•
 وقتيله حدود قدرتندە ،
 ميليونجه اسير ، باشاكركن ،
 اولمش او ، زواللى ، معنأ ،
 حكم ايتدىكى دولتك اسيرى ••
 اك دوستى ، اك اختيار وزيرى ،
 اك اول ايدرسە خصمه خدمت ،

[57] Allah bilir ne var ilerde.
Allah bilir, bu gün şekâvet,
Kaç yerde hazırlıyor cinayet.
Kaç yerde, ve kim bilir ne alçak
Casusların eliyle kaç hak
Timsâli vatandaşın hayatı,
Sönmekte, günah olup sebâtı,
Memnu' hukûk-ı âdemîde.
Makbûl tutuldu ruh-ı mürde,
Bedbaht vatanda fikir söndü,
Efrâd, bütün cemâde döndü.
Kâfi mi “cemâda döndü” dersem?
Kim derdi ki, cürm olur, ağır hem
Türk memleketinde din-i İslâm,
İmana, iner cezâ-yı i'dam?
Kim derdi ki, memleket bu hâle
Gelsin, ve bilâdı istihâle
Etsin: Bu yabancı şehre bir gün?
Menfâ şu vatan ve sanki sürgün:
Millet de diyâr-ı gurbetinde!...
Vaktiyle hudûd-ı kudretinde,
Milyonca esir, baş eğerken,
Olmuş o zavallı, ma'nen,
Hükmettiği devletin esiri...
En dostu, en ihtiyar veziri,
En evvel ederse hasma hizmet,

مادونى ، وار دوشون ، قىياس ايت ..

بىر نېمى كىي آقمىش شىونى دولتىمى ،
 او چاغلاياندىن ايغىتىمىم ، باشىمدا ملىتمى
 صميم قلب ايله ، محزون بىر آغلايدىن شىيدى ،
 بو در درونىمى هجرانلىك ناغلايان شىيدى .
 بىر انتتالار ك آچىلماز افقلىرىمدا هر آن ،
 اميد ايدىمدا توكللىم بىكلىم : عصيان .
 نصيپ اولدى و لكن ، هپ انكسار خيال ..
 فقط ، اوصانچ نىمى ، اصلا قابىلمايم ، اعمال
 ايدوبده سعيى ، مذلتلىك دوشىمدا ياسى .
 بىر اختلال چالىشىمدا ، اشتعال ايتىمى :
 بناي ظلمى سوروكلىم ، مزار ماضى يى .
 بىر اختلال كى : قانون اولوردى قاضى يى !
 بىر اختلال كى : بىقماز ، ويرىر بلادى نظام ،
 بىر اختلال كى : ايلەر هپ انتقام الپام .
 بىر انتقام آلپى كى : فكر بىدادى ،
 آلندى خنجر ترهيب ، ضربه لىر : يادى .
 بىر انفلاق عدالت كى : بىلدىرىملىرىمدا
 صداسى ، كوشنى منقوش اولوپ يارىمدا .
 بىر اختلال رها كار و موجه خىز و غنى
 كى : قاندىر قانى ، هر تشنى قلب محزونى .
 قالوبده ، فيضنىك آلتمىم ، بىر زمان معشر ،
 ايندر قانيله تنبىت ، يارىم : حقوق بشر .
 سنىم قىمىر ك ايجىدىن بلاد صىيرىلەر ،
 حياتى ، بىز ده ده فردىك بىلور : حمايى حق .
 بو فيضنىك قىامت ، فقط ، ناصل قوياجى ،

[58] Ma-dûnünü, var düşün, kıyas et...
Birer nehir gibi akmış, şu'ûnu devletin,
O çağlayandan işitmem, başında milletimin
Samîm-i kalb ile, mahzûn bir ağlayan şimdi.
Bir intizârın açılmaz ufuklarında her ân,
Ümit içinde tevekkülle bekledim: İsyân.
Nasîbim oldu velâkin, hep inkisâr-ı hayâl...
Fakat, usanç nedir, asla kapılmadım, ihmâl
Edip de s'ayi, mezelletle düşmedim ye'se.
Bir ihtilâl çalıştım ki, işti'âl etse:
Binâ-yı zulmü sürükler, mezâr-ı mâziye.
Bir ihtilâl ki: Kânun olurdu kadiya!...
Bir ihtilal ki: Yıkamaz, verir bilâda nizâm,
Bir ihtilal ki: Eyer hep intikam ilhâm.
Bin intikam-ı İlâhi ki: Fikr-i bîdâdı,
Elinde hançer-i terhîb, darbeler: Yâdı.
Bir infilâk-ı adalet ki: Yıldırımlarının
Sadâsı, güneşe menküş olup kalır yarının,
Bir ihtilâl-ı rehâkâr ve mevce hayyiz ve gam
Ki: Kandırır kanı, her teşne kalb-i mahzûnu.
Kalıp da feyzinin altında, bir zaman ma'ser,
Eder kanıyla tenebbüt, yarın: Hukûk-ı beşer.
Sinîn-i kahrın içinden bilâd sıyrılarak,
Hayatı, bizde de ferdin bulur, himâye-i Hakk.
Bu feyz-nâk-i kıyâmet, fakat, nasıl kopacak,

۵۸

وطن ۽ اسارتہ دوشمن ۽ قیامی کیم یا پاچق ؟

جوارمژده ۽ هنوز بر اماره یوق جدی ..

(مراد) د، باری ۽ سلامتله عودت ایتسه یدی ..

بر آز تاخری ۽ تولید ایدر بویوک محذور .

بوتون امید تقدم ۽ بر آنده ضایح اولور ..

(بو اثناده بویوک بر عصیان وقوعنی آکدیرر سملر بلوریر . اوزاقدن فریاد و صیحه لر ، ایشیدرلمه یه باشلار . (مراد) ۽ اوزاق بر کتیبه اختلالی ۽ کوزلریله و اللریله تعقیب و تشویق ایدرجه سنک صحنه یه کیره ر ..)

مراد :

سول ایچیم ، اعضاء

- الله ایچین ۽ ~~سول ایچیم~~ حق ایچین ۽

ملت ایچین ۽ وطن ایچین .. عصیان ۽ مظالمه :

حک ۽ وظیفه مدنیهک بو کون سنک .

قالق ای شرفلی قوم ۽ مذلتله ایکلمه !

دنیا نه حر اولان بوتون اقوام ذی وقار ۽

ظلمک بو زعر طعمنی ۽ وقتیلله طایدیلر .

یوزلرجه ظلم دیده وطنداش ۽ حمیه *

بیداده قارشى ۽ اولکھیی قالقمش صیانتہ ۽

اونلر ۽ ٹولومله چار پیچیورکن ۽ بر آزده سن ۽

وور ظلمی ۽ بر نتیجه ویریلسین : خیانتہ !

(شهزاده یه توجیه خطاب ایلہ :)

- کل باق ۽ اوزاقدہ ایشته : بو اریاب غیرتک

همتلیریله ۽ مضمحل اعداسی دولتک ..

(تکرار غائبه خطاب ایدرک :)

[59] Vatan esarete düşmüş, kıyâmı kim yapacak?

Civârimızda, henüz bir emâre yok ciddi...

(Murad) da bari selâmetle avdet etseydi...

Biraz teehhuru tevlîd eder büyük mahzûr.

Bütün ümid-i tekaddüm, bir anda zâyi' olur...

(Bu esnada büyük bir isyan vukûunu andırır sesler belirir. Uzaktan feryad ve sayhalar işitilmeye başlar. (Murad), uzak bir ketîbe-i ihtilâli, gözleriyle ve elleriyle ta' kib ve teşvîk edercesine sahneye girer...)

Murad:

-Allah için, Resûl için, ihkâk ı hak için,
Millet için, vatan için... İsyân mezâlime:
Hakkın, vazîfe-i medeniyyen bugün senin
Kalk ey şerefli kavm, mezelletle inleme!...
Dünyada hür olan bütün akvâm-ı zî-vakâr,
Zulmün bu zehir ta'mını, vaktiyle tattılar.
Yüzlerce zulüm-dîde vatandaş, hamiiyeten,
Bî-dâda karşı, ülkeyi kalkmış sıyânete
Onlar ölümle çarpışıyorken, biraz da sen,
Vur zulmü, bir netîce verilsin: Hıyânete!...

(Şehzadeye tevcîh-i hitâb ile)

-Gel bak, uzakta işte: Bu erbâb-ı gayretin
Himmatleriyle, muzmahil a'dâsı devletin...

(Tekrar gaibe hitâb ederek:)

70

• كمر، كمر، كمر! • سن، اي كتيبگه ايسان و بي امان!
• كسدكجه سن، قيود اسارت چيزولمده •
• سايه كده بو وطن، دوغويور حر و بي نغان،
• ضربك، رها ايچين، نه مبارك، مؤيده ••

(مراد، شهزاده يد دوغرو ايلرله يوب، ائيله اشارت ايدرك :)

• عصيانى، سن ايستهدك، و ملت،

عزم ايتدى، قيام ايچين نهايت

ويومك كرك: اختلاله گرمي،

سن سز بيز زبال، حرب ايدومى؟

قوش، كيت ده: قوماندا ايت قتاله،

امر ايله رجال اختلاله •

اونلر، سكا اتباع ايدرلر،

سن اولماسك، امتناع ايدرلر،

كوستهر: خدقك نهدر وغان ••

عصيانى، مهن بو يرده، اعلان

ايتسزهك اكر، قاچار اهالى،

باصقين ما نارق: بو حر جدالى ••

شهزاده :

• ديمك/عصيان، دكل حالا عمومى هر ولايتده ؟

مراد :

• عمومى هر قيام اولمق •• بو امكانسز بدا يتده •

• فقط، هر باخلاسين عصيان، نهر اولماز، نهر پيدا ••

[60] -Kes kes!... Sen, ey ketibe-i iman ve bî-emân!

Kestikçe sen, kuyûd-ı esâret çözülmeye.

Sâyende bir vatan doğuyor hür ve bî-figân,

Darben, rehâ için, ne mübârek müeyyide...

(Murad, şehzadeye doğru ilerleyip, eliyle işaret ederek.)

-İsyânı, sen istedin, ve millet,

Azm etti, kıyam için nihayet,

Vermek gerek: ihtilale germi,

Sensiz bir rical, harb eder mi?

Koş git de kumanda et kîtâle,

Emreyle ricâl-i ihtilâle.

Onlar, sana ittibâ' ederler,

Sen olmasan, imtinâ' ederler,

Göster, hedefin nedir vegâdan...

İsyânı, hemen bir yerde, i'lân

Etmezsen eğer, kaçır ahali,

Baskın sanarak bu her cidâli...

Şehzade:

-Demek isyan, değil hâlâ umûmi her vilâyetde?

Murad:

-Umûmî bir kıyâm olmak... Bu, imkansız bidâyetde.

Fakat, bir başlasın isyan, Neler olmaz, neler peydâ...

71

خاضردر خلق ۋ لکن اعتماد نفس یوق اونده .
 اهالی ۋ قورقودن وارسته اولماز هیچ ۋ عنبر : ذاتا ،
 موفق اولماذر ۋ تأمین ایدوب جرأت ۋ جیانتندن .
 ولونصیانی،عزم ایتسین حکومت ۋ زورله تنکیلله ۋ
 کیمک اوغلیله لکن ۋ هانکی جلاذک سه پاسیله ؟
 نفوس مملکت ۋ مجروحدر ذاتا مظالمه ۋ
 تنور ایله یور ملت ۋ وقایعدن محلهله .
 بشر تاریخی ۋ تیر تیر تیرتوره : اقوام اختلالندن ۋ
 باقی ۋ آواز مهجوم خلقه ۋ عبرت آل مالندن .

(دیشاریدن بویوک بو خلق کتله سنک باغیردقلری ایشیدیلیر . .)

شیرانه :

- تساند یوق ۋ مراد ۋ لکن . . عمومیدن بودر قسدم .
 کیدوب فرض ایت : بو قریانلرله ۋ بن بر قاچ شهر باصدم ،
 امیدک وارمی ۋ خلقک ۋ اختلاله اشتراکندن ؟
 جیانتندن دکل جرأت ۋ جمادت چیقسه ۋ بن ذاتا ،
 مهبایم ۋ او قورقاق نسلی ۋ تدھیتمله الطاقه .
 جهانگیران ده ۋ آز چوق ۋ بویله بایراق دیکدی آفاقه .
 اوت ۋ حس یوق بزم ملتده ۋ تولمش : روحی ۋ هر شیئی ۋ
 طاش اولمش : قلبی نسلک ۋ عودت ایتمش ۋ سان که ۋ طاش دوری .
 مقدس بیلدیکم خیلر ۋ محقر شیمدی هپ . . معلوم .
 خواص ۋ آحاددن آلیاق ۋ سفیه ۋ اخلاقدن محروم .
 منورلر : حکومت ظلمنک دلالی اولمدرلر ۋ
 عوام ناس ۋ ذاتا دانا اشراری آلتیشلار . .

Ahâli korkudan vareste olmaz hiç, hüner: Zaten,
Muvaffak olmadır, te'mîn edip cür'et, cebânetden.
Velev isyânı, azm etsin hükûmet, zorla tenkîle,
Kimin oğluyla lâkin, hangi celladın sehpasıyla?
Nüfûs-ı memleket, mecrûhtur zaten mezâlîmle,
Tenevvür eyliyor millet, vekâyi'den muallimle,
Beşer târihi, tir tir titrer: Akvâm-ı ihtilâlinden,

(Dışarıdan büyük bir halk kütlesinin bağırdıkları işitilir...)

Şehzâde:

-Tesânüd yok, Murad, lâkin... Umûmîden budur kasdım.
Gidip farz et: Bu kurbanlarla, ben birkaç şehir basdım,
Ümidin var mı, halkın ihtilâle iştirâkinden?
Cebânetden değil cür'et, cemâdet çıksa, ben zaten,
Müheyyâyım, o korkak nesli tedhîşimle ilhâka.
Cihangirân da, az çok, böyle bayrak dikti araka.
Evet, his yok bizim milletde, ölmüş: Rûhu, her şeyi,
Taş olmuş kalbi neslin, avdet etmiş, sanki Taş Devri.
Mukaddes bildiğim şeyler, muhakkar şimdi hep...
Ma'lûm.
Havâss, âhâddan alçak; sefîh, ahlâkdan mahrûm.
Münevverler: Hükûmet zulmünün dellâlı olmuşlar,
Avâm-ı nâs, zaten daima eşrârı alkışlar...

(دیشاریده ، عصیان و اختلال کورولتولری آرتار ، آرا صیرا سلاح سسلری ایشیدیلیر ..)

مراد :

- کیم قباحتلی بونده و شهزاده م ؟

- بو سؤالک جوا بنی ویرسم ،
- بلکه کونجیده ایلهرم سزی بن
- فقط ، عصیان کوننده ماغیدن ،
- عبرت آلتیق کرک : قیام ایده نه
- یوقسه محکوم اولور سقوطه ینه ..
- دور سابقده در : وبال عظیم ،
- اوروپائی نظامدن تنظیم
- فکری ، دولتده اسکیدن باشلار ،
- غربی تقلیده قوشدیلر اونلر
- اوروپائی نظامه ، بویله زمین
- اولان انسالدن بیتیشدی ، سنک
- تاج و تختکله اوغراشان اجلاف
- شوقی ، تحقیره یول آچوب اسلاف ،
- غرب ، قصد ایتدی : کندیمزله بزه
- حالی ، اعلام : عبث افندمزه
- سز ، معاصرکسز ، بو واقعهیه ،
- نه حزین ماجرا ایدر احیا ،
- خاطر اتنده انسانک بو بحث ..
- قالمق امکائی وارمی ، هیچ بی حس :
- داستان شتون مملکته ؟
- شونئی ایضاح اولور که شایسته ،
- غرب ، هر شیده شرقه اورنکلک
- ایتدی ، افکار و حسی ، بر مهلك
- خستهلق اولدی : روح ملیده

[62] (*Dışarıda, ihtilal ve isyan gürültüleri artar, ara sıra silah sesleri işitilir...*)

Murad:

- Kim kabahatli bunda, şehzâdem?

Bu suâlin cevabını versem,

Belki, rencide eylerim sizi ben.

Fakat, isyan gününde mâziden,

İbret almak gerek, kıyâm edene.

Yoksa mahkûm olur sukûta yine...

Devr-i sâbıktadır vebâl-i azim,

Avrupaî nizâmdan tanzîm

Fikri, devletde eskiden başlar,

Garb'ı taklîde koştular onlar.

Avrupaî nizâma böyle zemîn

Olan ensâlden yetişti, senin

Tâc ve tahtınla uğraşan eclâf.

Şarkı, tahkîre yol açıp eslâf,

Garb, kasd etti; kendimizle bize.

Hâli, i'lâm abes efendimize.

Siz muasırsınız, bu vâkıya,

Ne hazîn mâcerâ eder ihyâ,

Hâtırâtında insanın bu bahis...

Kalmak imkânı var mı, hiçbir his:

Dâstân-ı şu'ûn-ı memlekete?

Şunu îzâh olur ki şâyeste,

Garb, her şeyde Şark'a örneklik

Etti, efkâr ve hissi, bir mühlik

Hastalık oldu; rûh-ı millîde

كيدىلىر شىمدى باب عالیده :
 پارىك دانىلى چاى ضىقتنه !
 قىيدىلر دولتك خلاقتنه ،
 بو جنانىلر ك جوازى ايجين .
 بيقدىلر : سلطنت بنا سنى ، كين
 و حقارتله ، غربه تقليداً .
 سلطان عبد الحميده لعنت ايدن ،
 او منور دينه كروه سفيل ،
 اونك امريكه ايتدىلر : تحصيل .
 مسلمان مکتبهنده ، ويردى فرنك ،
 فكر الحاده فلسفى بر رنگ .
 دينه عصيانكه ، ايتدى جذب قلوب ،
 اونلر ك علم و شعوى طبل چالوب ،
 (حر فكر) نام جاذبيله ، مودا
 اولدى مکتبيلر مياننده .
 بويله رهبرلر ك دلالتنه
 قالارنى ، عد ايدىلدى ، هپ كهنه :
 دور ماضى يه راجع آبدهلر .
 سورسه كز ، شىمدى : افتخار ايلر ،
 ايمپراطورلر ك زواليله ،
 ساده تورك قالمق ايسته ين خذله .
 مملكت ، بو خرابه نك عينى ،
 ضايح ايتمش بوتون هويتنى .
 اسكى عثمانلى ~~مسلمان~~ مسلمان توركلر ،
 نرده لر ؟ ۰۰ يرلرنده يللر اسر !
 دولتك دينى ، خانى اولما ياجى ،
 آرتق الله ، پادشاه ياساق .۰۰

[63] Gidilir şimdi Bâb-ı âlî'de:
Paris'in danslı çay ziyâfetine,
Kıydılar devletin hilafetine
Bu cinâyetlerin cevâzı için.
Yıktılar: Saltanat binasını, kin
Ve hakaretle, Garb'a taklîden.
Sultan Abdülhamid'e lânet eden,
O, münevver denilen gürûh-ı sefil,
Onun emriyle ettiler: Tahsîl.
Müslüman mektebinde, verdi frenk,
Fikr-i ilhâda, felsefi bir renk.
Dine isyan ki, etti cezb kulûb,
Onların ilim ve şi'ri tabl çalıp,
(Hür fikir) nâm-ı câzibiyle, moda
Oldu mektebliler meyânında.
Böyle rehberlerin delâletine
Kalarak, addedildi, hep köhne:
Devr-i maziye râci' abideler.
Sorsanız şimdi: İftihar eyler,
İmparatorluğun zevâliyle,
Sade Türk kalmak isteyen hazele.
Memleket, bir harabenin aynı,
Zayi' etmiş bütün hüviyetini.
Eski Osmanlı Müslüman Türkler,
Nerdeler?... Yerlerinde yellere eser!...
Devletin dini, hani olmayacak,
Artık Allah, padişah yasak...

72

دینیلن ملت ۽ ایتمه یورسه قیام ۽
 دیمک : آرتقی ۽ او آلمایور الہام :
 شرفندن ۽ مُقَدَّسَاتِنْدِن •
 ینہ نو مید قالما بیک بر آن ۽
 او بویوک اختلالدن بزده •
 یوکسہ لن صمت ۽ بر درین عقده
 حسی ویرمکده ۽ دقت ایله یہنہ ••

شہزادہ :

سدولدی ہیہات •• اون برنجی سنہ :

مراد :

— بو عدل ۽ ہیچ سنین تاریخہ
 نظراً ۽ فضلہ کلمہ یور روجہ •
 باقیکز ۽ ایشته : انفلاق ایتمش
 بر ولایت •• ار اون برک ایتمش
 سنہ ۽ اولسہ یدی امتدادنی ۽ ینہ
 بر کون البتہ بر سکون سینہ ۽
 جوشا جق ۽ چار باجدی افلاکہ •
 ابدیا قالیرمی بر اولکہ ۽
 ظلمک ہمار و خجالتیله اسیر ؟
 بو بزم وقعہ ایله یوب تأثیر ۽
 قالقا جقدر او بر ولایتلر •
 چونکہ عصیان ۽ چابوق سزایت ایدر •
 بویویور اختلال ۽ کل کیدہ لم ۽
 ہمہن افرادہ ۽ حربی امر ایدہ لم ••

(دیشا ریدہ کی باغریشمالر ۽ پک یا قینندن یوکسہ لیر ••)

[64] Denilen millet, etmiyorsa kıyâm

Demek, artık almıyor ilhâm:

Şerefinden, mukaddesâtından.

Yine nevmîd kalmayın bir an,

O büyük ihtilalden biz de.

Yükselen semt, bir derin ukde

Hissi vermekte, dikkat eyleyene...

Şehzâde:

-Doldu heyhât... On birinci sene!

Murad:

-Bu aded, hiç sinîn-i tarihe

Nazaran, fazla gelmiyor ruha.

Bakınız, işte: İnfilâk etmiş

Bir vilayet... O on birin yetmiş

Sene, olsaydı imtidadı, yine

Bir gün elbette pür-sükûn sîne,

Coşacak, çarpacaktı eflâke.

Ebediyyen kalır mı bir ülke,

Zulmün âr ve hacaletiyle esîr?

Bu bizim vak'a eyleyip te'sîr,

Kalkacaktır öbür vilayetler.

Çünkü isyân, çabuk sirâyet eder.

Büyüyor ihtilal, gel gidelim,

Hemen efrâda, harbi emredelim...

(Dışarıdaki bağrışmalar pek yalandan yükselir...)

مراد : (آرقاسنه باقارق)

- كليپورلر مجاهدین ، ايشته :
- دورالم شپ ، اوککده صابسته ،
- بر مناسب خطابه ایراد ایت ،
- خلقی ، اولجه سوزله ارشاد ایت ،
- سنی ، سرکرده صانماسین اولئر ،
- آکلسینلر : قتان ایچین کیم وار ،
- صفرندن قوماند ایله یه جک ..
- ذاتا اولجه ، بیعت ایتمه کرک .

(بو اثناده مجاهدلر ، صحنه یه داخل اولورلر .)

مجاهدلیر :

- داورانما های شقاوت و کفران ، ای ارتداد !
- داورانما ، چکدی ظلمکه الله : خاتمه .
- قهر اول ، جهنم اول ، سورون ای عامل فساد ،
- جرمک ، جزاکله بر مثل اولسون بو عالمه ! ..

مراد : (استقبالی لیرینه دوغرو کیده رک) -

- چینلاتسین آسمانی ، بو آوازه ظفر ،
- أزدکجه سز ، حقارت بیدادی سر تسر ! ..

(شهزاده نك یانغه کیدوب ، اونی احترامله مجاهدلره کوسته ره رک :)

- ایشته : مشروع وارث ملی !
- ایشته : عثمان ، مراد ، یا ووز نسلی ..
- ایشته : تاریخدن دوغان خنکار ..
- ایده لم بیعت ، اولآ آغالر ! ..

رئیس مجاهدین :

[65] **Murad:** (*arkasına bakarak*)

-Geliyorlar mücâhidîn, işte:
Duralım hep, önünde safbeste,
Bir münâsib hitaba irâd et,
Halkı, evvelce sözle irşâd et.
Seni, sergerde sanmasın onlar,
Anlasınlar: Kıtâl için kim var,
Saflarından kumanda eyleyecek...
Zaten evvelce, bi'at etmek gerek.

(*Bu esnada mücâhidler, sahneye dâhil olurlar.*)

Mücâhidler:

-Davranma, ey şekâvet ve küfrân, ey irtidâd!
Davranma, çekti zulmüne Allah; hâtime.
Kahrol, cehennem ol, sürün ey âmil-i fesâd,
Cürmün, cezânla bir mesel olsun bu âleme!...

Murad:

(*İstikballerine doğru giderek*)

-Çınlatsın âsumânı, bu âvâze-i zafer
Ezdikçe siz, hakâret-i bî-dâdı ser-te-ser!...

(*Şehzadenin yanına gidip, onu ihtiramla mücahidlere göstererek:*)

-İşte: meşru' vâris-i millî!
İşte: Osman, Murad, Yavuz nesli...
İşte: Tarihten doğan hünkâr...
Edelim biat, evvela ağalar!...

Reîs-i Mücahidîn:

- ای تاجی ، خائنانه بیقیلمش بر اولکده نك
 بد بخت خانداننك اگ حسلی ، اگ متین
 بر عضو ذی وقاری اولان محترم ، نجیب
 شهزاده ! . باق : شو کوردیکک انقاضه منقلب
 اکلیل احتشام ، سنک جدکک او پاک
 آلننده ، بش بوچوق عصر اولجه تابناک
 پاپر ماء رفعتیله ، اقالیمه اعتلا
 ایتمش ، او شوکت و عظمتدر که : جابجا
 بر موجه شکوهنی ، ناقلدر آسمان .
 تاریخه هیچ صیغارمی ، بو تاریخی دوردوران ،
 حالاشو بر یوزنده کی کشورلرک ، قدید
 خاکنده ، یادی چینلایارق ، عکسی ، بر مدید
 تاریخ داستان اولارق ، یوکسه لن بو تاج ؟ .
 یاقوت طالع لر نه غزالر ، طوتار سراج .
 همیهات ! . بر دنی ، بو مخلد خواطره ،
 نایکور آلیمه ، سورمه یه قالمش بو قارا .
 اسلامه ، تورکه زینت اولان نه یسه ، هپ اونک
 غندنده . کهنه ، هپسی ده افسانه ، هم جنون .
 سهپای انقلابنی ، قورمش مفاخره ،
 معروض اعتسافیدر : ایمان ، مکره .
 اعصارک احترامنی حائز موسسات ،
 خونریز چیزمه سیلک ، بیقیلمقده بی ثبات .
 بو (دور !) صداسی ، افقی یاروب ، ایله یوب عتاب ،
 صورمازمی ، بر غضب ، بو دندین ، فقط ، حساب ؟ .
 تیتره تدی حادثات ، (سلیم) ک عظامنی ،
 حدتله سیغنی ، پارچالامشدر نیامنی .
 فاتحلرک ، یا ووزلرک ای نجل حشمتی !

[66] -Ey tacı, hâinane yıkılmış bir ülkenin
Bedbaht hânedanının en hisli, en metîn
Bir uzv-ı zî-vakârı olan muhterem, necîb
Şehzâde!... Bak: Şu gördüğün enkâza münkalib
İklîl-i ihtişâm, senin ceddinin o pâk
Alnında, beş buçuk asır evvelce tâb-nâk
Bir mâh rif'atiyle, ekâlime i'tila
Etmiş, o şevket ve azametdir ki: Ca-be-ca
Bir mevce şükûhünü, nâkildir âsûman.
Tarihe hiç sığar mı, bu tarihi durduran,
Hâlâ şu yeryüzündeki kişverlerin kadîd
Hâkinde, yâdı çınlayarak, aks, bir medîd
Tarih-i dâstân olarak, yükselen bu tâc?...
Yakut taşlarında gazâlar tutar sirâc.
Heyhat!... Bir denî, bu muhalled havâtıra,
Nankör eliyle, sürmeye kalkmış birer kara.
İslama, Türk'e zînet olan neyse, hep onun
İndinde köhne, hepsi de efsâne, hem cünûn...
Sehpâ-yı inkilâbını, kurmuş mefâhire,
Ma'rûz-ı i'tisâfidir: İman, müfekkire,
A'sârın ihtirâmını hâiz müessesât,
Hûn-rîz çizmesiyle, yıkılmakta bî-sebât.
Bir (devr!) sadâsı, ufku yarıp, eyleyip itâb,
Sormaz mı, pür-gadab, bu denîden, fakat, hesâb?...
Titretti hâdisât, (Selim)'in izâmını,
Hiddetle seyfi, parçalamıştır niyâmını.
Fatihlerin, Yavuzların ey necl-i haşmeti!

تاریخ ، داغدار تأثر .. بو نكبتی ،
 چكمز نه روح پاکی مرادك ، نه اورخانك !
 البته سنده وار : او مبارك ، تمیز قانك
 بر قطره جلاستی .. قوش ، چك قلنجکی ،
 آل : یوردكك حقارتی محكوم خنجکی ..
 مدعی : وطن ! سنی کورمك ، بو حال ایله
 هر کون ، بروریا بانجی یه ، عرض وصال ایله ،
 ماضی بی چیکنه یوب ، یازینك نسل پاکنی ،
 بانئ دولتیه مخاصم ایدن سنی ..
 باغرده طویلانان ، قان ایچن جانیاں قاندار
 دشمن ، حیاتکه : سرطانیلرده زور چیقار .
 اونلر ، سنك ایچکده یاشارکن صفا نمون ،
 سن ، خسته سک ، بیراق ، بو هجومدن اورکمه ، خون
 آقدتجه ، سن حیات آلاجسك قتالندن ،
 مظلومه حق ویره ^ت بو بویوک اختلالدن ..

بیتمز وطن حکایه سی ، تا حشره دک سوره ،
 بیتمز ، بیلان حکایه سی حالنده بر اثر ..
 معذور کور عتابمی ، ای نجل شهریار !
 تأیید ایدر خطابمی : هر کس بوتون دیار .
 ای نجل پادشاه ، بو افغان ، بنم دکل
 یا لکز .. سه پاده کی آصیلانلر ، قالوب سفیل
 یئرلرده ، سر بجیب توقی ، عمر سوره ن ،
 زلتله ایکلین بو اهل لیله ، ناله زن
 زندانده لاله پوش اطورانلر ، یتیملر ،
 دوللر ، علیلر ، سورونه ن مادر و پدر ،

Çekmez ne rûh-ı pâki Murâd'ın ne Orhan'ın!

Elbette sende var: O mübârek, temiz kanın

Bir katre-i celâdeti... Koş, çek kılıncını,

Al: Yurduyun hakarete mahkûm hıncını...

Müthiş: Vatan!... Seni görmek, bu hal ile:

Her gün, birer yabancıya, arz-ı visâl ile,

Maziyi çiğneyip, yarının nesl-i pâkini,

Bâni-i devletiyle muhâsım eden seni...

Bağrında toplanan, kan içen cânîyân kadar

Düşman, hayatına: Sertanlar da zor çıkar.

Onlar, senin içinde yaşarken safa-nümûn,

Sen, hastasın, bırak, bu hücûmumdan ürkme, hûn

Aktıkça, sen hayat alacaksın kîtâlden,

Mazlûma hak veren bu büyük ihtilâlden...

Bitmez vatan hikâyesi, tâ haşre-dek sürer,

Bitmez, yılan hikâyesi hâlinde bir eser...

Ma'zûr gör itâbımı, ey necl-i şehriyâr!

Te'yid eder hitâbımı: Herkes, bütün diyâr.

Ey necl-i padişah, bu efgân benim değil

Yalnız... Sehpadaki asılanlar, kalıp sefil

Yerlerde, ser-be-ceyb-i tevakkî ömür süren,

Zilletle inleyen bu ahaliyle, nâle-zen

Zindanda lâle-püş oturanlar, yetimler,

Dullar, alîller, sürünen mâder ve peder,

بد بخت و بی امید وطنداش... دوکوبده یاش،
 تشریک ایدر فنا نمه : آلام و ارتعاش .
 ارواح اولور بو نالسه ، کولکرده متکا ،
 آغلار : حضور ربنده محقق بو اشتکا .
 هنکام انتقام خدادر ، وطن ، بوتون
 دنیا ، بو اخذ ناره فدادر .. اوت ، بو کون
 یالکز بنم دکل : بو تمنی انتقام ،
 بر قومه ، ترجمان تأثر در التجام .
 سز ، دیندیبرک : بو نوحه یی باری جمیله ساز ،
 سز دن بوتون یورکلره طاری : بر امتیاز
 حالنده فوق العاده أمل وار .. سزک همهن
 بر حمله کز ، افقلری بیوتار مظفراً !
 دولت ، سزک : بو زاده عثمان ، بحق آب .
 ملت ، سزک : بو معشر ایمان مکتسب !
 دنیا یه ، سز کتیردیگر اولجه بر شرف ،
 مشروع اولور می هیچ ، اوکا بر حکم نا خلف ؟
 توفیق ایدر خدا ، سزه نصرت و اقتدار ،
 تاریخ ، ایدر سزکله ، غزا کزله : افتخار .
 سزله ، که : سایه سیدکز اللہک ابتدا ،
 پیغمبرک و کیلی ، جهانگیر مقتدا !

(خطابه بیتنجه ، مجاهدلر، مراده بر شیلر سویله رلر .)

مراد :

- پادشاهم .. مجاهدین و بیعت

ایتدیلر کیدیروب بر آل خلعت ،

(کوكسندن بر عثمانلی بایراغی چیقارارق :)

Teşrîk eder figânıma, âlâm ve irti'âş.
Ervâh olur bu nâlişe, göklerde müttekâ,
Ağlar: Huzür-ı Rabb'de muhakkak bir iştikâ.
Hengâm-ı intikâm-ı Hudâdır, vatan, bütün
Dünya, bu ahz-ı sâra fedâdır... Evet bu gün
Yalnız benim değil: Bu temennî-i intikâm,
Bir kavme, tercümân-ı teessürdür ilticâm.
Siz, dindirir: Bu nevhayı bari cemîle-sâz,
Sizden bütün yüreklere târî: Bir imtiyâz
Hâlinde fevkalâde emel var... Sizin hemen
Bir hamleniz ufukları yırtar muzafferen!
Devlet, sizin: Bu ma'şer-i îmân-ı mükteseb!...
Dünyaya, siz getirdiniz evvelce pür-şeref,
Meşrû' olur mu hiç, ona bir hükm-i nâ-halef?...
Târih, eder sizinle, gazâmızla: İftihâr.
Sizler ki, sâyesiydiniz Allah'ın ibtidâ,
Peygamberin vekîli, cihangîr-i muktedâ!...

(Hitabe bitince, mücâhidler Murad'a bir şeyler söylerler.)

Murad:

-Padişahım... Mücahidîn, bi'at

Ettiler giydirip bir al hil'at,

(Göğsünden bir Osmanlı bayrağı çıkararak.)

- جدكك شانلى بايراغيله سكا!
 رنك آلنده ، بر بويوك سنى
 ما قلى ، دولت قوران بو پير علمك :
 قاندر ، اقوامه ايله ين تأمين
 حق حريت ، آقسين : اويله حق ايت ..
 دييور ، اقطاره حكم ايدن رايث .
 سن ، بو مشهور حقه سك مالك ه
 پاد شام ، ايكنجى بر (بيله جك)
 ايستديور شيمدى ، عاشقك : تاريخ !!
 سنى ، سير ايله يور دهوك : فاتح !!
 شيمدى استانبولك درونندن .
 ايشته هر شى ، بيزانسه راجع اولان
 بر نوع مستحائه حالنده ،
 قالييوركن ، دم زوالنده
 بيله ، توركك وجودينه عائد ه
 ابدى او تربيه در شاهد ..
 شيمدى مسدوددر : بو تهمتله !!
 سن ، ابو الفتحي ، كيت ده فتح ايله ،
 بر غزا ايت كه : پاد شاه جهان ،
 اولسون اجرڪ ، غنيمتك خاقان !!

(شهزاده ، تقديم ايديلن بايراغى ، اوپوب قلنجنى چكر ، جوابى خطاب سنى
 ايراد ايدر :)

- سزكله ايشته بو كون ، اى مجاهدين وطن !
 جهادى ، مؤمنه آمر كتابمز : قرآن !
 خدا ، معينكز اولسون ، رسول زهيركز !
 تموج ايتسين افقلىرده پاك علملىرىكز !

[69] -Ceddinin şanlı bayrağıyla sana!
Reng-i âlinda, bir büyük ma'nâ
Saklı, devlet kuran bu pir alemin:
Kandır, akvâma eyleyen te'min
Hakk-ı hürriyet, aksın: Öyle hak et...
Diyor, aktâra hükmeden râyet.
Sen bu meşhûr hakka sen mâlik,
Padişahım, ikinci bir (Bilecik)
İstiyor şimdi, âşıkın: Târih!...
Seni seyreyleyor deden: Fatih!...
Şimdi İstanbul'un derûnundan.
İşte her şey, Bizans'a râci' olan
Bir nev' müstehâse hâlinde,
Kalıyorken, dem-i zevâlinde
Bile, Türk'ün vücûduna âid,
Ebediyyen o türbedir şâhid...
Şimdi mesdûddur: Bu töhmetle!...
Sen, Ebu'l-fethi, git de fetheyle,
Bir gazâ et ki: ganîmetin; hâkân!...

(Şehzâde, takdîm edilen bayrağı öpüp kılıncını çeker; cevâbi hitâbesini îrâd eder.)

-Sizinle işte bugün, ey mücâhîdin-i vatan!
Cihâdı, mü'mine âmir kitâbımız: Kur'an!...
Hudâ, mu'îniniz olsun, resûl rehberiniz!
Temevvüc etsin ufuklarda pâk alemleriniz!

ھجومكزكە ، تغلب، مستقرا دوشسون ،
 قيريلسين اللرى نالملك ، ~~سېلىنسين~~ سېلىنسين اسمى بوتون •
 كچنكى وقمەدە ، بېككەرچە دېندانىك خونى ،
 ناصل دوكولدى ، يالانلرلە بوغدورولدى •• بونى ،
 او لايىد شېدانىك سوروك مقابرىتە ؛
 باقىك نەلر سزە سويلەر ، او ايكلەين سينە ••
 سوروك : زوالى شېدانە ، ~~بىلەن~~ كذب بېدادى ،
 سوروك ندامتە محكوم : رحم معتادى •
 سزك شىكارىز آرتقى : اينانماق وعدە ،
 يازىك فلنچ ايلە افكارە ، بر جلى مادە :
 بو مملكتتە حكومت ، بو ملتك حقى !•
 يازىك ەكە : دىنى ، بوتون اعتياد و اخلاقى ،
 اونك اساس حقوقندن ، عد اولونما ليدر ••
 بو عمدە ، قلب عموميدە ، ھب بولونما ليدر ؛
 يا بر حكومت ، ايدر مطمئن موكلنى ،
 اونك مزاجنە توفىقى اينوب تشكلنى ،
 يا خلق ، ظلمە قىيام ايلە يوب ، ھەمەن تيز كون ،
 ازەر ، كچەر او فضولى مؤساتى بوتون •
 سزك بو حق مقدس ، بو اختلال محق •
 يتر : او سزك ~~ھەمەن~~ ^{دەدەر} احترام آرتقى •
 سزك ، تغلبە عصيانە ، بېلسە كز نەقادار ،
 مھم شەغلر كز وار : مسبب ادبار ••
 سكو تىكزكە درونم ، جريحە دار ملال
 ايكن ، بو كون رە عصيانە ، سربىيور آمال •
 سزك ، نجيب وطندا شلرم ، سيوفكزك
 آكار قتالنى تارىخ ، امتنانلە يارين •

[70] Hücûmunuzla, tagallüb muhakkaran düşsün,
Kırılınsın elleri zulmün, silinsin ismi bütün.
Geçenki vak'ada, binlerce dindaşın hûnu,
Nasıl döküldü, yalanlarla boğduruldu... Bunu,
O la-ye'ud şühedânın sorun mekâbirine:
Bakın, neler size söyler, o inleyen sîne...
Sorun: Zavallı şehîdâna, kizb-i bîdâdı,
Vurun nedâmete mahkûm: Rahm-i mu'tadı.
Sizin şiârınız artık: inanmamak va'de,
Yazın kılınç ile efkâra, bir celî madde:
Bu memleketde hükûmet, bu milletin hakkı!...
Yazın ki: Dini, bütün i'tiyad ve ahlâkı,
Onun esas hukûkundan, addolunmalıdır:
Bu umde, kalb-i umûmîde hep bulunmalıdır.
Ya bir hükûmet, eder mutmain müvekkilini,
Onun mizâcına tevfiik edip teşekkülünü,
Ya halk, zulme kıyâm eyleyip, hemen tiz gün,
Ezer, geçer o fuzûli müessesâtı bütün.
Sizin bu hakk-ı mukaddes, bu ihtilâl-i muhıkk,
Yeter: O sefk-i dimâdan da ihtirâz artık.
Sizin, tegallübe isyânda, bilseniz ne kadar,
Mühim za'flarımız var: Müsebbib-i edbâr...
Sükûtunuzla derûnum, cerîhadâr melâl
İken, bu gün de isyâna, serpiyor âmâl.
Sizin, necib vatandaşlarım, süyûfunuzun
Anar kıtâlini tarih, imtinânla yarın.

ووروك تحكىمى ، كيرسىن : مزار تاريخه •
 ووروك جسدله بورونسون ، وطن دینهن ساحه ،
 قوروك ، جسامت كميتيله اجسادك ،
 بو اويله قلعه ترميب ، اوكنده انجادك ،
 كه : تا ابد در قهرنده ايكله سين خائن ••
 رهاى ملتى ، آنجق ، بو عزمدر : ضامن !

(ديشاريدنه ، اختلال شدت پيدا ايدر ، شهنزاده يى ، رئيس مجاهدين جرمتله سلاملار يارى :)

- بويله بيكگرجه مجاهد ، سوز كورمك هولله يوز ،
 عيسى ، اعدايه هجوم ايتمك ايچين ، ديش بيله يوز ••
 امر شاهانه يى ﴿ اجر ايبى ، مقدس طائيرز ،
 اسكى تورك اولديشمز هپ ، بوكا ﴿ شاهد سانيرز !

پادشاه :

- مراد ، بو بايراغى ركز ايت ، شو مرتفع تپه يه !
 اونك تموجى ، حكم ايله سين محاربه يه •
 سلام ايديك طرفمدرن : مجاهدينه برتون ،
 هجوم ايچين ، حاضر اولسونلر ، اشقيايه بوكون •

(مراد ، بايراغى ديكور ، مجاهدلردن بريته ، بو شيلر سويلر • مجاهد ، سرعتله
 صحنه دن چيقار • بو آز صوكرا ، سلاح باشنه بوروسى چالغمايه باشلار • صاغ و صولدن بورولر ،
 امرى تكرار ايدر • اختلالجيلر ، يوكسك سسله ، تشيده لر ينى سويلر لر ••)

پادشاه : (مراده خطاباً) ﴿

- صاغ جناحدن يور و سن ، جبهه يى تضييقه قويول •
 هشمتهك تعبيره جيشنى ، بيلمكده اصول :
 بو اسير الده ايدوب حالتى ، كشف ايله ماهر •

[71] Vurun tahakkümü, girsin: Mezâr-ı tarihe.

Vurun cesedle bürünsün, vatan denen sâha,

Kurun, cesâmet-i kemiyyetiyle ecsâdın,

Bir öyle kal'a-i terhîb, önünde ilhâdın,

Ki: Tâ ebeddir kahrında inlesin hâin...

Rehâ-yı milleti, ancak, bu azimdir: Zemîn!...

Pâdişah:

-Murâd, bu bayrağı rekz et, şu mürtefi' tepeye!...

Selam edin tarafımdan: Mücahidine bütün,

Hücûm için, hazır olsunlar, eşkıyâya bu gün.

(Murad, bayrağı diken; mücahidlerden birine bir şeyler söyler. Mücahid, süratle sahneden çıkar. Biraz sonra "silah başına" borusu çalınmaya başlar. Sağ ve soldan borular, emri tekrar eder. İhtilalciler, yüksek sesle, neşîdelerini söylerler...)

Padişah:

(Murad'a hitaben)

-Sağ cenahtan yürü, sen, cepheyi tazyîka koyul.

Düşmanın ta'biye-i ceşşini, bilmekte usûl:

Bir esir elde edip, hâlini keşf eylemedir.

Ben de, merkezde tahaşşüd eden a'dâyı, firâr
Etmesinler diye, dikkat ile ta'kibe karâr
Verdim... İ'lân et, açılsın ateş, a'dâya hemen!...

Murad:

(Bir mücahid boru çavuşuna:)

-Çal, hücûm emrini, duysun bu taraftan düşman!...

(Mücahid, emri icra eder. Her taraftan silah atılmaya başlar. Murad, mücahidlerden bazılarını vazifeye gönderir. Reis-i mücahidîne bir şeyler söyler. Kendisi de, yanına bir kişi alarak sahneden çıkar. Bu esnada, mücahidîni harbe teşvik için ihtilâl neşîdesi terennüm edilir. Bunu muteâkib sahneye bir mücâhid girer...)

Mücâhid:

-Bir beyaz bayrak çekilmiş... Sallıyorlar cepheden...

Padişah:

-Sallasınlar... Kıt'asından var mı hiç teslîm eden?
Yoksa, bildir: Kesmesinler hiç ateş, efrâdımız...
Hîle olmak muhtemeldir... Kanmamak mu'tâdımız

(Mücâhid sahneden çıkar...)

Padişah:

(Reis-i müccihidîne hitâben)

-Sol cenahtan yürüyün siz, bana merkez kalsın!..
Murad, evvelce fakat hasmına, birden dalsın!..
Belki merkezden ilerler bize düşman... Fırsat
Budur ancak, o zaman biz edelim; hep ric'at.

Siz, ihâatyla olun, bizlere rağmen meşgul, [73]

Böyle bir hud'a yapıp, düşmanı sarmak me'mûl...

(Reis-i mücdhidîn selamlayıp çıkar. Boru ve silah sesleri devam eder. Murad, arkasında, bir kıt'a-i musallahanın nezâreti altında, bir esir ile sahneye girer...)

Murad:

(Esiri huzura sevk ederek)

-Padişahın işte yavrum, sen onun evlâdısın!
Sen, mübârek dûde-i Osmâniyân ahfâdısın.
İşte hâkan, işte sancak, işte hep kardeşlerin!
Sen, bizimsin, söyle: Kaç efradı var yoldaşların?

Esir:

-Bu gün, efendim... İşittik ki: Bir kolordu kadar
Civâra, gizlice tahşid edilmiş asker var.
Efendimiz, geliyormuş... Beşâretiyle meğer,
Silah çatarmış umûmen, fakat, bizim asker.
Bizim kumandan, uyanmış... Sabahleyin dedi ki:
Bu gün halifedir, oğlum, şu karşı cephedeki
Hafîdi Fatih'in, Osman'ın... Ağladık biz de...
Dedik: Efendim izin ver, siperce bir yerde
Durup, adam salalım, şimdi padişaha, kaçan
Giden taburlara, ihsân ederdi belki emân.
Benim nasîbim imiş, evvelâ gelip girmek,
Huzûr-ı devlete, ahvâli bildirmek...

(Ağlayarak:)

-Biz emir kullarıyız, devlete âsî değiliz...

خائن آمرلری و بزلر و ایده مزدک ~~و~~ تمجیز!

(بو اثناده ، اوزاقدن غلبه لوق بر سسله : باد شایم چوق یا شا! • صداسی
یوکسه لیر • بورولر جالینیر ، سلاخلر آتیلیر ، هجوم قومانداری ویریلیر ••)

اسیر: (متظلمانه دوام ایده رک)

- شاهیردی ملت ، افندم •• قصوره باقما ییکز
- یازیق ، زواللی اهللی بی ، نازه یا قما ییکز
- بزمکیلر ، یازیبورلردی ، مملکتدن که :
- بوتون جوارک اهللیسی آچ ، صوسز •• بهریکی
ولایتککی ، بزمکیلر اشمش ، ثولسه کده
- حکومت و ایتمه یور انصاف •• قیظدر اکمک ده
- زواللی مملکت و آچدر •• خدا معین اولسون ••
- ناصلسک اوغلولوم ؟ او یرلرده - سوزده - بر قورشون
آتیلمش عسکره ، کویا قیام وارمش •• آمان !
- خیرلی اولسون •• اهللی ، حکومتک جانندن
ایسینما مشدر اساساً ، اداره سیستمه ••
- فلان و فلان •• دییه ، هپ بونله کندی محرمته ،
زواللی کویلو ، جسارت ایدوب ، آچیلدی بوتون •
- همهن قول اردویی ، الحاق ایچین ، فقط بر کون ،
میسر اولمادی ، فرصت بولوب ده ، کندیمزه •
- بو کون نصیب ایمش ، عرض ~~ایتمه~~ ایتمه مز افندمزه •
نهدر شو آنده کی فرمانکر ؟ خبر ویره یم ،
کیدوب طا بورلره ••

باد شاه :
- تبلیغ ایت ، اوغلولوم ، ایشته : بنم
معیتمه ، اهلیدن اردولر واردر !
بن و عز عثمان اوغلولوم ، آرقامده شاهدم : بش عصر !

[74] Hâin âmirleri, bizler, edemezdik temyîz!...

(Bu esnâda, uzaktan kalabalık bir sesle: “Padişahım çok yaşa!” sadâsı yükselir. Borular çalınır; silahlar atılır, hücum kumandaları verilir...)

Esir:

(Mütezellimâne devam ederek)

-Şaşırdı millet, efendim... Kusura bakmayınız.

Yazık, zavallı ahâliyi, nâra yakmayınız.

Bizimkiler, yazıyorlardı, memleketden ki:

Bütün civârın ahâlisi aç, susuz... Beriki

Vilâyetinki, bizimkiyle eşmiş, ölsek de

Hükûmet, etmiyor insâf... Kıtdır ekmek de.

Zavallı memleket, açdır... Huda mu'in olsun...

Nasılsın oğlum?.. O yerlerde -sözde- bir kurşun

Atılmış askere, gûya kıyâm varmış... Aman!

Hayırlı olsun... Ahali, hükûmetin candan

Isınmamışdır esasen, idâre sistemine...

Falan, filan... diye, hep böyle kendi mahremine,

Zavallı köylü, cesâret edip, açıldı bütün.

Hemen kolorduyu, ilhâk için fakat bir gün,

Müyesser olmadı, fırsat bulup da, kendimize.

Bugün nasîb imiş, arz etmemiz efendimize.

Nedir şu andaki fermanınız? Haber vereyim,

Gidip taburlara...

Padişah:

-Tebliğ et, oğlum, işte: Benim

Maiyyetimde, ahâleden ordular vardır!..

Ben Osman oğluyunı, arkamda şâhidim: Beş asır!

[75] Bu memleket, benim ecdâdımın değil mi? Yeri
Sıkınca, kabza-i destimde, coşsa kan nehri,
Romen, Macar, Rus, Avusturya, Sırp, Yunan ve Acem
Bilâdı, mevcellerinden akıp tutar mâtem.
Bu memleketde benim ceddimin mekâbiri var!
Kimin mezârıdır: Olmuş beş altı asır, ağalar!
Enâma nâmı mutâf, öyle âbidât-ı şeref?...
O türbelerde teşahhus eder: Hayât-ı selef
O türbeler ki, derûnunda: Türk'ü hâkim eden
Zevât-ı mündefin ... Allah rahmet etsin, ben,
O padişahların hâk-i pâiyim zâten.
Vatan ve aşk-ı ziyâret, coşup coşup dilden,
Turâb-ı ceddime geldim... Dönüp de git, söyle:
Ben Osman oğluyum, afveyledim!.. Fakat, dinle:
Kumandanın çabuk olsun, yol açsın ordumuza...

(Ellerini dua vaziyetinde açarak.)

-Şükür hudâyâ, kavuştuk aziz yurdumuza!...

(Esir, selamlayıp sahneden çıkar. "Padişahım çok yaşa!" sadâları yakından işitilmeye başlar. Neşîde-i ihtilâl terennüm edilir. Bu esnada sahneye, üzerinde idam gömleği bulunan muallime, koşarak çılgın bir halde girer. Aradığı birisini görmüş gibi, padişaha doğru atılır...)

Muallime:

Sizi, Allah mı gönderdi, bugün sultanım?
Oldu bir mu'cize, berdar eyleyen imânım..

پاد شاشم ، بنی اعدام اییدیورلردی دمین ،
 اویله تأثیر اییدیور ، دهشتی تشریثکوزک ،
 که : بنم قتلمه ، مأمور اولان آزغین جلا ،
 قورقودن کندینی آصم . نه الهی امداد !
 و نه برقانه عدالتله ، تجلی قماص !
 قورتولان بن دکلم یالکز ، عمومی بو خلاص .
 ملتک بویننه کچمش ایدی ، زنجیر کبی ،
 روحه ، تأسیس اسارت ایله ، سهپانک ایچی .
 سیثکز ، قیودی او زنجیری ده ، سهپالری ده ،
 تورکه - الحق - یکیدن ، ملکئی ایتدک اهدا .
 قان دوکوب عدل ایله ، جان ویودک : آصیلمش قادینه ،
 جان فدادر ، سکا خاقان ، یورو ایر مقصدیکه .
 بئشه مظهر اولارق ، مملکت ، ایتمکده قیام ،
 بن ، که : عصیان قیزی یم ، اردوکه قوشدم ، الهام
 و تمنی ایچین ، اک منتقم اجرا آتی .
 انتقام آلمایان ، انسانلرک اک بد بختی
 اولویور ، دوشدیمی : فرصت قوزویان اعدانک
 منتقم ظلمنه . . بر ثانیه قالمق دالین
 و اونوتیق ، چکیلن حوصله فرسا و مخنی ،
 محو ایدر : قاچ سنه در ، بیکله نیله ن همتکی .
 نشر و نشر اولدیغم افکار ره اادن ، تقدیم
 ایتدیکم بر بوکتدر ، بو بصیرت مثلم .
 کوملکمدن آچارق ، رایت عصیانی سزه ،
 التحاقی ایتمه یه کلدیم ، حاضرم امرکزه . .
 پاد شاشم ، بنی توظیف ایدیگ ، آماج ممات
 اولارق ، بویله ییتیشدم ، سوره مهم باشقا حیات .
 کریلوب جسم ، اولور جبهه ده : تمثال وطن ،

[76] Padişahım; beni i'dam ediyorlardı demin,
Öyle te'sir ediyor, dehşeti teşrifinizin,
Ki: Benim katlime me'mur olan azgın cellâd,
Korkudan kendini asmış... Ne ilahi imdâd!
Ve ne berkâne adâletle, tecelli-i kısâs!...
Kurtulan ben değilim yalnız, umumi bir halâs.
Milletin boynuna geçmiş idi, zencir gibi,
Râha te'sis-i esâret ile, sehpânın ipi.
Seyfiniz, kırdı o zinciri de, sehpâları da,
Türk'e -elhâk- yeniden, mülkünü ettin ihdâ.
Kan döküp adi ile, can verdin, asılmış kadına,
Can fedâdır sana hakan, yürü er maksadına.
Ba'se mazhar olarak, memleket, etmekte kıyâm,
Ben ki: İsyân kızımı, orduna koştum ilhâm
Ve temenni için, en müntekîm icrâ'âtı.
İntikam almayan, insanların en bedbahtı
Oluyor, düştü mü: Fırsat koruyan a'dânın
Müntekim zulmüne... Bir saniye kalmak dalgın
Ve unutmak, çekilen havsala-fersâ mihneti,
Mahveder: Kaç senedir, beklenen himmeti.
Haşr ü neşr olduğum efkâr-ı rehâdan, takdîm
Etdiğim bir buketimdir, bu basîret-i mislim.
Gömleğimden açarak, râyet-i isyânı size,
İltihâk etmeye geldim, hâzırım emrinize...
Padişahım, beni tavzîf edin, âmâc memât
Olarak, böyle yetiştim, süremem başka hayat.
Gerilip cismim, olur cephe: Timsâl-i vatan

۱۳۸

۷۷

وئلفك: رمزینی ه زیرا ه آلیرز هپ آنادن .
 قادین ه ارکک کیلید اولمش کوره رک اوز یوردی ه
 یوردسون - ندیمی وار - ساخته ملی اردو!

پادشاه :

- وطن - ماشا - کفن بر دوش ماتم ه
 دوروب قارشیمده ه نطق ایتسهیدی ه بیلیهم
 بو خالکدن ه سنک همشیره ه فضله
 دویارمیدم ه تأثر بویله ه اصلا .
 کوزم ه دنیا یی کورمز اولدی شیمدی ه
 دیمک ه نسوانه حق تشمیل ایدیلدی :
 آصوب تدهیش ایچین سهپای اعدام .
 نه آلچاقلق ه نه اشنع حکم اوهام .
 قسم ایتسهم ه روادراخذ ثاره ه
 رقیب ه آرتق ه قاچوب کیرسین مزاره .
 خصمدن انتقام آلمق ده : حقدور ه
 سمیح اولمق ه موفق اولما مقدر .
 سنک همشیره ه میدان ایشته : بویله !
 امر ویر ه کل ه آصیلحق کوملککله .
 جزا ویر ه انتقام آل . حقک : امر ایق !
 جزا ویرمکله ه قائمدر عدالت .
 تمنی ایتدیرکک هر شی یا بیلسین ه
 فقط نزدمدن آیریلماز قالیرسک .
 بوتون عسکر ه کلوب اولمقده تسلیم ه
 لزوم اولسهیدی ه اول بن کیدردم ه
 یا قاردم ه کوی ه شهر غاصی نه وارسه .

Kadın, erkek kilit olmuş görerek öz yurdu,
Yürüsün -haddi mi var- sahte millî ordu!..

Padişah:

-Vatan -hâşâ- kefen ber-dûş-ı mâtem,
Durup karşımda, nutk etseydi, bilmem
Bu hâlinden senin, hemşîre, fazla
Duyar mıydım, teessür böyle?.. Asla.
Gözüm, dünyayı görmez oldu şimdi,
Demek, nisvana-cak teşmîl edildi:
Asıp, tedhîş için sehpe-yı i'dam.
Ne alçaklık, ne eşna' hükm-i evhâm.
Kasem etsem revadır ahz-ı sâra,
Rakîb artık, kaçıp girsin mezâra.
Hasımdan intikâm almak da hakdır,
Semîh olmak, muvaffak olmamaktır.
Senin hemşîre, meydan işte: Söyle!
Emir ver, gel, asılmak gömleğinle...
Cezâ ver, intikâm al... Hakkın; emr et!
Ceza vermekle, kâimdir adâlet.
Temennî ettiğin her şey yapılsın,
Fakat nezdinden ayrılmaz kalırsın.
Bütün asker, gelip olmakta teslîm,
Lüzûm olsaydı, evvel ben giderdim,
Yakardım, köy, şehir... Âsî ne varsa.

فقط ۵ دشمن ، دكل لايق تىناسە .
 خاير ! ھىشىرە ، يوق حاجت فدايە ،
 سىنك خوزىك ، دوگولمز اشقيايە .
 نە ايستەرسەك ، ايدرسىك، ھې حوالە ،
 ماقا مكدن ، رجا ل اغتلالە .
 چا يوق ، بىر چارشاف اورتون ، استراحت
 ايت آزجق ، بلكە حرب ، آرتق نھايت
 بولسور ، زىرا خبىر وار هر طرفدن .۰۰

(بو اثناده ، سحنه يە تسليم اولان بىر قطعە عسكريە كىرەر . اوكدە بىر لوا ، حضورە
 دوغرو ايلەرلەر . پاد شاھ ، يىكى كلندن طرفە دونەرك :)

- اسير اولمش ، بو ھشمن بىر قوماندان .

اسير قوماندان :

- سزە بىر قطعە دكل ، مملكت ايتىك تسليم ،
 خدم اولسە يدى ، ايسىردم .۰۰ بوگا قادر دكل !
 بنى تعقيب ايلە ، اعتاب ھمايونە كلەن
 بو دلاور قىلطات ، ايتسەدە عودت ذاتا ،
 امر شاھانە يە ، مئصوب بىدر حالندن .
 اردو ، تشرىف ملوكا نە يى ، ھې تسعيدا ،
 تلفراف وار : كرى استا نبولە دونمش ، كىدييور !

(جىبىندن بىر كاغد چىقاروب تقدىم ايلە :)

- بو رھا يۇمىنى ، ملت ، سزە تېرىك ايدىيور !

(بو اثناده رئيس المجاهدين سحنه يە كىرەر)

رئيس المجاهدين :

- خصم ، مقاومت ايتىمكسىزىن ، سلاح چا تىيور ،

[78] Fakat düşman, değil lâyıık temâsa.
Hayır! Hemşîre, yok hâcet fedâyâ,
Senin hûnun, dökülmez eşkıyâyâ.
Ne istersen, edersin hep havâle,
Makâmından, ricâl-i ihtilâle.
Çabuk, bir çarşaf örtün,istirâhat
Et azıcık, belki harb, artık nihâyet
Bulur, zîrâ haber ver her taraftan...

(Bu esnâda, sahneye teslim olan bir kıt'a-i askeriyye girer. Önde bir livâ, huzûra doğru ilerler. Padişah, yeni gelenden tarafa dönerek:)

-Esir olmuş, bu düşman bir kumandan.

Esir kumandan:

-Size bir kıt'a değil, memleket etmek teslim,
Haddim olsaydı, ederdim... Buna kâdir değilim!
Beni ta' kib ile, a'tâb-ı hümayûna gelen
Bir dilâver kıtaat, etmede avdet zâten,
Emr-i şâhâneye, mağsûbdur hâlinden.
Ordu, teşrîf-i mülûkâneyi, hep tes'îden,
Telgrâf var: Geri İstanbul'a dönmüş, gidiyor!...

(Cebinden bir kâğıt çıkarıp tekdîm ile.)

-Bu rehâ yevmini, millet, size tebrîk ediyor! .

(Bu esnada reîsi'l-mücahidîn sahneye girer:)

Reisü'l-mücahidîn

-Hasım, mukavemet etmeksizin, silah çatıyor,

۷۸

بزمکيلر ، امر آلدقلرندن ، آز آتيلور ،
ايله رلييلورلر ، احاله يله اردوگاهي ، ياواش ..

پاد شاه : (قليجني قيننه قوياق)

- هدف : مقر خلافت !

رئيس المجاهدين : (اللريني دعا وضيتنده قالديرارق)

- شکر که بيتدی صاواش !

(قوماندانلر و مجاهدين ، پاد شاهی تعقيب وضيتنه کيره و لرکن ، برده ، آغير آغير

بئنه .. پاد شاهی جوق یا شا سسلری عيوقه چيقار ..)

[79] Bizimkiler, emir aldıklarından, az atıyor,

İlerliyorlar, ihâtayla ordugâhı, yavaş...

Padişah:

(Kılıcı kınına koyarak)

-Hedef: Makarr-ı hilafet!...

Reisü'l-mücahidîn:

(Ellerini dua vaziyetinde kaldırarak)

Şükür ki bitti savaş!...

(Kumandanlar ve mücâhidin, padişahı tâkip vaziyetine girerlerken, perde ağır ağır iner....

“Padişahım çok yaşa” sesleri ayyuka çıkar...)

ایکنجی پرده

بو پردهده ، ایکی صحنه دن تشکیل ایدر .

برنجی صحنه : شهزاده نك شربتده کی یا تاق اوداسیدر . ده قور اولارق ، اوستی کاغد و غزته لرله دولوبیر یازی ماحاسی ، بر ده کوچوک یازیخانه کورولور . دیوارده سلطان مراد ، فاتح و یا ووزک ، جم سلطان نك تابلولری آصیلیدر .

شهزاده ، یا تاقده . . . . . عینز یکی اویا نمنی بر وضعیتده اولدیغی حالده ، پرده آچیلیر . صحنهده ، بر کا بوس ایچنده کبی ، حرکت ایتدیکی کورولور . بو صحنه نك قهرمانی ، مراد خداوندکار ایله کندسیدر . . . . .

صحنه بی ، اودا حالنده کیستهرن پرده ، برنجیسی ماغده : فاتح استانبولی فتحه ، ایکنجیسی صولده : یا ووز سلطان سلیمک معیتله بر سفره حرکتله ، اوچونجیجی اورتاده : مراد خداوندکارک مشهیدینه عائد اولمق اوزره ، اوچ جانلی تابلویی ستر ایدر . بو تابلولر ، مستقل پرده لرله مستورنر . قالمقوب ایننجه ، ده قوره خلل کلمهز . . . . .

ایکنجی صحنه : شهزاده نك ، ایتا لیاده جم سلطانه ، وفاتندن بر آز اول ، تصادفندن عبارتدر . ده قور ، بر شهر جوار ی منظره سنی کوسته ریر . برنجی صحنه بی ، ختامنده ستر ایتمک اوزره اینهر . . . . .

صحنه لری تبدیل ایدن پرده لرك اینمهی ائناسنده ، تیا تروی بی ، برایکی ثانیه قادر مظلوم بر حاله قویارق ، تماشا کرلری ، یکی آچیلان صفحه لره ، رومیای بر جوده انتقال ایتدیرمک موافق اولور . . . . .

[80] İKİNCİ PERDE

Bu perde de iki sahneden teşekkül eder.

Birinci Sahne:

Şehzâdenin gurbetteki yatak odasıdır. Dekor olarak, üstü kâğıt ve gazetelerle dolu bir yazı masası, bir de küçük yazıhane görülür. Duvarda Sultan Murad'ın, Fatih'in, Yavuz'un ve Cem Sultan'ın tabloları asılıdır.

Şehzâde, yatakta... Henüz yeni uyanmış bir vaziyette olduğu hâlde, perde açılır. Sahnede bir kâbus içinde gibi hareket ettiği görülür. Bu sahnenin kahramanı, Murad Hüdaverdigâr ile kendisidir.

Sahneyi oda halinde gösteren perde, birincisi sağda: Fatih'in İstanbul'u fethine, ikincisi solda: Yavuz Sultan Selim'in maiyyetiyle bir sefere hareketine, üçüncüsü ortada: Murad Hüdaverdigâr'ın meşhedine ait olmak üzere, üç canlı tabloyu setreder. Bu tablolar, müstakil perdelerle örtülüdür. Kalkıp inince, dekora hâlel gelmez.

İkinci Sahne:

Şehzâde'nin, İtalya'da Cem Sultan'a, vefatından biraz evvel tesadüfünden ibarettir. Dekor, bir şehir civarı manzarasını gösterir. Birinci sahneyi, hitâmında setr etmek üzere iner...

Sahneleri tebdîl eden perdelerin inmesi esnasında, tiyatroyu, bir iki saniye kadar muzlim bir hale koyarak, temâşagerleri, yeni açılan safhalara, rü'yâvî bir cevde intikal ettirmek muvâfık olur.

(شهزاده ، ياتاقدن قالقما و شيعتتندهر ، اويقو ايله ، اويانقلق آراسنده بر حالده اولديغي كوردولور . كوزيني كوج آجا بيله جك بر حالسولكله ، حركت ايدر . عصبى و يوكسك سله عاداتا هايثيرير :)

- مراد ! مراد ! بو نه ايش ؟ نرده سك مراد ؟ بو اودا ،
 بو ير نهدر ؟ هانى عصيان و اردولر ؟ بوراده
 بر اختلال يا بيلمشدى . بن ، قوماندا ندنم .
 عجائب ايش ! بو ده رۇيا مي ؟ بنمي آلداندم ؟
 مراد ! مراد ! بكا كايوس چوكدى بر يرده .
 يترا ويونسه ، بو مدهنر و چوق حزين يرده !

(كنديني غائب ايدوب دوشور كبي اولور . تكرار قالقمايه داورانير ، سكونتله :)

- فقط ، نيچين بو تجلبي ، بن كوروب ده ، وهم
 دييوب ، وضوحه رغماً ، تناقل ايتمه لي يم ؟
 وطن دكلمى ، شو آتمده ، باصديتم يرلر ؟

(ياتاغه طوتونوب دوشمه مهيه جالينير .)

- هنوز صباح اولويور . كورديكم وقايغ ، اكر
 بر انقلابي مبشرسه ، پاد شاه اولاجم (۱)
 ديمك : ياقينده . بويوك بر شرف و شان آلاچم .
 بو يرده ، هپ يققا تمله حشر اولان آمال ،
 اولورمى ، رۇيت ملهمده ، هيچ خيال محال ؟
 خاير ، خاير . بكا بيعت ايديلدى قطعياً .

(بو ائناده ، مراد خداوندكارك تاريخي قيافته خيالى ، صحنهيه داخل اولور .
 دوي بر علويتله ايله لرلر .)

مراد خداوندكار : (شهزاده نك سوزيني كهرك)

- مراد ، مراد . ديهه ، ضجرتله آسمانه كلن

[۱] تلفظ ايريلديكى كبي اوقوناهجه .

[81] (*Şehzade, yataktan kalkma vaziyetindedir. Uyku ile uyanıklık arasında bir halde olduğu görülür. Gözünü güç açabilecek bir halsizlikle hareket eder. Asabî ve yüksek sesle âdeta haykırır.*)

-Murad! Murad!... Bu ne iş?.. Neredesin Murad?.. Bu oda,
Bu yer nedir? Hani isyan ve ordular? Burada
Bir ihtilal yapılmıştı... Ben kumandanım...
Acâib iş!.. Bu da rü'yâ mı? Ben mi aldandım?..
Murâd! Murâd!.. Bana kâbus çöktü bir yerde...
Yeter oynusa, bu müthiş ve çok hazîn perde!..

(*Kendini kaybedip düşer gibi olur. Tekrar kalkmaya davranır, sükûnetle:*)

-Fakat, niçin bu tecelliyi, ben görüp de vehim
Deyip, vuzûhuna rağmen, tegâfûl etmeliyim?
Vatan değil mi, şu altımda bastığım yerler?..

(*Yatağa tutunup düşmemeye çalışır...*)

-Henüz sabah oluyor, gördüğüm vakâyi', eğer
Bir inkılâbı mübeşşirse, padişah olacağım¹²
Demek: Yakında... Büyük bir şeref ve şân alacağım.
Bu yerde, hep yakzâtımla haşır olan âmâl,
Olur mu, rü'yet-i mülhemde, hiç hayâl muhâl?..
Hayır, hayır... Bana biat edildi kat'iyyen...

(*Bu esnada, Murad Hüdâvendigâr 'ın târihî kıyafette hayâli, sahneye dâhil olur... Uhrevî bir ulviyyetle ilerler...*)

Murad Hüdavendigâr:

(*Şehzade 'nin sözünü keserek*)

-Murad, Murad... diye zacretle âsmâna gelen

¹² Telaffuz edildiği gibi okunacak.

سك ۋ حضورىمى سلب ايتدى ۋۋ صوص ۋ جوق ۋ يتيشير !!
مراد ۋ بنم !! نه ديلهرسك ۋۋ؟

شہزادہ :
... ناصل ۋۋ؟ بوسسده نهدر ۋۋ؟

خداوندگار :
- بنم : مراد خداوندگار !!

شہزادہ :
- آ آ !! آ آ !! حدم !!

(شاشقين بر حالده ۋ يرندن فيرلار ۋ ير اوپهر ۋ حرمت و حيرت ايچندهدر ۋۋ)

خداوندگار : (دوامله)

- سماي خوابكى ۋ جنتده خيلى سير ايتدم ۋ
بو اويقودن اويانيرسك ۋ ديدم ۋۋ فقط ۋ ايسته :
اويانسادك ۋۋ اويانيق اولسه كزده ۋ هر ايغده
بو خواب غفلتى ۋ تعبىر ايتديكز ۋۋ رؤيا ۋ
كوروب حقيقتى ۋ قلب ايتديكز ۋ او رؤيايه ۋ
وقايك اوزرندن ۋ كرينديكز مسكين ۋ
فراشراخته دونش : مطيه جك ۋۋ
چاغيردينك او مراد ۋ سنجه باشقا البته ۋ
أوت ۋ فقط ۋ اولاناز التباسه شايسته
مداخلهم ۋ او مراد ۋ چونكه روح جكدى ۋ
زمينه شيعدى : خداوندگار اولوب ايندى ۋۋ
بوتون خيال ايله كچينمى ۋ دوره فترت ؟
بر آزده آلمالى ۋ رؤيان غزم ايچين عبرت ۋ
ياتاقده ۋ اويقوده اولشمى ۋ پادشاه برى ۋ
اسير بايزيدك بويله ۋ شاهزاده لرى ۋۋ؟
مقام اب ايچين ۋ يا ويرديلر همجان ۋ
يا قالديارسه ۋ بقا بولدى : دولت عثمان !!

[82] Sesin, huzûrumu selb etti... Sus çocuk, yetişir!..

Murad, benim!.. Ne dilersin?..

Şehzade:

-Nasıl?.. Bu ses de nedir?..

Hüdavendigâr:

-Benim: Murad Hüdavendigâr!..

Şehzade:

-â!.. â!.. Ceddin!

(Şaşkın bir halde yerinden fırlar, yer öper, hürmet ve hayret içindedir...)

Hüdâvendigâr: (devamla)

-Simâ-yı hâbını, cennette hayli seyrettim,

Bu uykudan uyanırsın, dedim... Fakat işte:

Uyanmadın... Uyanık olsanız da her işde

Bu hâb-ı gafleti ta'bîr ettiniz... Rü'yâ,

Görüp hakîkati, kalb ettiniz, o rü'yâyâ

Vekâyi'in üzerinden, göründünüz miskîn,

Firâş-ı râhata dönmüş: Matiyye-i ceddin.

Çağırıldığım o Murâd, sence başka elbette,

Evet, fakat, olamaz iltibasa şâyeste

Müdâhalem, o Murad, çünkü rûh-ı ceddindi,

Zemîne şimdi; Hüdavendigâr olup indi...

Bütün hayâl ile geçsin mi, devre-i fetret?...

Biraz da almalı, rü'yadan, azm için ibret.

Yatakta, uykuda olmuş mu padişah; biri,

Esir Bayezid'in böyle, şehzadeleri?...

Makam-ı eb için, ya verdiler hep cân,

Ya kaldılarsa, bekâ buldu: Devlet-i Osmân!...

شہزادہ : (حیرت ارجندہ رجعت ایدرک)

- عفو ایله ، دہدہم ، بنم ننامی !
 رؤیادہ ، جدالہ ابتدائی ..
 یالکز قورو بر ہوس دکلدس ،
 نئیندہ ار کوردیکک منٹاھر .
 اونلر ، بنم الک بویوک دوشونجہم .
 اونلرلہ ، طوتار سیاہ ماتم ،
 اونلرلہ ، قوجا قانرم : امیددی ،
 ارنلر ، بکا عشقی ، عزمی زبردی .
 بن ، خوابہ قاپیلما دم آییکن ،
 بالعکس ، منامم آلدی معنأ ،
 الک مضطرب اولدیقم زمانی ،
 بن - یوقسہ - کورورمی یم جہانی ؟ ..
 روحندہ دوکوملودر ، بنم بر
 مجروح ألم کہ ، قتله قادر
 موت ، ایلہ یہمز ازالہ حتی ..
 سورمکسہ ، حیاتی بویله خستہ ،
 بیک دفعہ ، کران کلیر ٹولومدن .
 بر یانده : وطن یانار ظلمدن ،
 بر یانده : منافقینہ لایق
 وضعیتمزله ، ظلمی تصدیق
 ایلہر ، وچکیتہ یزده صوکرا ،
 عثمانلہ ، مرادله افتخارہ .
 تئک بر کشی ، وارمی عاشلہ مدن ،
 چیقسین دہ ، دیسین کہ : حاضر بن ،
 بر لحظہ ، عدودن انتقامہ ،
 ہجمنلہ جدالہ ، انضمامہ ؟ ..

[83] **Şehzâde:** (*Hayret içinde ric'at ederek*)

-Afveyle, dedem, benim nidâmı!

Rü'yada, cidâle ibtidâmı...

Yalnız kuru bir heves değildir,

Zihnimde o gördüğün mezâhir.

Onlar, benim en büyük düşüncem.

Onlarla tutar siyâh mâtem,

Onlarla kucaklarım: Ümidi,

Onlar, bana aşkı, azmi verdi.

Ben hâba kapılmadım ayıkken,

Bil-aks, menâmım aldı ma'nen,

En muzdarip olduğum zamânı,

Ben -yoksa- görür müyüm cihânı?...

Ruhumda düğümlüdür, benim bir,

Mecrûh elem ki, katle kâdir

Mevt eyleyemez izâle hatta...

Sürmekse, hayâtı böyle hasta,

Bin def'a, girân gelir ölümden.

Bir yanda: Vatan yanar zulümden,

Bir yanda: Münâfikîne lâyık

Vaziyetimizle, zulmü tasdîk

Eyler, ve çekinmeyiz de sonra,

Osman'la, Murad'la iftihâra.

Tek bir kişi var mı ailemden,

Çıksın da, desin ki: Hazırım ben,

Bir lahza, adüvvden intikâma,

Düşmanla cidâle, inzimâma?..

هیئات! جهانده هیچ صفایی ،
 ترنگ ایتمه دن ، ایسته مک رهایی ،
 ممکنمی ؟ و نرده قالدی ، بزلر :
 بالکس ، عدودن عفو بکلر ،
 محروف جریده لرنده ، اعلان
 ایلر و صیقیلما یز .. بو کفران ،
 منیاری اولوب ده ، خاندانک
 اخلاقنه ، بر مثال آلیتسین ،
 دینمک ده ، دکل اکوبه انصاف ،
 هر کنده بر اولمادن ، بو اوجان .
 کنیلر وار : اصیل ، خر ، میاهد ..
 ایتمکده لر ، اختلالی تأیید .
 بی وایه زواللیلر ، و لکن ،
 آش یوق ، عله دوست یوق .. بوتون کین ،
 اغراض ایلر ، هر طرفنه محصور .
 بر روح خبیث ، وار که : مأمور :
 مسکنلرینک ایچنده ، عتی
 تهقیبه کچوب ، مجادلته .
 نغمده کی تجربه مله ، بالذات
 بن واقفم ، ایشته : سوجه اثبات
 لازمه ، کیمک قرینی یز بز ؟ ..
 کیمدر او ، فکرلریله نافذ ،
 هر یرده ، جوارمزه ، اوده ،
 آرکک ، قادین .. عارض اراده ،
 مشغوم ، ضلال پیشه عنصر ؟
 کیمدر او ، هر امر خیره ، منفور
 بر کذب آتوب ، افترا و فتنه

[84] Heyhat!... Cihanda hiç safâyı,
Terk etmeden, istemek rehâyı,
Mümkün mü? Ve nerde kaldı, bizler:
Bil-aks, adüvvden afv bekler,
Ma'rûf ceridelerde, i'lan
Eyler ve sıkılmayız... Bu küfrân,
Mi'yârı olup da, hânedanın
Ahlâkına, bir misâl alınsın,
Dinimin de, değil eğerçi insâf.,
Herkeste bir olmadan, bu evsâf.
Gençler var: Asîl, hür, mücâhid...
Etmekteler, ihtilâli te'yîd.
Bi-vâye zavallılar, velâkin,
Aş yok, hele dost yok... Bütün kin,
Ağraz ile, her tarafta mahsûr.
Bir rûh-ı habîs var ki: Me'mûr:
Meskenlerinin içinde, hatta
Takibe geçip, mücâdelata.
Nefsimdeki tecrübemle, bizzat
Ben vâkıfım, işte: Sizce isbât
Lâzımsa, kimin karîniyiz biz?...
Kimdir o, fikirleriyle nâfiz,
Her yerde, civârımızda, evde,
Erkek, kadın... Ârız-ı irâde,
Meş'um, dalâl-i pîşe unsur?
Kimdir o, her emr-i hayra, menfûr
Bir kizb atıp, iftirâ ve fitne

۸۵

تصنيع ايدن ، احتراصي ، نهنه
 حاكم اولان اصداقا كه ، بلكلر ؛
 بر دوستي ، يتيشمه مزده رهبر ،
 يا پديرماق امريتك حصولي
 اوغرنده ، رقيب اولوب فيضولي .
 كيمدر ، (بك افندي) كسره سنده ،
 بيك تورلو معايبيله ، ساده
 بر اوده ، يقاسي جرم اولوركن ،
 آغوشمذك ايچنده ، مسكن
 طوتتمن ، ملل و عناصرك ، نه
 اولدقنلر بللي ، هم ده كهنه
 انقاضي : او اقربا كروهي ؟
 كيمدر ، او : بوتون سفيه روحي ،
 الحاد دولان ، شعوري ، حسي ،
 اعدا ايلم هم عيار ، قنسي ... ندرسي
 اسعيله ، حريم اولان احبا ؟
 كيمدر ، كيم : او ذوالوجوه هميا ؟
 تاريخ ، جواب اكر يا زارسه ،
 ايلر ، بو سؤال لر خلاصه :
 اسبابني ، فترتك يا قيندن .
 هيچ بويله محيدلرده ، انسان
 - ممكني - دويارمي بر علاقه
 ماضيسته ؟ هم ده هانكي حقه
 مبنی ، هپ او فكر سلطنتله ،
 مشغول اولاجق ، زواللي خالا ،
 وقتا كه ، بو ضعف ايچنده روحي ،
 تبعيد ايده مز ، دنس كروهي ،

[85] Tasni' eden, ihtirâsı, zihne
Hâkim olan asdikâ ki, bekler:
Bir dostu, yetişmemizde rehber,
Yaptırmamak emrinin husûli
Uğruna rakîb olup fuzûli.
Kimdir, (beyefendi) kisvesinde,
Bin türlü meâyibiyle, sâde
Bir evde, bekâsı cürm olurken,
Âğûşumuzun içinde, mesken
Tutmuş, milel ve anâsırın, ne
Oldukları belli, hem de köhne
Enkâzı: O akraba gurûhu?
Kimdir, o: Bütün sefih rûhu,
İlhâd dolan, şuûru, hissi,
A'da eyle hem ayar, kudsi
İsmiyle, harîm olan ehibbâ?
Kimdir, kim: O zü'l-vücûh hempa?..
Tarih, cevab eğer yazarsa,
Eyler, bu sualler hulâsa:
Esbâbını, fetretin yakından.
Hiç böyle muhîtlerde, insan
-Mümkün mü- duyar mı bir alâka
Mâzîsine?.. Hem de hangi hakka
Mebnî, hep o fikr-i saltanatla,
Meşgul olacak, zavallı hâlâ,
Vaktaki, bu za'f içinde rûhu,
Teb'îd edemez, denî gurûhu

تلقين غلالت ايله بىكدن ..
 شهزاده لر ، اولما ليدى حىصاً
 فائق ، بو محيطة انتخاطه
 شيپات ! ايدىلدىلر احاطه ،
 هر يردنه عناصر فتنله ،
 بىنلكلى اوغرايويوب زواله ..
 كىمدن ايدىجكدم استعانه ،
 كوسترمك ايجين نه در ، جهانه :
 عثمانلى اميرينك جهادى ؟
 هيپات ! هوس ، ايجمده قالدى ،
 دنيا ده كوروب ، سقوط اخلاق ،
 رؤيامده ، جدال ايندرشم الحاق ،
 معذور دكلمى يم ؟ ..

خداوندكار : (صبرسزلانارنى ايله رلر ، شديد بىر مداخله ايله)

م - دكلك !

سن ، ايسته سهك اوكجه ، فتنه بيتسين ،
 هر چاره يه باش وورور ، بولورسك ،
 بىر بالظهيه - چونكه - صاب اولورسك ،
 بىر ضربه وورورسك اك اقلي ،
 اقرانه اولوب عزم مثالى ..
 آرقا كده ، مجاهدين ، توالى
 ايتمزسه ، او ، اونلرك وبالى .
 شهزاده :

م - بن ، ضربه يى ووردم ، ايخته : بى شك !

خداوندكار :

[86] Telkîn-i dalâlet eylemekten...

Şehzâdeler, olmalıydı hissen

Fâik, bu muhît-i inhitâta.

Heyhat!... Edildiler ihâta,

Her yerde anâsır-ı fitenle,

Benlikleri uğruyıp zevâle...

Kimden edecektim istiâne,

Göstermek için nedir, cihâne:

Osmanlı emîrinin cihâdı?

Heyhat!... Heves, içimde kaldı,

Dünyâda görüp, sükût-ı ahlâk,

Rü'yâma, cidâl edersem ilhâk,

Ma'zûr değil miyim?...

Hüdâvendigâr:

(Sabırsızlanarak ilerler, şedîd bir müdâhale ile)

- Değilsin!

Sen istesen önce, fitne bitsin,

Her çâreye başvurur, bulursun,

Bir baltaya -çünkü- sap olursun,

Bir darbe vurursun en ekalli,

Akrâna olup azm misâli...

Arkanda, mücâhidîn, tevâlî

Etmezse o, onların vebâli.

Şehzâde:

Ben, darbeyi vurdum, işte: Bî-şekk!...

Hüdavendigâr

– كيردكسه ، ار يردنه حربه كرچك ،
 چيقدك، نه ايچين دونوب وطندن ؟
 هيچ ترك ديار ايدرمي انسان ؟
 اجدادكي ايله ياد ، آدامسهك :
 دوشمشمي دهدهك سليم ، عثمان ،
 هيچ بوييله ، حدود اغتراهه ؟
 اولمى دى : كيره يديكز ترابه !
 بيز ، آنلى و شانلى بر سلاله
 حالنده ، باش اكدىروپ هلاله ،
 قاج قطمهده ، حكم ايدن آنامى ،
 قوردق ، او بلند شان مقامى .
 بر آنده ، كه : اوروياده ، هر كس
 هپ اهل صليب ايچين مؤسس ،
 بين الملل اردولرده ، عسكر
 اولمىدى . . . قتالمز ، مقرر
 بر نهچله باشلامدى . . . تاريخ ،
 شاهدر اوجاله ، ايسته : فاتح !

(صحنه نك صاغنى ستر ايدن كوچوك پرده ، سرعتله قالقار . فاتحك استانبول محاصره سنه
 عائد ، جانلى بر تابلو كورونور . فاتح ، آت اوزورنده در . . . اوكنده آچيلان صحنه قارشينده ،
 شهزاده نك كوزلى قاماشير . اللريله رؤيتنه اهتمام ايدرك ، جد امجدينه قوشار . . .)

شهزاده :

– كچه اى شاهم ، ايسته : مادرده
 آغلايور ، يالواروب برادرده !
 دون ده باقى : مملكت ، بو كون نرهسى ،
 توركه بخش ايتديكك وطن ، نرده ؟
 ايمپراطورلق ، انقسام ايتمش ،

[87] -Girdinse, o yerde harbe gerçek,
Çıktın ne için dönüp vatandan?
Hiç terk-i diyâr eder mi insân?...
Ecdâdını eyle yâd, adamsan:
Düşmüş mü deden Selim, Osman,
Hiç böyle, hudûd-ı iğtirâba?
Öleydi: Gireydiniz turâba!...
Biz, anlı ve şanlı bir sülâle
Hâlinde, baş eğdirip hilâle,
Kaç kıtada, hükmeden enâmı,
Kurduk, o bülend-şan makâmı.
Bir anda, ki: Avrupa'da, herkes
Hep ehl-i salîb için müesses,
Beyne'l-milel ordularda, asker
Olmuştu... Kıtâlimiz, mukarrer
Bir nehcle başlamışdı... Târih,
Şâhiddir o hâle, işte: Fâtih!

(Sahnenin sağını setreden küçük perde, süratle kalkar. Fatih'in İstanbul muhasarasına ait canlı bir tablo görünür. Fatih, at üzerindedir. Önünde açılan sahne karşısında şehzadenin gözleri kamaşır. Elleriyle rü'yetine ihtimâm ederek, cedd-i emcedine koşar...)

Şehzade:

-Geçme ey şâhım, işte: Mâderde
Ağlıyor, yalvarıp birâder de!...
Dön de bak: Memleket, bugün neresi,
Türk'e bahsettiğin vatan, nerde?
İmparatorluk, inkısâm etmiş,

- پارچا لائىمى ۋە رەزىمى بىر يىردە •
 سان كە ، خىج حصە دىشمەش تۈركە ،
 وئىلم ۋە ھې : يا با نچى آلئردە ،
 اوتلىرى ھې نىيىي اولمقده ،
 كىم مئالەم ايدىرە پىروردە •
 و مئالەم ، اصل نىلاكت كە :
 بولويور استنادى عىكرودە •
 اردو ، بد بىخت ۋە تابىع اولمادە در :
 سون ايدىن ھىر قىلىجلى نامردە •
 ھانكى قوتلە ، شىرى دىفە ~~دە~~ ايدە لم ،
 دوشمىز بىز ، بلالى بىر دودە •
 راس كارندە ملتەك حاكىم :
 مئالقا بىر سفىل سر كودە •
 رىبىع عىر افتىرالى ، نغى و قتال ،
 اولدى حاكىم ، بوتون مقدرودە •
 اىستەدم بىن ، بو ظلمى دور دور مق ،
 چونكە ، ملهيم بىر عشق وار سوده ،
 داغلام قىلبى ھې ۋە فغان ايتدم :
 دويدى جدم صدامى مقبرودە •
 كلرى ، افسانە در ، دىيور ، حتى
 غالب اولسەم : غزاي خىبرودە !•
 تاج و تخت امتناع ايلەرمى :
 اونى بىر شاھزادە اىستەردە ؟
 بولسا يوب بىر غرىبى ، بلكە ، بو كون
 اويلە بىر ماجرالى جوھودە ،
 بىنى ، خلىالە اتھام ايدىيور :
 كوستانە رۇب خاننانى مەچرودە •

[88] Parçalanmış her uzvu bir yerde.
Sanki, hiç hisse düşmemiş Türk'e,
Vatanım, hep: Yabancı ellerde.
Onların hep nasîbi olmakta,
Kim mezâlim ederse perverde.
Ve mezâlim, asıl felâket ki:
Buluyor istinâdı askerde.
Ordu bedbaht, tâbi' olmadadır:
Sevk edenler kılıçlı nâmerde.
Hangi kuvvetle, şerri def' edelim,
Düşmüşüz biz, belalı bir derde.
Re's-i kârında milletin hâkim:
Mutlaka bir sefîl sergerde.
Rub' asır iftirayla, nefy ü kîtâl,
Oldu hâkim, bütün-mukadderde.
İstedim ben, bu zulmü durdurmak,
Çünkü, mülhem bir aşk var serde,
Dağladım kalbi hep, figân ettim:
Duydu ceddin sadamı makberde.
Geldi efsânedir diyor, hatta
Gâlib olsam: Gazâ-yı Hayberde!...
Tac ve taht imtina' eyler mi:
Onu bir şâhzâde ister de?
Bulmayıp bir garibi, belki, bugün
Öyle bir maceralı cevherde,
Beni hulyayla itham ediyor:
Gösterip hanedanı mehcerde.

کوچه و چوق کیمسه ، شیمدی عجزانله ،
 بی مجال ، ابتلائی ساغرده •
 امر تېمتهه ، اولماسین لکن •
 دتم کن ، هر نصاب اکثرده •
 منقطع اولماسین : امل بؤدن •
 یوقدر امید ، باشقا رهبرده •
 کیمی جدم : شهید روم ایلیده •
 کیمی مثنون ، تراب جیمیده •
 او یله بر خاندان که ، ارضی طارار :
 غزواتیله ، روز مشهورده •

(آغلا یاریق)

• سده دم !• ارنو کده بو نفر اولایم •
 • کیره مژسم ده بر ایغ ، هدر اولایم ••
 • کیتسه ، الله ایچین ، چویر آتکی •
 • بین که : طاتدک فتحلرک طادینی •
 اصل امتا نیرلک محاصره سی •
 • شیمدی لازم ، بو کون اونک صیراسی !•
 • شیمدی تریه ک ، اویرده در مصور •
 • غربت ایلیلرده عائله ک مهجور •
 • یا تدیفک تریه کک او کنده ، نفر •
 • منغ زافر ایچین ، نوبت بکلر •
 • اولسه قیصر النده استانبول •
 • نحصک اولما زدی ، بلکه ، بویله جهول
 • وچیبین بر نظام النده اسیر •
 • سنی ، بالعکس ، روم ایدر توقیر ••
 • بولاقچمش ، مکر زوال اولکه ک •
 • کاشکی ، بو قبر فتح ایده یدک سن ••

[89] Gerçi, çok kimse, şimdi hicranla,
Bî-mecâl, ibtilâ-yı sâğerde.
Emr-i töhmetde, olmasın lâkin,
Hükm-i küll, her nisâb-ı ekserde.
Munkatı' olmasın: Emel bizden,
Yoktur ümit, başka rehberde.
Kimi ceddin: Şehid Rumeli'de,
Kimi medfün, türâb-ı Ca' ber'de.
Öyle bir hânedan ki, arzı sarar:
Gazevâtıyla, rûz-ı mahşerde!...

(Ağlayarak)

-Dedem!... Ordunda bir nefer olayım.
Göremezsem de bir iş, heder olayım...
Gitme, Allah için, çevir atını.
Sen ki: Tattın fetihlerin tadını,
Asıl İstanbul'un muhâsarası,
Şimdi lâzım, bugün onun sırası!...
Şimdi türben, o yeredir mahsûr,
Gurebet ellerde âilen mehcûr.
Yattığın türbeyin önünde nefer,
Men'-i zâir için, nöbet bekler.
Olsa Kayser elinde İstanbul,
Na'sın olmazdı, belki, böyle cehûl
Ve cebîn bir nizâm elinde esîr,
Seni, bil-aks, Rum eder tevkîr...
Bulacakmış, meğer zevâl, ülken,
Keşki, bir kabir fethedeydin sen!...

A.

- هانكى اقليمه در عزيمتكز ؟
 كچه واقع دكل هزيمتكز ،
 قورقارم ، لکن ، آرقا كزده قالان
 وطنك بر كون انقراضدن .
 اويله قشمن طانير ، حكومت كه ،
 نه قانار وارسه ، ملتك اسكى
 عد اولونمش مقنساتى ، همهن
 موته محكوم اولور تخطر ايدن .
 اعظم جرم شيمدى : ماضيدر !
 اونى ، كيم محو ايدرسه : غازيدر !
 پاد شاهم ! سن ايتمه ، بز ايتدك ،
 دون ، بو خط رجوعسز ، مهلك
 يول ، بر اقباله ، شانه كيتسه بيله .
 هانكى اقليم ايدر لقاسيله ،
 سنى ، مجلوب مملكتدن چوق ؟
 پايختكده ، شيمدى تختك يوق !
 كچه ، اى پاد شاه عالمكيز !
 مملكتدن چيقان فغان ، تاثير
 ايتدى ، بى شهبه خاك امواته ،
 سنى كوندردى ، ريم : اسكاته .
 ديري كيم ، آكلامق ايچين مضاه ،
 كچه ، از ، چيكنه ، باص وجودمزه !
 آتكك خاك بايى اولماز بر
 متغلب ، وطنده حاكيدر .
 سكا لايق اولور بو كون الحق :
 سل سيف ايله يوبده ، اوج آلمق !

[90] Hangi iklimedir azîmetiniz?
Gerçi vâkî' değil hezîmetiniz,
Korkarım, lâkin, arkanızda kalan
Vatanın bir gün inkırâzından. ·
Öyle düşman tanır, hükümet ki,
Ne kadar varsa, milletin eski
Addolunmuş mukaddesâtı, hemen
Mevte mahkûm olur tahattur eden.
A'zam-ı cürm şimdi: Mâzidir!
Onu, kim mahvederse: Gâzidir!..
Padişâhım! Sen etme, biz ettik,
Dön, bu hatt rücu'suz mühlik
Yol, bir ikbâle, şana gitse bile.
Hangi iklim eder likâsiyle,
Seni, meclûb memleketden çok?
Paytahtında, şimdi tahtın yok!..
Geçme ey padişâh-ı âlem-gîr!..
Memleketden çıkan figân, te'sîr
Etdi, bî-şüphe hâk-i emvâta,
Seni gönderdi, Rabbim: İskâta.
Diri kim, anlamak için mahzâ,
Geçme, ez, çiğne, bas vücûdumuza!...
Eteğin hâk-i pây olmaz bir
Mütegalib, vatanda hâkimdir...
Sana lâyık olur bu gün el-hakk:
Sell-i seyf eyleyip de öç almak!...

(شهزاده ، فاتحك آتنك آياقلىرىنه قاپانارق ، دوشر بايىلىر .)

خداوندكار : (ايقات ايچين سسلنهرك)

- قالىق ، ديكله !. ايدرسك ~~استفاده~~ استفاده

بن نطقى ايله يم اعاده ..

شاهدر ، او كير و داره ، تاريخ :

كيرمشده بلاد رومه فاتح ،

سورنده كمينكه فسادك ،

احراز ظنرله ، شرقه ، يانغين

قونداقلىرى ، ياغديران بيوانسه ،

انجام ويروب ، او خيبر آسا

فتحنده ، جهانى ، توركه خيران

ايتمش ، و رسول كيويادن ،

تبشير و ثنايه مظهر اولمش ،

تاريخى ، بوتون ظفرله دولمش ..

كل ، شيمدى بير آرده باق : سليمه ،

قالق ، اويله ياتوبده ياسه دوشمه !.

(خداوندكار ، صحنه نك صول طرفنه دوغرو يورور ، صولده كي كوچوك پرده قالقار . سلطان

سليم ، آت اوزرنده ، آرقاسنده وزراسيله كورونور . شهزاده ، قالقمايه داورانير .. يا ووزه //

باقار ، پريشان خاطره سنى طوپلار كى ، آللريله آلتنى سيله ، شاشقينلق ايچنده در ..)

شهزاده :

- بو خوارق ، نه در كوزمده بنم ؟ ..

مان كه صيرتمده ، نولمه دن كفنم ،

عالم روچه ، انتقالده يم !.

ايشته : قارشيمده ، بر بيويوك جدم

دعا ، امداد ايچين نزول ايتمش ..

[91] (*Şehzâde, Fatih'in atının ayaklarına kapanarak, düşer bayılır.*)

Hüdâvendigâr:

(*İkaz için seslenerek*)

-Kalk, dinle!... Edersen istifâde
Ben nutkumu eyleyim îade...
Şâhiddir, o girudâra, târih:
Girmiş de bilâd-ı Rum'a Fatih,
Surunda kemini ne fesâdın;
İhrâz-ı zaferle, Şark'a, yangın
Kundakları, yağdıran Bizans'a,
Encâm verip, o Hayber-âsâ
Fethinde, cihânı, Türk'e hayrân
Etmiş, ve rusûl-i kibriyâdan,
Tebşîr ve senâyâ mazhar olmuş,
Târihi, bütün zaferle dolmuş...
Gel, şimdi biraz da bak: Selim'e,
Kalk, öyle yatıp da ye'se düşme!..

(*Hüdavendigâr, sahnenin sol tarafına doğru yürür; solundaki küçük perde kalkar. Sultan Selim, at üzerinde, arkasında vüzerasıyla görünür. Şehzade, kalkmaya davranır... Yavuz'a bakar, perîşan hâtırasını toplar gibi, elleriyle alnını siler. Şaşkınlık içindedir...*)

Şehzade:

-Bu havarik, nedir gözümde benim?..
Sanki sırtımda, ölmeden kefenim,
Âlem-i ruha, intikaldeyim!..
İşte: Karşımda, bir büyük ceddim
Daha, imdâd için nüzûl etmiş...

۹۰

ساعت قهریمی حلول ایتیش :

عجبا ، دشمنك بو كون ؟

(خداوندكاره دونهرك :)

– ده ده جكم !

شیمدی ، جدم خلیفه سلیم ،

اضطرابله آشنا اولاجق ..

بلکه ، سزدن ده چوق فنا بولاجق ،

او ، بزم حال اغترا بزمی .

بلکه ، عثمانه انتصابمزی ،

قطع ایچین ، قتل عامه جق کیده جک ..

کیم ، توسطله اعتذار ایده جک ؟

(جواب بکله یوب ، خداوندكار سكوتی قارشیسنده ، پریشان بر حالده ، یا وزه دروغور

ایله ریله یهرك :)

شهزاده :

– دیلهر عفو ایت : ألم بولسون نهایت ،

دیلهر ، خاقان ، طوتوب هب قتل عام ایت ،

عدالت ، قتلی مستلزمه مطلق !

فقط ، دشمن آلتیر ، قوتلی بر حق ،

بزم امرکله ، نابود اولما مزدن ..

محل یوق یاسه ، مطرود اولما مزدن ،

غروبک ، فجره موصل ظالمندن ،

دوغان فردایی ، قانونیتندن ،

بشر ، قادر میدر تغییره ، تاکه ،

همهن قاج عصردن اول ، بوخاکی ،

نظام الملك ، ظل الله فی الارض

شعارندن ، دوغان بر رتبه احراز

[92] Saat-i kahri mi hulûl etmiş:

Acaba, düşmanın bu gün?

(Hüdâvendigâr'a dönerek:)

-Dedeciğim!

Şimdi ceddîm Halîfe Selîm,

Izdirâbımla âşinâ olacak...

Belki, sizden de çok fenâ bulacak,

O, bizim hâl-i iğtirâbımızı.

Belki, Osman'a intisâbımızı,

Kat' için, katliâma-cek gidecek...

Kim, tavassutla i'tizâr edecek.

(Cevap bekleyip, Hüdâvendigâr'ın sükûtu karşısında perîşan bir halde Yavuz'a doğru ilerleyerek:)

Şehzade:

-Diler afvet: Elem bulsun nihâyet,

Diler, hâkan, tutup hep katliam et,

Adalet, katli müstelzimse mutlak!..

Fakat, düşman alır, kuvvetli bir hak,

Bizim emrinle, nâ-bûd olmamızdan,

Mahal yok ye' se, matrûd olmamızdan,

Gurûbun, fecre mûsıl zulmetinden,

Doğan ferdâyı, kanûniyyetinden,

Beşer, kâdir midir tağyîre, tâ ki,

Hemen kaç asırdan evvel, bu hâki,

Nizâmü'l-mülk, zıllullah-fi'l-arz

Şiârından, doğan bir rûtbe ihrâz

۱۲

ایدوب ، تدویره منظر اولمش ، اقدس
 طانمش ، تختی : ایمانندن مؤسس ،
 بیویک بر خاندان ، انجام نکبت ،
 ظلام ظلمه ، غرق اولسون نهایت ..
 ددهم ، ای قهرمانلر قهرمانی !
 دوشونسهک جد اکبر : قایی خانی ،
 ناصل سلجوقه کلمش ، ملتجی بر
 کوچوک کوچ خلقی ، اولمشلر جهانکیر ،
 سنک کمبگده ، قاج داهیه منشا ؟
 بوتون تاریخ هجریمزده ، ملجا :
 مقدسدر ، مبارکدر .. مدینه ،
 نه فاتحلر ، بیتشدیرمشدی دینه !
 ددهم ! واقع سالردن هیوطک ،
 سنک جولانده ، یوقدر هیچ حدودک ،
 اولور مکشوف : مستقبل نهاکه ،
 عجب ، کلمزمی نسلکدن جهانده ،
 سلیمان سطوتنده بر رهاکار ؟
 مکر تاریخ ، دور ایتزمی تکرار ؟

دونوب

(فرط هیجانندن ، موازنهسنی شاشیریر کی اولور ، خداوندکاره توجیه خطاب ایله)

شهزاده :

- مراد ، مراد .. بنی سوق ایلهین نهدر بورایه ؟
 بوتون مللرم ، اولمقده بر یالان رؤیا ..
 اوکمه ، ایشته : ابو الفتح ، بی جواب و امید ،
 یا ووز سلیمی ، لقاسیله ایله یور تهدید ،
 اجایت ایتمه سین ، عرض ایتدیکم رجامه ، دیبه ..
 دیمک : دونوب ، نه قانار باقسم ، آغلیوب کریه ،
 مفاخرک ، آچیلان هر مزاردن ، کولهرک

[93] Edip tedvîre mazhar olmuş, akdes
Tanınmış, tahtı: İmandan müesses,
Büyük bir hânedan, encâm-ı nekbet,
Zalâm zulme, gark olsun nihâyet...
Dedem, ey kahramanlar kahramânı!
Düşünsen cedd-i ekber: Kayıhânı,
Nasıl Selçuk'a gelmiş, mülteci bir
Küçük göç halkı, olmuşlar cihangir,
Senin Kâbende, kaç dâhiye menşe'?
Bütün târih hecrimizde, melce':
Mukaddesdir, mübârekdir... Medine,
Ne Fatihler, yetiştirmişti dîne!..
Dedem!.. Vâki' semâlardan hübûtun,
Senin Cevalân'da, yoktur hiç hudûdun,
Olur mekşûf: Müstakbel dehâna,
Aceb, gelmez mi neslinden cihâna,
Süleyman satvetinde bir rehâ-kâr?
Meğer târih, devr etmez mi tekrâr?..

(Fart-ı heyecandan, muvâzenesini şaşırır gibi olur; dönüp Hüdâvendigâr'a tevcîh-i hitâb ile:)

Şehzâde:

-Murâd, Murâd!.. Beni sevk eyleyen nedir buraya?
Bütün emellerim, olmakta bir yalan rü'yâ...
Önümde, işte: Ebu'l-feth, bî-cevâb ve ümîd,
Yavuz Selim'i, likâsıyla eyliyor tehdîd,
İcâbet etmesin, arz ettiğim ricâma diye...
Demek: Dönüp, ne kadar baksam, ağlayıp geriye,
Mefâhirin, açılan her mezardan, gülerek

تراپ و جېبې ۋە مەشەققەت كە ایتھام ایدەجك :
 بىكايى حسرتىمك ۋە عالم مەتدە صور
 چالنامان ۋە ئولولردن حیاتە، ياردىم اولور
 توغرىمك ۋە ائىزىز ھىدر اولان ياشنى •
 پىر اغىزار باقان ھىر شەھىد ۋە اكوپ باشنى ،
 حجاب دويمادە احیانك عجز حالندن ••
 فقط ناصل ۋە دمىن اردىمك ۋە حرىبە باشلاركن ،
 موفقیتىمك سىرى ۋە كندى عزممە ۋە
 نىيوت آتیلشم اعدایە ۋە اویله شوریدە ؟ ••

(شەزادە ۋە خاطرە سنى طوبىلامایە چالیشیر كىبى توقف ایدر ••)

خداوندكار : (قولندن طوتوب سوزىنى كسەرك)

- ھىوز مشغولسك ۋە خوا بلكە اوغلام !
 تمجىب ایتىمە ۋە كىردىسەك او موھوم
 تحسىلرلە ۋە ميدان قتالە ۋە
 فداكار اولسەك ۋە اينمزدك بو حالە •
 سنك روھكە ۋە عصيان ایلەدىسە ،
 حمىت حسلك ۋە كابوس ياسە ،
 آتیل ۋە عزم ایلە استردادە ملكى •
 غوردن ایتىمە استمداد ۋە پىل كە :
 موفقلر ۋە ھەمەن ھىر ایشدە تكدىر ۋە
 مشجىب بلكە يىن ۋە ذاتاً اودە كدر •
 اوغوز نسلندە ۋە عادىتدر جىارت ۋە
 پىو : استحقاق ھىتى دن عىارت ۋە
 اصل ۋە انسانچە بىر حسدر كە ۋە احيا
 ایدر ۋە جىبىلە ئولدوردكچە دنيا •••

[94] Tûrâb-ı vechi, muhakkak ki ithâm edecek:

Buka-yı hasretim, âlem-i memâtda sur
Çalınmadan, ölülerden hayata, yardım olur
Tevehhümüyle, esersiz heder olan yaşını.
Pür-iğbirâr bakan her şehîd, eğip başını,
Hicâb duymada ahyânın acz-i hâlinden...
Fakat nasıl, demin ordumla, harbe başlarken,
Muvaff'akiyetimin sırrı, kendi azmimde,
Deyip atılmışım a'daya, öyle şûrîde?..

(Şehzâde, hâtırasını toplamaya çalışır gibi tevekkuf eder...)

Hüdavendigâr:

(Kolundan tutup sözünü keserek)

- Henüz meşgulsün oğlum!

Taaccüb etme, girdiysen o mevhûm

Tahassüslerle, meydân-ı kîtâle,

Fedakâr olsun, inmezden bu hâle.

Senin rûhunda, isyân eylediyse.

Hamiyyet hislerin, kâbûs-ı ye'se,

Atıl, azm ile istirdâda mülkü

Gayrden etme istimdâd bil ki:

Muvaffaklar, hemen her işte tekdir

Müşecca' bekleyen zâten ödlektir.

Oğuz neslinde, âdetdir cesâret,

Bu: İstihkâk-ı hestîden ibâret,

Asıl, insanca bir hisdir ki ihyâ

Eder, hubbiyle öldürdükçe dünyâ...

اسلافي دوشون بر آز ، نه ياپمى ؟
 چىك ياروز ، ايشته : قلبى ، طاپمى
 توحيد موحدينه ، موقوف
 حسلرله ، غزايه ، چىكه مسهوف
 روحنده ، بو خاكه صيغمايان بر
 شاهانه اراده در مدبر •
 آفاقى ، كتيبهميله ساردى ،
 ايرانى ، يكنجه مصره واردى ،
 حرب ايتدى و آزدي هر سپاهى ،
 هر يرده ، بو حرب پان شاهى ••
 بر قاج بييل ايچنده ، نهره سالدى ،
 بر نام كه ، عرشه چينقدى يادى •
 حرب ايتدى : خزينه لرده اردو ،
 چوللرده ظفر نطاقى قوردى •
 ظلمتده ، قيليج پاريلتيسندن :
 كوندوز اولويور صانيردى انسان •
 كوندوزلرى ، عسكرك متابى ،
 ظليله قاپاردى آفتابى ••
 بر توز و دومان ، سمابى قاپلار ،
 قاج اردو ، اولوردى بلكه مظهر ،
 تسليم سلاحه نعمتندن ،
 بر غرجه بولورسه صولتندن •
 (بر آز توقفدن سوكر)
 اولمشدى جهاد ايچين جهانكير ،
 داهيدى ياروز ، بو شهبه سزدر •
 سوق ايتدىكى اردونك اوكنده ،

[95] Eslâfı düşün biraz, ne yapmış?

Ceddin Yavuz, işte: Kalbi, tapmış

Tevhîd-i müvahhidîne, mevkûf

Hislerle, gazâya, cenge meshûf

Rûhunda, bu hâke sığmayan bir

Şahâne irâdedir müdebbir.

Âfâkı, ketîbesiyle sardı,

İran'ı yenince Mısır'a vardı,

Harb etti ve ezdi her sipahi,

Her yerde, bu harb padişâhı...

Birkaç yıl içinde, dehre saldı,

Bir nâm ki, arşa çıktı yâdı.

Harb etti: Hazînelerde ordu,

Çöllerde zafer nitâkı kurdu.

Zulmetde, kılıç parıltısından:

Gündüz oluyor sanırdı insan.

Gündüzleri, askerın şitâbı,

Zılliyle kapardı âftabı...

Bir toz ve duman, semâyı kaplar,

Kaç ordu, olurdu belki muztarr,

Teslîm-i silâha dehşetinden,

Bir ferce bulursa savletinden.

(Biraz tevakküftan sonra)

-Olmuştu cihâd için cihangir,

Dâhiydi Yavuz, bu şüphesizdir.

Sevk ettiği ordunun önünde,

هیبتلی وزیرلر ، کشیده
 ایله رکن ، عدویه تیغ و شمشیر ،
 خاقان ده ، آتیه چیکنه مشدر ،
 تا مرکز خصمی ۴ اردو کاهی ..
 لازمه ، نهاسنک گواهی ،
 باقی ، ایشته : او داستانه ملفوف
 ماضی یه !! مصر ، عجمده مصروف
 همتلرک و آبداتیدر هپ ،
 اکلیل خلافته مرتب :
 درت عصر زمردین شوکت !!

(خداوندکار ، بر آرز تفکر دن صوکره ، سوزینه دوامله :)

- یاد ایله ، شو مشهدی نهایت !

(دیدیه رگ صحنه نك اورتاسنه دوغرو یخورد . اورتاده کی کوچوک پرده قالقار :
 رسوا ده ، مراد خداوندکارک شهادتنی مصور ، جانلی بر تابلو کورونور .)

- تورکی ، (صرب صندیغی) کلمشدی بو یردن محوره ،
 ایشته : خونمله مخلد قلاجی یو : قوصوا !!

شهزاده :

(حیرتله هایقیروب ، پریشان بر حالده مشهده قوشارق)

- ای مشهد مبارک ، کیردک بویوک ثوابه !

ویردک یرنده بر رد ، حقسز اولان عتابه .

رؤیا اولورمی مقتل ؟ روح شهیدک ایشته !

کل ، کورده سویله جدم : هیچ بکزه یورمی خوابه ؟

[96] Heybetli vezirler, keşîde
Eylerken, adüvve tîğ ü şimşîr,
Hâkan da, atıyla çiğnemiştir,
Tâ merkez-i hasmı, ordugâhı,
Lâzımsa, dehâsının güvâhı,
Bak, işte: O dâstâna melfûf
Mâziye!.. Mısır, Acemde masrûf
Himmatlerin, âbidâtıdır hep,
İklîl-i hilâfete müretteb:
Dört asır zümrüdîn-i şevket!..

(Hüdâvendigâr, biraz tefekkürden sonra, sözüne devamla:)

-Yâd eyle, şu meşhedi nihâyet!

(Diyerek, sahnenin ortasına doğru yürür. Ortadaki küçük perde kalkar: Kosova'da, Murad Hüdâvendigâr'ın şehâdetini musavver, canlı bir tablo görünür.)

Türk'ü, (Sırpsındığı) gelmişti bu yerden mahva,
İşte: Hûnumla muhalled kalacak yer: Kosova!..

Şehzade:

(Hayretle haykırıp, perişan bir halde meşhede koşarak)

-Ey meşhed-i mübarek, girdin büyük sevâba!..

Verdin yerinde bir red, haksız olan itâba.

Rü'ya olur mu maktel? Rûh-ı şehîdin işte!..

Gel, gör de söyle ceddin: Hiç benzeyor mu hâba?

ويومكده قلبه خشيت و خاككده هپ حياتك ،
 طاشلر و هنوز سردار ستم: آماده در جوابه .
 سن سگ دندهم و مخاطب : جسمكده ايسته حالا ،
 خليا و رومي - دينسين - عقبايه اقترايه ؟ .
 روكيا نيچين صانيلسين و ادراكه صيغما يورمي ،
 رفيع دعا ايدر ستم و دركاه مستجابه ؟
 مشرودر جهادم و مندوز اجتهادم :
 بو چول اولان بو يردن و قوشدهسه بن سرايه .
 بو ستر اولوب وقايع و دونديسه بو خياله و
 روكيا اولان حقيقت و دينسين بو انقلابه .
 روكيا و كفايت ايتمز و انسان و تجنن ايلر :
 اصحابي و هيسي كيتمش و قالمش وطن كلابه .
 بو لعه امل بخش و اشراق ايدوب افقدن و
 ويرمك دييله ردي كوكلم و مأيوس اولان شبايه .
 اجدادك ايزندن و كيتدم جهاده هر دم و
 بيغميرمدى قندوم و همراه اولوب صحابه .
 قوس قزح كوروردم و سور طفوله يرده و
^{ورقان} ~~صاچان~~ قيليلجلىر و عكس ايله يوب ترايه .
 فكومده حاكم اولدى و سوداي انتقام و
 سرمست اولوب آتيلدم و بن بو ره صوابه .
 ممكن و مجال سچمك و هيچ فكر ايدر مي عاشق ؟
 كلمز محبت اويله چوق اينجه بر حسابه .
 اولدم فدا نهايت و معشوقه غزايه و
 خاشل نيچين اولونسون و عزمده كي فتايه ؟ .
 قلبمده و بو آتشار و عشق وطنله ملبوب ،

[97] Vermekte kalbe haşyet, hâkinde hep hayâtın,
Taşlar, henüz sorarsam: Âmâdedir cevâba.
Sensin dedem, muhâtab; cisminle işte hâlâ,
Hulyâ, revâ mı -dinsin- ukbâya iktirâba?..
Rü'yâ-niçin sanılsın, idrâke sığmıyor mu,
Ref-i duâ edersen, dergâh-ı müstecâba?
Meşrû'dur cihâdım, ma'zûr ictihâdım:
Bir çöl olan bu yerden, koştumsa ben serâba.
Bir sihr olup vekâyi', döndüyse bir hayâle,
Rü'yâ olan hakîkat, densin bu inkılâba.
Rü'yâ, kifâyet etmez, insan, tecennün eyler:
Ashâbı, hepsi gitmiş, kalmış vatan kilâba.
Bir lem'a-i emel-bahş, işrâk edip ufuktan,
Vermek dilerdi gönlüm, me'yûs olan şebâba.
Ecdâdımın izinden, gittim cihâda her dem,
Peygamberimdi kıdvem, hem-râh olup sahâbe.
Kavs-i kuzah görürdüm, sûr-ı zaferle yerde,
Volkan saçan kılıçlar, aks eyleyip türâba.
Fikrimde hâkim oldu, sevdâ-yı intikâmım,
Ser-mest olup atıldım, ben bu reh-i savâba.
Mümkün, muhâl seçmek, hiç fikreder mi âşık?
Gelmez muhabbet öyle çok ince bir hesâba.
Oldum fedâ nihâyet, ma'sûka-i gazâya,
Hâil niçin olunsun, azmimdeki şitâba?..
Kalbimde, bir ateş var, aşk-ı vatanla melhûb,

مجنون دینیرمی ، لکن ، هر عشق ایله مسابه ؟؟

(اضطرابی ، صوک درجهیی بولان شهزاده ، آغلا یارق دیز اوستی چوکه ، اللرینی آروب
سنگ سله هایقیروب آغلا یارق :)

- سنگ قانکده کی ذراتدن قانم : قوصوا !!
- مراد حفیدی یم ، عثمان صویندتم قوصوا !!
- باقوبده شبیه ایدیلمز ، غریب حالتیه ،
- اوزاقده یم ، سنه لر وار ، زواللی دولتیه-
- بیقیلدی تختمز ، انقاضی ، باقی : صاورودی هوا ،
- بیقیلدی تخت سلیمانده ، بز زمان قوصوا !!
- سنگ حضوریکه ، چیقما زدن اول ، ای مشهد ،
- بلاد غربتی کزدم ، و بولمادم مسند •
- دوروب ایدر کبی ، بیدادی ، پر سکون ترویج ،
- یا بانجی یرده اقامت ، یا قیشنا یور بزه هیچ •
- وطن یولنده عزیزمدی ، نیتیم اول ،
- دیکیلدی قارشیمه فقرم ، او اک بویوک آنکل •
- سنگ ترا بکه باقدتجه ، کوزلرم دالییور ،
- بو حاله ، صوک ویره بیلمک ایچین ، بر ایش قالییور ،
- اویوب مقامکی ، وضع ایله رم جبین • سجود :
- اراده ایت ، آرامزدن کوروتمه سین شو حدود •
- مساهله کله ، شو طویرا قلرک دروننده ،
- یاتان شهیده ، بنم قلبم ایله سین اهدا ،
- صوک احترامنی ، عثمانلی تاجی نک نا شاد •

(İzdırabı son dereceyi bulan şehzâde, ağlayarak diz üstüçöker; ellerini açıp yüksek sesle haykırıp ağlayarak:)

-Senin kanındaki zerrâtdan kanım: Kosova!..

Murad hafîdiyim, Osman soyundanım Kosova!..

Bakıp da şüphe edilmez, garîb hâletime,

Uzaktayım, seneler var, zavallı devletime

Yıkıldı tahtımız, enkâzı, bak: Savurdu hava,

Yıkıldı taht-ı Süleyman da, bir zaman Kosova...

Senin huzûruna, çıkmazdan evvel, ey meşhed,

Bilâd-ı gurbeti gezdim, ve bulmadım mesned..

Durup eder gibi, bî-dâdı, pür-sükûn tervîc,

Yabancı yerde ikâmet, yakışmıyor bize hiç.

Vatan yolunda azimetdi, niyetim evvel,

Dikildi karşıma fakrım, o en büyük engel.

Senin turâbına baktıkça, gözlerim dalıyor,

Bu hâle, son verebilmek için, bir iş kalıyor,

Öpüp makâmını, vaz' eylerim cebîn-i sücûd:

Îrâde et, aramızdan görünmesin şu hudûd.

Müsâadenle, şu toprakların derûnunda,

Yatan şehîde, benim kalbim eylesin ihdâ,

Son ihtirâmını, Osmanlı tâcının nâ-şâd.

۹۹

(دیز اوستی سوروكله نەرك)

- آقان شو خونمی ، مشهده ایلەرم اشهاد ،
 اوككده ايشته ، دە دەم : سن دە كور ، و بى منت
 فدای نفسه ، تاريخ ايچين ، شهادت ايت !!

(شهزاده ، خنجرينى چكوب كندىنى و راجى ائناده ، خداوندكار يتيمير ..)

خداوندكار : (شهزاده نك آلىنى طوتارق)

- قىيمقى مرامكز : حياته ؟

بى يوقى ، كوكله هيچ ثباته ؟

بن ، توبه ده منتحرمى يم كه ،

جرمكله ، بو يرده اشتراكى ،

تجويز ايچين ايله يم : اراده ؟

بى وارسه بو يرده ، وار : شهيدده ..

شمكله دو كوشده ثول ، عيبدر !!

كيت ، مملكتدن عارى قالدير ..

ثولمك دكل ، ثولمه دن ده غايت ،

آل قانلى شهادتم ، شهادت

ايله كه : زمان كلنجه ، بزلر

ثولمكله ، ماته ده مظفر

اولدى ، نته كيم ، وورونجه كفار ،

خوننده ، سقوط رومه صدر ،

موجات شئونله قارشيلاندى ..

اوغلولوم ، سزه خصمكز ده شاشدى .

كوبا ، سزلى طرد ايدن رعيه ،

عد ايتدى : او طردى بى بلييه ..

سزلسه مكر ، دوكون و بايرام

[99] *(Diz üstü sürüklenerek)*

-Akan şu hûnunu, meşhedde eylerim işhâd,
Önünde işte, dedem: Sen de gör ve bî-minnet
Fedâ-yı nefsim, târih için, şehâdet et!...

(Şehzâde hançerini çekip kendini vuracağı esnada Hüdavendigâr yetişir...)

Hüdavendigâr:

(Şehzadenin elini tutarak)

-Kıymak mı merâmınız: Hayata?.
Yer yok mu, gönülde hiç sebâta?
Ben türbede müntehir miyim ki,
Cürmünle, bu yerde iştirâki,
Tecvîz için eyleyim: İrâde?
Yer varsa bu yerde var: Şehîde...
Hasmınla döğüş de öl, ayıbdır!..
Git memleketden ârı kaldır...
Ölmek değil, ölmeden de gâyet,
Al kanlı şehâdetim, şehâdet
Eyler ki: Zaman gelince, bizler
Ölmekle, memâta da Muzaffer
Olduk, nitekim, vurunca küffâr,
Hûnumda, sükût-ı Roma musadder,
Mevcât-ı şu'ûnla karşılaştı_
Oğlum, size hasmınız da şaştı
Gûyâ, sizleri tard eden ra'iyeye,
Addetti: O tardı bir beliyye
Sizlerse meğer, düğün ve bayram

اولمش كىي ، دالديكز آلسوب كام ،
 هپ ذوق و صفايه بر كئارده ..
 بر غايه اولوردى انتحار ده ،
 ايتسه يديكز انتحار شوقله .
 أموندر شولرم ، بو پست حاله
 نسبتله .. أمارتنده وارمى ،
 هيچ باشقا ماللكه و عوامى
 حيرته قويا ن بو تورلو احوال ؟
 نسوان و ذكوركز ، بالجمال :
 سز ، سلطنتك زوالى ، حقللى
 اولمش كه - ديديرتديكز - بو عقللى ،
 حالا كزوب ، اكله نوب ، تلهى
 عشقنده قالان ذوات ، ~~الله~~ الهى
 بر تجزيه دن ده ، درس عبرت
 آلمق ، نه كزر ، بوتون حقارت
 آلتنده قالان حقوقه ، سلطان ،
 مېزاده صفتلريله ، علوان
 صاتمق و فرنكجه لافصا وورمق
 بيچاره لكيله ، بلکه ، انطاي
 ايتديسه كز : أوكجه تورك ديلنده ،
 يا كليشلى اولمايان ، افاده
 تنظيمنه ، مقتدر دكلكن ،
 افرنج لغت و عادتندن
 دم وورمالريله ، حاضرونى
 كولدورمه دن ، عادتتا درونى
 محظوظ اولويورلر .. ايشته سز لر ،
 تاريخ ملوك ايجنده ، اندر

[100] Olmuş gibi, daldınız alıp kâm,
Hep zevk ve safâya bir kenarda
Bir gâye olurdu intihar da,
Etseydiniz intihar, şerefle
Ehvendir ölüm, bu pest hâle
Nisbetle... Emâretinde var mı,
Hiç başka memâlikin, avâmı
Hayretde koyan bu türlü ahvâl?
Nisvân ve zükûrünüz, bi'l-icmâl:
Siz, saltanatın zavallı, haklı
Olmuş ki -dedirttiniz, bu aklı,
Hâlâ gezip, eğlenip, telehhî
Aşkında kalan zevât, ilâhî
Bir tecziyeden de, ders-i ibret
Almak, ne gezer, bütün hakâret
Altında kalan hukûka, sultan,
Şehzade sıfatlarıyla, ulvân
Satmak ve frenkçe laf savurmak
Bîçâreliğiyle, belki, intâk
Ettiyseniz: Önce Türk dilinde,
Yanlışıları olmayan, ifâde
Tanzmîne, muktedir değilken,
Efrenc lugat ve âdetinden
Dem vurmalarıyla, hâzirûni
Güldürmeden, âdetâ derûnî
Mahzûz oluyorlar... İşte sizler,
Târih-i mülûk içinde, ender

بو جېل ايله ، ايتديكز ديمك كه ،
اخضار : بو وقعه هلاكي .

بو كونده ييقيلىدى تخت عثمان ،
بيك ييلده باپيلماز : اويله بنيان .
يادكده مي ، چيقدىك او كونلر ،
استانبولى ، ترك ايدوب برابر ،
قاچ يوز سنه لك مفاخريله ؟ . . .
شمن بيله ، آغلايور او حاله .
باش اكرى ، سرايلرك او كندن ،
مخدول سورولديكز عموماً . . .

شهزاده : (آغلايارق)

— اووخ ! . . . انصاف ايديك ، الله ايچين ، اعدامه قادار ،
موته منكوم شقىلر بيله ، سربست آغلاز .
پادشاهم ! . . . براقىك ، بن ، سزه ايضاح ايدمه يم :
بن ، بو محنتده ، هم اضاف ايله نكبتزده يم .
وطنك زغى قاناركن ، هيچا نمده درين ،
بار عاريله ازيلمكده ، سفيه عائله مك
ممنوى وارلشم ، انسانلشم آماج اولارق ،
غنده نقرته هر يرده . . . حقارت ، مطلق
دوشويور ، عائله نك نامنه ايراد ايديلوب :
شان عثمانه موجه ، كلمات تعييب .
بونده تاريخ ، سزك خاطره حرمتكز ،
حال حاضر ، بزه راجسه ده ، بر جمله دنز .
بلكه ، مسؤلسكز سزده ، بو احفادكزك ،
بر فرنگ ما نمازه ليمش كى ، آيغين بايغين
دانس ايدن ، كسوه اسلمى آتوب ، شاپقه كييهن ،

[101] Bir cehl ile, ettiniz demek ki,
İhzâr: Bu vak'a-i helâki
Bir günde yıkıldı taht-ı Osman,
Bin yılda yapılmaz: Öyle bünyân.
Yâdında mı çıktığın o günler,
İstanbul'u terk edip beraber,
Kaç yüz senelik mefâhiriyle?..
Düşman bile, ağlıyor o hâle.
Baş eğri, sarayların önünden,
Mahzûl sürüldünüz umûmen...

Şehzade:

(ağlayarak)

-Ooh!.. İnsaf edin, Allah için, i' dâma kadar,
Mevte mahkûm şâkîler bile, serbest ağlar.
Pâdişâhım!.. Bırakın, ben, size izâh edeyim:
Ben, bu mihnetde, hem ez'af ile nekbet-zedeyim.
Vatanın zahmı kanarken, heyecânımda derin,
Bâr-ı ârıyla ezilmekte, sefîh âilemin
Manevî varlığım, insanlığım âmac olarak,
Hande-i nefrete her yerde... Hakaret, mutlak
Düşüyor, ailenin nâmına îrâd edilip:
Şân-ı Osman'a mevce, kelimât-ı ta'yîb.
Bunda tarih, sizin hâtıra-i hürmetiniz,
Hâl-i hazır, bize râci'se de, bir cümledeniz.
Belki, mes'ulsünüz siz de, bu ahfâdınızın,
Bir frenk matmazeliymiş gibi, aygın baygın
Dans eden, kisve-i İslâmı atıp, şapka giyen,

نھا سربلنمەسى کوچ ، مقتضیات حسدن ،
 عزت نئسەن عاری حرکاتیلە ، جهان
 نئارندن ، دوشەن اضوککە انقائندن .
 حېس و اعدام ایلە ، کیم تربیە ایتمش اولاد ؟
 عانتا ، حس و ~~شوق~~ رقابت ایلە اولمش : جلا ،
 محتروم جداییمز بولدورەك ، یا خود بر
 سرايک قېئس آلتئندە ، موبد زنجیر
 چکوک ، نسلک اطرافنە ، ممنوع دخول .
 بزە جنتدە ، او زنجیردن ایتمشدی حلول !
 بئس ارکا نمزک ، نهن سخیفندە چیقان ،
 بر دئی فکر تملیپی ، ایدنلر اعلان :
 نئی ایدینمک ، بزی حر قیلدی ، دییورلر . . . بیللی ،
 بو جنایتدە ، او جنتلرک عکس العملی .
 نە عیب ! . . . سلطنت اعضاسی ، فقط ، ~~بئلا~~ بر کرە ،
 بزیک بر دوینویە مالک ، بو قانار بیچارە
 بر طبیعتدە یتیشمش ، اۆئی تفتید ایتک ،
 هر کسک حقی دکلدر ، بر آز انصاف ایتسەك .
 باباسز ، هم آناسز ، سوکرا دە مجنون کبی ، بیک
 قیدک آلتئندە ، تلقی حیات ایلە یەنک ،
 بو قانار بېرە و ادراکی اولور تاجندن ،
 او عقیم عمر اسارتدە ، یتیشمز : خاقان . . .
 آخالردن ، خلایقلردن آلوب شېزادە ،
 نە قانار حس سجیە یلە ، اولور برورده ،
 کە : برر قهرمان اقدامنە محتاج قالان
 دور فترتدە ، هیچ اولمازسە ، اولورسون عثمان

[102] Daha söylenmesi güç, mukteziyyat-ı hissdan

İzzet-i nefsdan ârî hareketıyla, cihân

Nazarından, düşen udhuke-i enkâzından.

Habs ve i'dâm ile, kim terbiye etmiş evlâd?

Âdetâ hiss-i rekâbet ile olmuş: Cellâd,

Muhterem cedlerimiz öldürerek, yahut bir

Sarayın kubbesi altında, müebbed zencîr

Çekerek, neslinin etrafına, memnû'-ı dühûl...

Bize cinnet de, o zencîrden etmişti hulûl!..

Bazı erkânımızın, zihn-i sahîfnde çıkan,

Bir denî fikr-i teselliyi, edenler i'lân:

Nefyedilmek, bizi hür kıldı, diyorlar... Belli,

Bu cinâyet de o cinnetlerin aksülameli.

Ne ayıb!.. Saltanat a'zâsı, fakat, bir kerre,

Böyle bir duyguya mâlik, bu kadar bîçâre

Bir tabîatda yetişmiş, onu tenkît etmek,

Herkesin hakkı değildir, biraz insâf etsen.

Babasız, hem anasız, sonra da mecnûn gibi, bin

Kaydın altında, telakkî-i hayât eylenenin,

Bu kadar behre ve idrâki olur tâcından,

O akîm ömr-i esâretde, yetişmez, hâkan...

Ağalardan, halâyıklardan alıp şehzâde,

Ne kadar hiss-i seciyyeyle, olur perverde,

Ki; birer kahraman ikdâmına muhtâc kalan

Devr-i fetretde, hiç olmazsa, otursun Osman

۱۰۴

اوغلونك ۋ شاننە شايستە وقار ۋ حسله ،
 سوۋ قىمد ايتمەسەن ۋ اعشارى ساران اجلاله ۰۰
 شىمدى ۋ خەدمەتچىسى قوغمق بىلە ، بىر آندە قولاي
 اولمايوركىن ، قوجا بىر خاندان اغضاسى ، آلاي
 ۋ حقارتلە ، سرايدىن چىقارلسەن ، نسوان ،
 ۋ چويوقلار ، دوگولوب يوللارە ، اولسون دە زيان ،
 ياد ايلك ھىروھى شىتلىكى محىطندە ، بىزى ،
 عجبا مسخرە اولدقمى - دىنە - مستەزى ،
 منتقم بىر نزار كىن ايلە ، سىر ايلە يەنك ،
 بويە ناكىلكە رغماً ، آدینە تورك دىنسىن ۰۰
 بو قادار دوشمش اولان ملتك ، البتە دوشەر ،
 باشنك تاجى كە : اقبالنى تمثیل ايلەر •
 بزه تحريف ۋ عتاب ايتمەدن اول ، ملي
 انحطاطك ، بىر آز اسبابنى ، درك ايلە ملي ۰۰

(۱۰۴ بىر آز توقف ايدوب خاطر اتنى طويلایارق)

- دوشونوك تركى ۋ مبادى فتوحاتندە :
 دىنى بىر اوغرىنە ، دىنبايى ۋ قىر آت آلتندە ،
 فتحە عزم ايلەمش ۋ اعداستە حىرت ويرمش ،
 چونكە انسانلرى ۋ انصافنە رام ايلەرمىش ۰۰
 آسيانك داغلىرى ، بالقانلرە ، بالقان : آلپە ،
 يول ويروب ، بىر آووج آتلىلە ، يتىشمش غربە ،
 بىر چوق اقوامە ۋ رياست ايلە ، كىدىرمىش تاج ،
 كىمىنك ملكتى ۋ دشمن ايدىيوركن تاراج ،
 سوق محضيلە ، بويوك خصلتنك ، منلوبە
 ياردىم ايتمك ايچىن ، عالمە كىرىشمش حربە •

Sûikasd etmesin, a'sârı saran icâle...
Şimdi, hizmetçiyi koğmak bile, bir anda kolay
Olmuyorken, koca bir hânedan a'zası, alay
Ve hakaretle, saraydan çıkarılsın, nisvân
Ve çocuklar, dökülüp yollara, olsun da ziyân,
Yâd elin ruhu şemâtetli muhâtinde, bizi,
Acaba maskara olduk mu -diye- müstehzi,
Müntakim bir nazar-ı kîn ile, seyreyleyenin,
Böyle nâkesliğe rağmen, adına Türk densin...
Bu kadar düşmüş olan milletin, elbette düşer,
Başının tâcı ki: İkbâlini temsîl eyler.
Bize ta'rîz ve itâb etmeden evvel, millî
İnhitâtın, biraz esbâbını, derk eylemeli...

(Biraz tevakkuf edip hatıratını toplayarak)

-Düşünün Türk'ü, mebâdî-i fütûhâtında:
Dini bir uğruna, dünyâyı, kır at altında,
Fetha azmeylemiş, a'dâsına hayret vermiş,
Çünkü insanları, insâfına râm eylermiş...
Asya'nın dağları, Balkanlar'a; Balkan: Alp'a,
Yol verip, bir avuç atıyla, yetişmiş Garb'a,
Birçok akvâma, riyâset ile, giydirmiş tâc,
Kiminin mülkünü, düşman ediyorken tarâc,
Sevk-i mahzıyla, büyük hasletinin, mağlûba
Yardım rtmek için, âlemle girişmiş harbe.

انقسام ایتیمش اولان رایت اسلامی ، آلوب
 بر طاقم جسمی کوچک طاقفه لردن مقلوب
 دول عاجزه دن ، قطبینه دیکمیش ارضک ۰۰
 قدرت نته و علویت اقدامه باقیک !
 صیغما مش همتی ، طاشمش قارادن دریایه ،
 بیلیمش : ابجار ایله ، حاکم اولونور دنیایه .
 اووالر دول دوران اطلس و ایپک خیمه لرك ،
 سد بر انداز سوارسی ، آتندن ، آنکین
 دکوک افقنی ، آن کوزده ترمصد ایتیمش :
 بر صان اوستنده ، اویر ساحله ، آنجق یتیمش
 کشی ، ایلغار ایدن ایلك قاقله دین ، دریایه ،
 اویره دهشتلی دونانمالر آچیلیمش که : اویا ،
 ابریشیم ایپلری ، آلتون دیوه کندن صارقان ،
 صوم ایپک یلکنی ، دریاده جوشان آل قانندن
 یوکسه لن موج لرك ، رنگنه معکس اولارق ،
 صولر اوستنده قیللیج جوب ، یا تاغان ، کورز ، مزراق
 التماعیله یانان ، صان که ، بویوک بر وولقان ،
 بر جهنمدن آلولر کبی ، آفاق یاقان
 کمیلر ، شیمدی اوزاقدن کورونن بر قارایه ،
 یاناشیرمش ۰۰ و نهایت ، قیودان دریا ،
 فتح فرماننی تبلیغ ایدر ، امر الحاق ،
 شال ، کوموش ، آلتون ، ایپک ، قیل دیشی ، عنبردن طاق
 قورولوب قالیونه ، اعلان اولونورمش ۰۰۰ بو قادار
 محتشم قوتی ، جمع ایتیمدی ، هیچ بر قیصر .
 بیزم عثمانلی سلاطینی ، بو خاصیتله ،
 اولسه موضوع ، روا : هر بری ضرب مثله ۰۰

[104] İnkısâma etmiş olan râyet-i İslâm'ı, alıp
Birtakım cismi küçük tâifelerden mablûb
Düvel-i âcizeden, kutbuna dikmiş arzın...
Kudret-i fetha ve ulviyyet-i ikdâm-a bakın!
Sığmamış himmeti, taşmış karadan deryâya,
Ovalar dolduran atlas ve ipek haymelerin,
Sedd ber-endâz süvârîsi, altından, engîn
Denizin ufkunu, öbür sâhile, ancak yetmiş
Kişi, ılgar eden ilk kafileden, deryâya,
Öyle dehşetli donanmalar açılmış ki; oya,
İbrîşim ipleri, altın direğinden sarkan,
Som ipek yelkeni, deryâda coşan al kandan
Yükselen mevcelerin, rengine ma'kes olarak,
Sular üstünde kılıç çöp, yatağan, gürz, mızrak
İltima'ıyla yanan, sanki, büyük bir volkan,
Bir cehennemden alırlar gibi, âf'âkı yakan
Gemiler, şimdi uzaktan görünen bir karaya,
Yanaşmış... Ve nihayet, kaptan-ı derya,
Fetih fermânını teblîğ eder, emr-i ilhâk,
Şal, gümüş, altun, ipek, fildişi, anberden tak
Kurulup kalyona, i'lan olunurmuş... Bu kadar
Muhteşem kuvveti, cem' etmedi, hiçbir kayser.
Bizim Osmanlı selâtini, bu hasiyyetle,
Olsa mevzu', revâ; her biri darb-ı mesele...

ئىندى ملكىندە ، جىارتلىق بو كون ايتىمىز ياد ،
 اك كوچوك حىقنى ، ھىيات !. او ماضىدە ، جھاد
 ايچىن ، اقطاعى قىلىجىدىن كچىرن قوم شجىع .
 سان كە ، بر طلسم اولوب خۇنك سراً مانع ،
 ملتىك روحنى ، ايماننى تغيير ايدىيور .
 سان كە ، ملت بويولنمىش كىي ، تحقىر ايدىيور :
 نه قادار وارسه ، مقدس بىلىننن تاريخاً ،
 دىنناً ، اخلاقاً . . . اونك معشر خىندە ، زمان
 انقلاباتنى تعقيب ايدرك ، پروودە
 اولان ، اعصابى بوزولمىش ، بر عليل عالمە دە ،
 هر كسك حوصلە سندن طاشان افساداتك ،
 قالماز فعلنە بيكانە ، بو علت ، صالحين :
 شرتك العاد ايله ، معلول اولان اقطاعارندە .
 ياد شامە ، نه قادار حقليدىر اقطاعارندە :
 لا اقل كىندىنى ، بر كىمسه فدا ايتسە يدى ،
 بو فلاكتلره اولمازدى ، نهايت بادی ،
 بر دنى ضربەسى ، بر قاچ متجاسر فتنەك . .
 نه قادار ايتسە كۆ آزدىر ، بزى شامە تلمىن .
 (پالەئولوغ) قادار اولسون ، قوجا بر عثمانلى
 خاندانندەكى حيثىتە لايق ، شانلى
 بو بولوم ، ايتسە دى حىفا كە ، تقدم خلعە .
 بىزە ، اجدادمىزك تربىلەرنىدن قلعە ،
 و بوتون مايە خا كىندەكى قاندىن ، اردو
 وىرەجك آلتى عصرلىق ، او معزز يوردى ،
 ھىمىز ، قحبە قادىنلر كىي وىردك ، خاقان !
 بولمەدن ايمپراطور ، چىقما دى استانبولدن ،
 ماتم ، آفاق مسيحيتى ، تھزىز ايتدى .

[105] Kendi mülkünde, cesaretle bugün etmez yâd,
En küçük hakkını, heyhât!.. O mâzîde, cihâd
İçin, aktârı kılıçtan geçiren kavm-i şeci'.
Sanki, bir tılsım olup hüsne sırran mâni',
Milletin rûhunu, imanını tahyîr ediyor.
Sanki, millet büyülenmiş gibi, tahkîr ediyor:
Ne kadar varsa, mukaddes bilinen târihen,
Dinen, ahlâkan... Onun ma'şer-i hissinde, zamân
İnkılâbatını ta' kîb ederek, perverde
Olan, a'sâbı bozulmuş, bir alîl ailede,
Herkesin havsalasından taşan ifsâdâtın,
Kalamaz fi'line bî-gâne, bu illet, salgın:
Şarkın ilhâl ile, ma'lûl olan aktârında.
Pâdişâhım, ne kadar haklıdır ihtârında:
Lâ-ekall kendini, bir kimse fedâ etseydi,
Bu felâketlere olmazdı, nihâyet bâdî,
Bir denî darbesi, birkaç mütecâsir fitenin...
Ne kadar etseniz azdır, bizi şâhım tel'in.
(Paleolog) kadar olsun, koca bir Osmanlı
Hânedânındaki haysiyyete lâyık, şanlı
Bir ölüm, etmedi hayfâ ki, tekaddüm hal'a
Bize ecdâdımızın türbelerinden kal'a
Ve bütün mâye-i hâkindeki kandan, ordu
Verecek altı asırlık, o muazzez yurdu,
Hepimiz, kahpe kadınlar gibi verdik, hakan!..
Ölmeden imparator, çıkmadı İstanbul'dan,
Matem, âfâk-ı mesihiyeti, tehzîz etti.

۱۰۶

دم محفوظی ۋ بزم عائله نك ۋ بر ایدی
 لكه تشكيل ایده جكدر ۋ طونارق قلیبنده •
 ملتك وار : آصیلان قازده شئك صلیبنده ۋ
 مشترك معشرك آز ۋ چوق او فدا ئیلكدن ۋ
 فیضدار اولدیغی بر روج ۋ بر ایمان ۋ كه اولهن
 شهیدا نامنه ۋ وجدانلری اخذ ثاره ۋ
 سوق ایدر ۋ اوكره تهرلك حق قیام افكاره •
 تاج عصردن بری ۋ راحت دوشكندن ۋ رحلت
 ایدیور هیسی ۋ غزالرده ۋ ویا بر همت
 یولنك منزلی اوستنده ۋ اولوملر آرایان
 بویوك اجدادك ۋ او جزاتلی قانندن هیچ قان
 قانمایان نسلی •• بو كون ۋ حال بو كه ۋ بر تخت ۋ
 صاحب عزمه ۋ فداكاره میسر اولدق
 بر مكافاتدر : ایستهر متمادی غیرت ••
 سزه حیرت ویریور ۋ شیمدیكى دور فتوت ۋ
 سلطنت ۋ حال بو كه ۋ چوقدن بری منحل بزده ••
 بن ۋ دولاشدم : صوكی تاریخه وارن هرایزده ۋ
 بولمادم ۋ واسفا ۋ جد قریبمدن ۋ بر
 قونك انطای شئوننده کیلست ۋ تدبیر
 کبی ۋ شدت ۋ شجاعت بیله ۋ شرط اولما یاچق ۋ
 حكمت دولتك اجراسنه عائد ۋ اك اوافق
 حرکتلرده ده ۋ اسلافنه بگزهر بر اثر •
 اك مهم عصر ~~مستطیل~~ مساعی ۋ اولویور زورله هدر ۋ
 کیسه ۋ فرق ایتمه یور ۋ اسراف ایدیلمن و قتمزی •
 اوتوز اوج بیل ۋ قورویوب دولتی ۋ چوق مستهزی
 بر فراغته ده ۋ ناكوزلرك عاصی ألنه ۋ
 دوكمه یوب قان ۋ قوجا بر امپراطورلق ویره نه ۋ

[106] Dem-i mahfûzu, bizim ailenin, bir ebedî
Lige teşkil edecektir, donarak kalbinde.
Milletin var: Asılan kardeşinin sulbünde,
Müşterek ma'şerin az-çok o fedâilikden,
Feyzdâr olduğu bir rûh, bir iman, ki ölen
Şühedâ nâmına, vicdânları ahz-ı sâra,
Sevk eder, öğreterek hakk-ı kıyâm efkâra.
Kaç asırdan beri, rahat döşeğinden, rihlet
Ediyor hepsi, gazalarda, veya bir himmet
Yolunun menzili üstünde, ölümler arayan
Büyük ecdâdın, o cür'etli kanından hiç kan
Kalmayan-nesli... Bugün, halbuki, bir taht,
Sâhib-i azme, fedakâra müyesser olacak
Bir mükâfâtdır: İster mütemâdî gayret...
Size hayret veriyor, şimdiki devr-i fetret,
Saltanat, halbuki, çoktan beri münhal bizde!..
Ben, dolaştım: Sonu tarihe varan her izde,
Bulmadım, vâ esefâ, cedd-i karîbimden, bir
Karnın inhâ-yı şu'ûnunda kiyâset, tedbîr
Gibi, şiddet ve şecâat bile, şart olmayacak,
Hikmet-i devletin icrasına ait, en ufak
Hareketlerde de, eslâfına benzer bir eser.
En mühim asr-ı mesâ'î, oluyor zorla heder,
Kimse, fark etmiyor, israf edilen vaktimizi.
Otuz üç yıl koruyup devleti, çok müstehzî
Bir ferâgatla da, nankörlerin âsî eline,
Dökmeyip kan, koca bir imparatorluk verene,

دینیلیر کرچه : حکمدار سیاسی ۰۰ بزلر ،
 فقط ، اک آز ، ار زماندن بری ، دولتله برر
 چیفتلک اشیاسی کبی ، دور اولونورکن منجوز ،
 قالمشز : بر چته نك امرینه مسلوب نفوذ .
 حال نکبت ، بزه توریت ایدیلن بر شیدز ،
 خستهلق ، ارث ایله کچمشه ، قدردر ، نه دینیر ؟
 بزه ، تهتمی اولور ، هیچ ابوینک ظلمی ؟۰۰
 سز ، عدالت ایله ، جدم ، ویریک آرتق حکمی ۰۰!

(شهزاده ، اللرینی آجوب ، خداوندکاره دوندیکی زمان ، اورتالق ظلمت ایچنده
 نالیر ، و بو اثناده بر پرده اینه نك ، صحنه یی تبدیل ایدر ۰۰)

[107] Denilir gerçi: Hükümdâr-ı siyasi...bizler,
Fakat, en az, o zamandan beri, devletle birer
Çiftlik eşyası gibi, devr olunurken mahcûz,
Kalmışız: Bir çetenin emrine meslûb-ı nüfûz.
Hâl-i nekbet, bize tevrîs edilen bir seydir,
Hastalık, irs ile gecmisse, kaderdir, ne denir?
Bize töhmet mi olur, hiç ebeveynin zulmü?..
Siz, adalet ile ceddin, verin artk hükmü!..

(Sehzade, ellerini açıp Hudâvendigâr'a dündüğü zaman, ortalık zulmet icinde kalır ve bu esnada bir perde inerek, sahneyi tebdil eder...)

ایکنجی صحنه

(اینتن پرده ، ایٹالیاده ناپولی جوارنده بر قلعه تصویر ایتمکده سر • شهزاده ،
 رنجی صحنه نك ظلمتنده ، غائب اولان خداوندکاری آزارکن ، دوشمش ، باییلمشدر • اورتالی
 دینلاننجه ، صحنه یه سلطان جم و معیتنك کیردیگی کورولور • جم ، سوزه باشلاننجه ،
 بلان شهزاده ، بولوندیغی کناره بوزولوب ، عاقبتہ مترقب اولور • جمك قونوشدیغی لهجه
 زمانکی اسلوب کلامی آکدیرمقده سر ••)

سلطان جم :

- بولانتیم وار ، باشم بك فضلہ سرسم ••
 هیچ آرام ایتمه دن ، هر دم یوروسم •
 بوضف آرتار •• تحملسوز دردم ••
 توقف ایله ییم بر آن •• کیدردم •
 او یورسہم طویلایوب بلکه قوامی ••
 یوزم چوق شیش ، سنان ، کل باقی ن صا قالمی
 تراشدن التهاب ایتمش ؟ •• جواب ویر !

سنان : (جمك یوزینش معاینه ایدوب حیرتله)

- آ سلطانم ، بوتون کسمش او بربر ،
 یوزك اورتولمش اك خونین یاره یله •
 ناصل اولماز ، باقیك ، اوجاع فضلہ ؟ ••
 حریف ، جرح ایله مش ، آلاجه جلدی ••
 او ملعون ، بلکه ، هیچ بربر دکلدی ••

[108] **İkinci Sahne:**

(İnen perde, İtalya'da Napoli civarında bir kal'a tasvîr edilmektedir. Şehzade, birinci sahnenin zulmetinde kaybolan Hüdavendigâr'ı ararken, düşmüş bayılmıştır. Ortalık aydınlanınca, sahneye Sultan Cem ve maiyyetinin girdiği görülür. Cem söze başlayınca, ayılan şehzade, bulunduğu kenara büzülüp, akıbeta mürtakıb olur. Cem'in konuştuğu lehçe, o zamanki üslub-ı kelâmı andırmaktadır...)

Sultan Cem:

-Bulantım var, başım pek fazla sersem...
Hiç ârâm etmeden, her dem yürürsem,
Bu za'f artar... Tahammülsüz derdim...
Tevakkuf eyleyim bir an... Giderdim,
Uyursam, toplayıp belki kıvâmı...
Yüzüm çok şiş, Sinan, gel bak: Sakal mı
Tıraştan iltihâb etmiş?.. Cevab ver!..

Sinan:

(Cem'in yüzünü muayene edip, hayretle)

-Â sultanım, bütün kesmiş o berber,
Yüzün örtülmüş en hûnîn yarayla.
Nasıl olmaz, bakın, evca' fazla?..
Herif, cerh eylemiş, alçakça cildi...

۱۰۹

جم :

- ناصن؟

سنان :

- صبر ایله سلطانم .. فرانجه

بکفدن ایسته مک لوزمدی - بنجه -

بو تون ضایع اولان خدام قصری .

بو حال کدن ، همان تیز کونده مصری ،

خبردار ایله مک لازم ، اولور کیم :

برادر ، بلکه ، ایله صلحی تقدیم ..

جم :

- سنان ! سنک قدردن ، بر قفادر

چیقوب دوشمش : بو جم ... سن ، مصره یازدیر ،

و لو کیت ، بایزیدن التماسر ایت !

بو ایشلر ، بنجه بولمئدر نهایت .

شراب موتی ، جم ایچیهسه ، بیسود

مساعیکز .. خارم ، او یله محدود

دکلدر ، جام دنیا سکری واری .

مکر دولسه یدی چلهم ، بویله باری .

پا پا نزدنده ، بر مجلسده کئدم ،

بو امر قتلی ، بن لفظاً ایشیتدم :

بنم غایه مله ضد ، بر جنکه کیتهم ،

اولوب موضوع بحث جر مغتم ،

یقیلیمش ملکی اسلامک ، مکافات

ویریلنکده یدی ... رد ایتدم ده ، هیهات !

دیدم : تورک تورکه ، بزلر حرب ایدرکن ،

دکلدم ، تخت عثمانییه دشمن .

جدالم ، اجتهاد مدن ائردی .

[109] **Cem:**

- Nasıl

Sinan:

-Sabreyle sultânım... Françe

Beğinden istemek lâzımdı -bence-

Bütün zâyi' olan huddâm-ı kasrı

Bu hâlınden, hemen tiz günde Mısır'ı,

Haberdâr eylemek lâzım, olur kim:

Birâder, belki, eyler sulhu takdîm...

Cem:

-Sinan!.. Senin kaderden, bir kazadır

Çıkıp düşmüş; bu Cem... Sen, Mısır'a yazdır,

Velev git, Bâyezid'den iltimas et!...

Bu işler, bence bulmuştur nihâyet.

Şarâb-ı mevti, Cem içtiyse, bî-sûd

Mesâ'iniz... Humârım, öyle mahdûd

Değildir, câm-ı dünya sekrî-vârî.

Meğer dolsaydı çilem, böyle bâri.

Papa nezdinde, bir meclisde kendim,

Bu emr-i katli, ben lafzan işitdim:

Benim gâyemle zıt, bir cenge gitmem,

Oluş mevzü'-ı bahs cerr-i mağnem,

Yıkılmış mülkü İslâm'ın, mükâfât

Verilmekteydi... reddettim de, heyhat!

Dedim: Türk Türk'e, bizler harb ederken,

Değildim, taht-ı Osmani'ye düşman.

Cidâlim, ictihâdımdan eserdi,

۱۱۰

قازانسیم ، نفعی مظنون بر سفردی •
 اولوب ، لکن ، مسیحیلرله محرم ،
 خدا کویستمه سین ، اسلامی ازمه •
 بو محنتلر ، یارین - حاشا - کفرله ،
 خیانت اولماسین •• زیوا او حاله
 دوشه ن انسان ، اولور مرتد و قتلی
 ایچین فتوی و هم فرمان عالی
 چیقار ، دنیا ده مؤمنلر عموماً •
 جمی ، فعلاً طانیر اسلامه دشمن ••
 دککل بر سلطنت ، حتی جهانی ،
 عوض ویرسه ک ، فدا ایله رده جانی ،
 قبول ایتمه م ، بن اصلا ارتدادی ••
 بیتوب هر شی ، بو خائنلکمی قالدی :
 یرادردن ، نهایت اخذ ناره ؟ •
 یوق آرتق ، رغبتیم هم کیر و داره :
 بنم سزدن ، شو در آنجق تمنیم ،
 که : نام ، کیرمه سین تاریخه مجرم •
 عیال و اهلکم عشقیله / خسته
 دوشه ن کوکلم ، بو کون آنجق حیاته ،
 قلوب مربوط ، سودای وطنله ،
 بولور : بر تخت ایچین دعوی بی فضله •
 کوزم یوق ، پادشاهک اولکهنده ،
 اونک ، جم ، بعدما ملکنده ، بنده
 اولور ، عودت ایچین ایتسین اراده •
 توسط قیلسه کز ، ترویج ماده
 ایچین شخصاً ، شو دوشکون جسمی بر پا ،
 قیلار الطافکر ، حشمتلی پایا ••!

[110] Kazansam, nef'i maznûn bir seferdi.

Olup, lâkin Mesîhîlerle mahrem,

Hüdâ göstermesin, İslâm'ı ezmem.

Bu mihnetler, yarın -haşa- küfürle,

Hıyânet olmasın... Zîrâ o hâle

Düşen insan, olur mürted ve katli

İçin fetva ve hem fermân-ı âli

Çıkar, dünyada mü'minler umûmen,

Cem'i, fi'len tanır İslâm'a düşman...

Değil bir saltanat, hattâ cihânı,

İvaz versen, fedâ eyler de cânı,

Kabul etmem, ben aslâ irtidâdı...

Bitip her şey, bu hâinlik mi kaldı:

Birâderden, nihâyet ahz-ı sâra?

Yok artık, rağbetim hem gîrudara

Benim sizden, şudur ancak temennim,

Ki: Nâmım, girmesin târîhe mücrim.

İyâl ve ehlimin aşkıyla, hasta

Düşen gönlüm, bugün ancak hayâta,

Kalıp merbût, sevdâ-yı vatanla,

Bulur: Bir taht için da'vâyı fazla.

Gözüm yok, pâdişâhın ülkesinde,

Onun, Cem, ba'de-ma mülkünde, bende

Olur, avdet için etsin irâde.

Tavassut kılsanız, tervîc-i madde

İçin şahsen, şu düşkün cismi ber-pâ,

Kılar eltâfınız, haşmetli Papa!..

(جمك اضطرابي آرتار ، سوزلرينه فاصله ويرهك دوام ايدر .)

جم :

- جوابك شدتندن ، كنره طارى
اولان بر مرحمتسز اغبرارى ،
هنوز درك ايله مشدم ، بر ده رهبان ،
اكوب باش ، ايتديلر اعدامى اعلان ،
او آندن ، لهجه دينيله مخصوص .
دكلمش اونلرك زعمنجه ، محبوس
بر آسيائى آدام ، واقف لسانه .
نهایت ، بن باقاركن والهانه ،
فضولى اعتذار ايتدى لاتينجه ،
پا پا ، گفتارى فهم فرق ايدنجه .
فقط ، هيچ عفو ايدر لميدى ردى ؟
تولوم ، بکلنمه ين بر ~~آنده~~ آنده كلدى :
زهرلندم ، اولوب قرباننى ظلمك ،
وورولدم ، قتلدن قور تولديغم كون ...

چوق

(~~جمك~~ اضطرابي/ زياده لشديكي ، فضله يورغونلق دويدوغى كورولور ، جلاله خطاب ايدرک)

جم :

- جلال ! ايت سن ، بكي واقف بو امره ،
دى ، كيت : سزدن ديلهر جم ، استشاره ،
قاچ آلتون ويره جم ، قسطنطينيه
ايچين ، بر قاليون ايله لر هديه ؟
عصابت ايله ين علت مهمدر ،
روادر ، آله كز : سرعتله تدبير .

[111] (*Cem'in ızdırâbı artar; sözlerine fâsıla vererek devam eder.*)

Cem:

-Cevabın şiddetinden, küfre târî
Olan bir merhametsiz iğbirârı,
Henüz derk eylemişim, bir de ruhbân,
Eğip baş, ettiler i'dâmı i' lân,
O andan, lehce-i diniyle mahsûs
Değilmiş onların zu'munca, mahbûs
Bir Asyâ'i adam, vâkıf lisâna.
Nihayet, ben bakarken vâlihâne,
Fuzûlî i'tizâr etti Latince,
Papa, güftârı fehmin fark edince.
Fakat, hiç afvederler miydi reddi?
Ölüm, beklenmeyen bir anda geldi:
Zehirlendin, olup kurbanı zulmün,
Vuruldum, katilden kurtulduğum gün...

(*Izdirâbı çok ziyadeleştiği, fazla yorgunluk duyduğu görülür. Celal'e hitâb ederek*)

Cem:

-Celâl!.. Et sen, beği vâkıf bu emre,
De, git: Sizden diler Cem, istişâre,
Kaç altın verse Cem, Kostantiniyye
İçin, bir kalyon eyerler hediye?
İsâbet eyleyen illet mühimdir,
Revâdır, alsanız: Sür'atle tedbîr

یارین آسمهز اولور ، یلر دکرده ،
 مفید اولماز ، اکر کوندرسه کز ده .
 جوشار یاخود دکر ، باشلار ده روزکار ،
 اولور ملاحلر تعطیلده مضطر ،
 آچیلماز یلکن آرتق جو یمنده .
 چیقانلر ، بحرہ زیرا اویله دمنده ،
 کیدرلر ، منزل مقصوده : معکوس .
 ثولوم - باقسهک - اولور سطحنده محسوس ،
 سمالردن ایندن امواج غرقک .
 کلیرکن بز ، مصردن ، بویله طاشقین
 بر عمانک ، اسیر حکمی اولدق ،
 مانیرسک : دالفادن قورمانله دولدق ،
 صویولدق ، صفره آتدق موجه موجه ،
 باتوب چیتدق ، امینسز هفته لرجه .
 سعادت دویمادم ، عمرمده بر کون ،
 فلک ، ماتم نهدر : عمرمده کورسون .
 شفق ، فجرمده یاغینندن آلودر ،
 غروبیم ، بر اوغورسز یاصلی آودر ،
 خراب آباد سقشندن ، بر بوم
 اولوب ییلدیزلر ، عکس ایلر ده مشوم ،
 لیا لک عمق دیجورنده ، فریاد
 ایدوب ، هپ بکلهرم ، فردایی ناشاد .

(اضطرابی ، صوک درجهیی بولور ، بر آز توقفدن صوکرا دوام ایدر .)

جم :

- جمک ، یوق حالی ، آرتق برکنشته ،

[112] Yarın esmez olur, yeller denizde,
Müfid olmaz, eğer gönderseniz de
Coşar yahut deniz, başlar da rüzgâr,
Olur mellahlar ta'tile muztarr
Açılmaz yelken artık cevvimde
Çıkanlar, bahre zîrâ öyle demde
Giderler, menzil-i maksûda: Ma'kûs
Ölüm -baksan- olur sathında mahsûs,
Semalardan inen emvâc-ı garkın.
Gelirken biz, Mısır'dan, böyle taşkın
Bir ummanın, esîr-i hükmü olduk,
Sanırsın: Dalgadan korsanla dolduk,
Soyulduk, sofraya attık mevca mevca,
Batıp çıktık, ümitsiz haftalarca...
Saadet duymadım, ömrümde bir gün,
Felek, mâtem nedir: Ömrümde görsün.
Şafak, fecrimde yangından alevdir,
Gurûbum, bir uğursuz yaşlı evdir,
Harâb-âbâd sakfından, birer bûm
Olup yıldızlar, aks eyler de meş'ûm,
Leyâlin umk-ı deycûrunda, feryâd
Edip, hep beklerim, ferdâyı nâ-şâd.

(Izdırâbı son dereceyi bulur. Biraz tetkikten sonra devam eder.)

Cem':

-Cem'in, yok hâli, artık sergüzeşte,

- كيدوب آكلات ، بيان ايت بويله ايسته ..
- قاييقلر وارسه ، مرساي فرنكده ،
- تيز آلدن ايله سين يلكن كشاده .
- اكر بر سوء قصده اوغرادمه ،
- اومارمى منفعت حاللا فرانسه .۹
- وجودمدن قالير بر قانلى طويراق ،
- عبئدر آرتقى ، اوندن مأكل اومقى ..
- يا قيشماز ، التجامك صوك دمنده ،
- مما تمدن كوزه تمك استفاده .
- ويريلسين : برنچايت ماجرامه ،
- اكر لايقه ، موتم احترامه ...

(بو ائناده ، جمك ضعف و اضطرار بدن ماللانديغى و معيتنك كنهيسنى ، يره ياتيردقلى كورولور . جلال ، آلدیغى امرى تبليغ ايتمك اوزره اوزا قلاشير ، صحنه دن چيقار ..)

جم : (دوام ايدرك)

- فقط ، اوممام كه ، قاج ييللق اهانت ،
- وفادن ، بر اثر اولسون نهايت ..
- بنم حزنمله ، صادق آغلايان بر
- جواندن ماعدا ، تك بر مظاهر
- بولونسون ، كورمدم امر رهامه ،
- ملاقى اولدم : انواع انامه .
- فرنكستان ، او ناككلر ديارى !
- ضعيفسهك : نقض عهد ايتمك همارى .
- زبونككلر ، نهايت بايزنكده ،
- ايدوب فرمانى منطوقنجه ، تأمين :
- صيغينتمش بر غريبك قورقوسندن ،

[113] Gidip anlat, beyân et böyle işte...

Kayıklar varsa, mersâ-yı frenkte,
Tez elden eylesin yelken küşâda.
Eğer bir sûikasda uğradımsa,
Umar mı menfaat hâlâ Fransa?
Vücûdumdan kalır bir kanlı toprak,
Abesdir artık, ondan me'kel ummak...
Yakışmaz, ilticâmın son deminde,
Memâtımdan gözetmek istifâde.
Verilsin: Bir nihâyet mâcerâma,
Eğer lâyıksa, mevtim ihtirâma...

(Bu esnada, Cem'in za'f ve ızdırâbdan sallandığı ve maiyyetinin kendisini yere yatırdıkları görülür. Celal, aldığı emir tebliğ etmek üzere uzaklaşır, sahneden çıkar...)

Cem:

(Devam ederek)

-Fakat, ummam ki, kaç yıllık ihânet,
Vefâdan, bir eser olsun nihâyet...
Benim hüznümle, sâdık ağlayan bir
Civândan mâadâ, tek bir mezâhir
Bulunsun, görmedim emr-i rehâma,
Mülâkî oldum: enva'ı enâma.
Frengistan, o nâ-kesler diyârı!..
Za'ifsen; nakz-ı ahd etmek şîârı.
Zebûnkeşler, nihâyet Bâyezid'in,
Edip fermânı mantukunca, te'mîn:
Sığınmış bir garîbin korkusundan,

بو کون بحرینه ، ارض رومه ، سلطان
اولان انصافسز بر باد شاهی ،
الیمدن آلدیلر کویا سلاجی ..

(جمك ايكله ديكي ايشيديلير • بر كوشه يه بوزولمش اولان شهزاده ، حيرت و هيجانله
جمه دوغرو سوروكله نير ..)

جم : (فاصله لی جمله لرله دوام ايدر •)

• اكر تقليد ايدوب جم ، بايزیدی ،
برادر قتل ایچین ، سعی ایله سیدی ،
بو یاد ایللردن استمداد ایدوب ده ،
اولور تشویقه بر کون هم ریده ،
مقابل انتقامك تشوه سیله ،
ویریردی ملکی ، درحال اختلاله •
نهایت ، قاتلم اللره بن ده ،
ایدرسم قصد ، ناؤکس بایزیده ،
مقابل بالمثل ، دوشمزمی فعلم ؟
ایش ایشدن کچدی ، لکن ، بی مجالم ••
بو درس ، آتی ایچین لازمدی ، یوقسه ،
قاپیلماق ، عد اولونماز اختراصه :
عدالتسز حکمدارانہ عصیان ••
خایر •• بالعکس ، او ظالم ، صوچلو خاقان ،
دکل هم قارده شم ، حتی با بامسه ••
وظیفهم : بیلدیروب اسبابی ناسه ،
همان اهلیله ، تبدیل ایتماک اوزره ،
خلع تبلیفیدر طاغی امیره ••

[114] Bugün Bahreyn'e, Arz-ı Rum'a sultan

Olan insafsız bir padişahı,

Elimden aldılar gûyâ silâhı...

(Cem'in inlediği işitilir. Bir köşeye büzülmüş olan ide, hayret ve heyecanla Cem'e doğru sürüklenir...)

Cem: *(Fastıhalı cümlelerle devam eder.)*

-Eğer taklîd edip Cem, Bayezid'i,

Birader katl için, sa'y eyleseydi,

Bu yâdellerden istimdâd edip de,

Olur teşvîke bir gün hem rubu'da

Mukâbil intikamın neşvesiyle,

Verirdi mülkü, derhal ihtilâle.

Nihâyet, katilim ellerle ben de,

Edersem kasd, nâ-kes Bâyezid'e,

Mukâbil bi'l-misil, düşmez mi fi'lim?

İş işten geçti, lâkin, bî-mecâlim...

Bu ders âtî için lâzımdı, yoksa,

Kapılmak addolunmaz ihtirâsa:

Adâletsiz hükümdârâna isyân...

Hayır... Bil-aks, o zâlim, suçlu hâkân

Değil hem kardeşim, hatta babamsa...

Vazîfem: Bildirip esbâbı nâsa,

Hemen ehliyle, tebdîl etmek üzre,

Hal' tebliğidir tâğî emîre...

(جم ، برون بره حال احتضاره كیره ، صایقانز کبی صوك سوزلرینی یویلەر ..)

- بنم کوکلده .. لکن ، امر معروف ،
 عدودن نصره هم ، اولدقجه موقوف ،
 تماماً ، منكرک عینیله توأم
 کورونمشدر .. ابا ایتمدم .. کیریشمهم ،
 - دیدم - بن ، یاد ایلک دشمنلکیلله ،
 یا پوب قوت .. بو اسلامی جداله ..
 فقط ، هیپات .. معناسز .. حمیت ..
 رقیبیم ، امتناعمدن ، جنایت
 ایچین درت الله ، استمداده قوشدی ..
 عداوت .. پارلاقدن صوکرا .. بوئدی ،
 اساساً ، صوکرادن مقصودی قربان
 ایدوب .. آل باغلی دورمق .. طشره لردن ...

(سونهر کبی اولارق)

- جمك ، واقعهه بز یوزدن قصوری ،
 خدا .. خوفیلله .. واقعدر .. صدوری ..
 بوتون .. نیتلرم ، هپحق .. ایچیندی ،
 خدا .. عفو .. ایتسین آرتق .. بایزیدی ...

سنان بك : (آغلابارق)

- تولدی جم سلطان ! .. سونسین ، کولسون آرتق پاد شاه !

آیاش بك : (فریاد ایلله)

- واه سلطانم ! .. مفرک جنت اولسون .. واه ، واه ! ..

[115] (*Cem, birdenbire hâl-i ihtirâza girer. Sayıklar gibi son sözlerini söyler...*)

-Benim gönlümde lâkin emr-i ma'rûf,
Adüvden nasra hem, oldukça mevkûf,
Tamamen, münkirin aynıyla tev'em
Görünmüştür... Ebâ ettim... Girişmem,
-Dedim- ben, yâd elin düşmanlığıyla,
Yapıp kuvvet.. bu İslâmî cidâle
Fakat, heyhât... ma'nâsız... hamiyyet...
Rakîbim, imtinâ'ımdan, cinâyet
İçin dört elle, istimdâda koştu...
Adâvet... Parladıktan sonra boştu,
Esâsen, sonradan maksûdu kurbân
Edip el bağı durmak... Taşralardan
(*Söner gibi olarak*)

-Cem'in, vaki'se bir yüzden kusûru,
Hudâ... havfiyle.. vâki'dir... sudûru
Bütün niyetlerim, hep hakk... içindi,
Hudâ... afv... etsin artık... Bâyezîd'i...

Sinan Bey:

(*ağlayarak*)

-Öldü Cem Sultan!.. Sevinsin, gülsün artık pâdişâh!

Ayas Bey:

(*feryâd ile*)

-Vah sultanım!.. Makarrın cennet olsun Vah, vah!..

117
688
(سلطان جملك وفات ايتديكنى كورهن شهزاده ، نعلك اوستنه ، آغلایلق
قابانان سنان و آياس بىكلرى ، چكوب فرط هينجانله جمه صارىلمق ايستهر .
بو اثتاده صحنه يه ، فرانسه بكييله جزل ، داخل اولورلر . فرانسه بكنى
كورهن شهزاده ، اوركرك اوکا دوغرو دونهر . يابانچى كوردىكى شهزاده دن
شاشيراق ، كرى چكىلن بك ، حيرتله هايقييرير :)

— قاتل ، بو اولماسين ؟! طوتوكز ايسته متهم !..

شهزاده : (جواباً النى كوكسه ووراق)

— حاشا !.. ايكنجى قربانى غربك : ايكنجى جم !..

پرده اينهر

هيا يوپوليس — ۸ مارت ۱۹۳۴

[116] (*Sultan Cem'in vefat ettiğini gören şehzade, na'sın üstüne ağlayarak kapanan Sinan ve Ayas beğleri çekip, fart-ı heyâcenla Cem'e sarılmak ister. Bu esnâda sahneye, Fransa beğiyle Celâl dâhil olurlar. Fransa beğini gören şehzâde ürkerek ona doğru döner. Yabancı gördüğü şehzâdeden şaşırarak geri çekilen beğ, hayretle haykırır:)*

-Kâtil bu olmasın?.. tutunuz işte müttehem!..

Şehzâde:

(*cevâben elini göğsüne vurarak*)

-Hâşâ!.. İkinci kurbânı garbın: İkinci Cem!...

Perde iner...

Helyopolis / Kahire 8 Mart 1934

Mısır'da yaşayıp Türkçe eserler veren şahsiyetlerden birisi de İbrahim Sabri Bey'dir. Gurbet ve sürgün senelerinde kaleme aldığı eseri, *Mısır Daneleri*'nin şiirler kısmını 2021 yılında üç yazarlı olarak (Ekmeleddin İHSANOĞLU, Filiz - Abuzer KALYON) *Sürgünde Unutulan Türk Şairi İbrahim Sabri Mısır Daneleri'nden Seçmeler* ismiyle neşretmiştik. Mısır Daneleri içinde olup da neşretmediğimiz, *Tarihin Hükümlerinden İkinci Cem* isimli 73 sayfalık piyesi de bu çalışma ile neşre hazırladık. Çalışmada eserin Arap harfli Osmanlıca orijinalinden Latinize edilen metin ve orijinal metin birlikte yer almaktadır. Çalışmanın giriş kısmında İbrahim Sabri Bey'in kısa bilgiler verdik. Piyesi konu, dil, ölçü ve ihtiva ettiği edebi sanatlardan sembolik örnekler vb. hususiyetlerle değerlendirmeye çalıştık. İbrahim Sabri'nin din, dil ve tarih hususundaki hassasiyet ve taviz vermezliğinin bu eserine de yansıdığını müşahade ettik.

ISBN: 978-625-367-496-0